

audit FINANCIAR

7/2010

- Principiul prudenței în reglementările contabile aplicabile operatorilor economici

- Auditul statutar în mediile informatizate, între responsabilitate și risc
- Utilizarea tehnicilor de **data mining** ca metodă complementară în audit
- Audit statutar versus comunicare financiară.
De ce și cum?

Din activitatea CAFR

Emisiune televizată despre auditul financiar în România

Emisiunea intitulată „Legile Afacerilor” a postului de televiziune Money Channel, din 29 aprilie a.c., a fost consacrată în întregime auditului financiar din România. Tema supusă dezbaterii, „Auditorul financiar - un profesionist în slujba interesului public și al dezvoltării afacerilor”, a fost susținută de prof. univ. dr. **Ion Mihăilescu**, președintele Camerei Auditorilor Financiari din România și de prof. univ. dr. **Maria Manolescu**, vicepreședinte al Consiliului Camerei. Moderator din partea postului Money Channel, **Andrei Cristea**. Au fost abordate probleme de mare actualitate ale profesiei, legate de rolul extrem de important al auditului financiar în mediul de afaceri și, în general, în societate, de preocupările organismului profesional pentru asigurarea calității și profesionalismului, precum și a regulilor Codului Etic în desfășurarea misiunilor de audit.

Cu deosebire au prezentat interes aspecte referitoare la activitatea și recunoașterea internațională a profesioniștilor români în audit financiar, precum și la modul în care Camera și, implicit, auditorii financiari români acționează pentru

sprijinirea eforturilor mediului de afaceri îndreptate spre depășirea crizei economice actuale.

Participarea la Conferința internațională a Uniunii Auditorilor din Ucraina

În perioada 28-30 mai 2010, prof. univ. dr. Ion Mihăilescu, președintele Camerei Auditorilor Financiari din România, s-a aflat la Harkov, în Ucraina, pentru a lua parte la lucrările conferinței internaționale cu tema „Responsabilitatea auditorului în cadrul misiunii de asigurare”, fiind invitat să susțină atât un mesaj de bun-venit, cât și o prezentare de specialitate în cadrul primei sesiuni plenare dedicate răspunderii auditorilor în ceea ce privește încălcarea Codului Etic al Profesioniștilor Contabili.

Prezentarea președintelui Camerei, „Principii generale de etică în activitatea de audit financiar din România”, a subliniat necesitatea adoptării și implementării Codului etic emis de IFAC, acesta reprezentând fundamentul conduitei etice, atât de necesare auditorilor financiari în furnizarea serviciilor către clienții de audit. *[Adriana Coșa]*

Program de formare profesională cu sprijinul ICAS

În perioada 24 - 28 mai, CAFR a găzduit la sediul său „Programul de formare ICAS”, la care au participat formatorii agreeți de CAFR, precum și angajați ai departamentelor de Monitorizare și Control al Calității, Juridic și Învățământ. Pregătirea a fost asigurată de doi experți ai departamentului de control al calității din cadrul Institutului Contabililor Autorizați din Scoția (ICAS): Joanne Jamieson și Kenneth Oliver.

Între temele dezbătute au figurat:

- Explicarea procesului de monitorizare al ICAS: structura de reglementare din Marea Britanie; structura Comitetului ICAS de avizare a auditorilor și de analiză a rapoartelor de monitorizare; procesul de selecție al vizitelor; prezentarea procesului din cadrul Comitetului ICAS de avizare a

auditorilor și de analiză a rapoartelor de monitorizare; acțiuni ulterioare ale comitetului modalități de monitorizare.

- Planificarea auditului la firmele cotate: analizarea venitului anual al firmelor de audit; corespondența de la vizitele anuale până în prezent; analizarea rapoartelor vizitelor anterioare; agenda întâlnirii inițiale; explicarea întrebărilor cheie; discutarea răspunsurilor firmei la întrebări; analiza tipurilor de riscuri și identificarea dosarelor care trebuie selectate; acordul de planificare a vizitei de audit; considerente privind selectarea dosarului.
- Monitorizarea muncii de teren într-o vizită a unei firme cotate: revizuirea credibilității; revizuirea

dosarelor de audit; discutarea aspectelor căutate în dosarele de audit prin parcurgerea fiecărui ISA; dosare de audit electronice; revizuirea analitică; revizuirea riscurilor; audituri ale grupului; revizuirea prezentărilor de informații statutare; standarde etice.

- Revizuirea întregii firme ISQC1
- Proceduri de închidere a unei vizite la o firmă cotate
- Întrebări recapitulative, dezbateri, auditul unor entități speciale.

Programul a fost extrem de util, ideile, experiența și problemele puse în dezbatere urmând a fi diseminate de formatori în cadrul activității de pregătire continuă a auditorilor financiari. *(Gh. Popescu)*

*Prof. univ.dr. Sorin DOMNIȘORU, prof. univ.dr. Sorin BRICIU,
conf. univ. dr. Irimie Emil POPA & conf. univ. dr. Ovidiu Constantin BUNGET*

Audit statutar versus comunicare financiară. De ce și cum?
Statutory Audit versus Financial Communication. Why and How?

3

*Prof. univ.dr. Dumitru MATIȘ, lect. univ. dr. Cristina Alexandrina ȘTEFĂNESCU
& drd. Ovidiu CERNEA*

Etica în activitatea de audit în contextul crizei financiare
Ethics in Audit in the Context of Financial Crisis

14

*Prof. univ. dr. Gheorghe POPESCU, conf. univ. dr. Gheorghe LEPĂDATU,
lector univ. dr. Veronica POPESCU & asist. univ. dr. Cristina POPESCU*

Auditul statutar în mediile informatizate, între responsabilitate și risc
Statutory Audit of Informatized Environments Between Responsibility and Risk

22

Drd. Adrian Vintilescu BELCIUG, drd. Daniela CREȚU & drd. Carmen GEGEA

Utilizarea tehnicilor de data mining ca metodă complementară în audit
The Use of Data Mining Techniques as a Complementary Audit Method

30

Conf. univ. dr. Silvia Lucia CRISTEA & drd. Ionel JIANU

Leasingul între reglementările contabile, regulile fiscale și normele juridice
Lease between Accounting Regulations, Tax and Legal Rules

36

Dr. Georgeta PETRE & dr. Alexandra LAZĂR

Principiul prudenței în reglementările contabile aplicabile operatorilor economici
The Prudence Principle in the Accounting Regulations Applicable to the Economic Entities

45

Martyn JONES

Riscul de audit în viziunea standardelor internaționale de audit clarificate
Audit Risk, from the Perspective of the Clarified Audit Standards

51

Revistă editată de
**Camera Auditorilor Financiari
din România**

Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Director științific: Prof.univ.dr. **Pavel NĂSTASE**, ASE București

Director editorial: Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef: **Cristiana RUS**

Consiliul științific

- Academician **Constantin IONETE**, Academia Română
Academician **Iulian VĂCĂREL**, Academia Română
Prof. univ. dr. **Dinu AIRINEI**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Prof. univ. dr. **Veronel AVRAM**, auditor financiar, Universitatea din Craiova
Prof. univ. dr. **Sorin BRICIU**, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
Prof. univ. dr. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris
Prof. univ. dr. **Tatiana DĂNESCU**, auditor financiar, Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș
Prof. univ. dr. **David HILLIER**, Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr. **Allan HODGSON**, Amsterdam Business School, Olanda
Prof. univ. dr. **Ion IONAȘCU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. **Dumitru MATIȘ**, auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. **Marilen PIRTEA**, Universitatea de Vest, Timișoara
Prof. univ. dr. **Vasile RĂILEANU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. **Victoria STANCIU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. **Ioan TALPOȘ**, auditor financiar, Universitatea de Vest din Timișoara
Mircea BOZGA, auditor financiar, ACCA, PricewaterhouseCoopers, București
Dr. **Alexandra LAZĂR**, auditor financiar, director adjunct în Ministerul Finanțelor Publice
Andreia MANEA, director ACCA Europa de Sud-Est
Monica ȘTEFAN, auditor financiar, ACCA, București

Revistă recunoscută de CNCSIS,
categoria B+

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>;
<http://www.proquest.com>

Colectiv redacțional:

*Marina ANTOFIE, Adriana COȘA,
Alexandra JORA, Eduard JUGRAVU
Alice PETCU, Daniela ȘTEFĂNUȚ,
Angela TUDOR*

Secretar de redacție:

Cristina RADU

Prezentare grafică și tehnoredactare:

Nicolae LOGIN

Tipar:

Universal Color S.A.,
str.Victoriei, bl. A2-A3, Pitești,
tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1844 - 8801

*Consiliul științific și colectivul redacțional
nu își asumă responsabilitatea
pentru conținutul articolelor
publicate în revistă.*

Telefon:

(021) 410.74.43 interior 120;

Fax:

(021) 410.03.48;

E-mail:

revista@cafr.ro;

http:

revista.cafr.ro

Audit statutar versus comunicare financiară. De ce și cum?

Sorin DOMNIȘORU*, Sorin BRICIU**, Irimie Emil POPA*** & Ovidiu Constantin BUNGET****

Abstract

Statutory Audit versus Financial Communication. Why and How?

Through the review and the reset of realm concepts and thesis, the paper tries to emphasize the position and the role of statutory audit within the financial communication specific to the organization and its business world. As an introduction of their own arguments, the authors achieve, on one hand, a brief presentation of creative accountancy or of financial engineering, and, on the other hand, a concise round-up of present-day alternatives applied by entities in order to improve financial information meant to be disseminated. The paper synthesizes the benefits, as well as the risks, of the two vectors belonging to the informational/selection systems, standardized solutions and managerial alternatives in order to conserve the process within reasonable parameters. The authors correlate the subject area standpoints meant to sustain such an approach and fight against conflicting or sparsely substantiated elements, managing to provide a support for their own ideas and convictions. Thus, against the background of the international accounting standard - focused on increasing the financial transparency of organizations - the statutory auditor's role is not limited, on the contrary, it continues to be the structure pillar in providing assurance concerning the integrity and quality of information included in financial statements published by different companies. At the same time, on this way, highly limited, some of the coordinates of statutory audit actions and evolutions are resumed, as any strategy meant for success.

Key words: *financial communication, financial statements, published information, risks, stakeholders, statutory audit*

Cuvinte cheie: *comunicare financiară, situații financiare, informații publicate, riscuri, stakeholderi, audit statutar*

Introducere

Este mai mult decât evident că, fără a comunica, persoanele, ființele în general, nu pot exista. Comunicarea reprezintă indiscutabil unul dintre "lianții" societății. A comunica înseamnă, pe de o parte, a observa, a experimenta și a învăța, iar, pe de altă parte, a resimți și a ne exercita influența asupra mediului exterior, astfel încât acțiunile noastre să devină subordonate unui scop temeinic argumentat. Comunic, deci există!... Restrângând, putem spune despre comunicarea financiară că îi unește pe membrii societății, inclusiv organizațiile, într-un dialog al cunoașterii și acțiunii eficiente în domeniul activității economice.

Amploarea procesului este nemijlocit legată de evoluții generalizate. Astfel, globalizarea economică este de mai mult timp un fenomen generat de realități de necontestat, îmbrăcând forme complexe, uneori greu de descifrat. Intensificarea acestei dinamici a creat noi probleme, a căror rezolvare nu mai este posibilă folosind același instru-

* Prof. univ. dr., Universitatea din Craiova, e-mail: domnisorosorin@yahoo.com

** Prof. univ. dr., Universitatea "1 Decembrie", Alba-Iulia, e-mail: sbriciu@yahoo.com

*** Conf. univ. dr., Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, e-mail: jermypopa@yahoo.fr

**** Conf. univ. dr., Universitatea de Vest din Timișoara, e-mail: ovidiu.bunget@abaconsulting.ro

1 Nicolescu, C.; Pantea, M.F., *Rolul contabilității în comunicarea financiară*, Revista „Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor” nr. 3, pag. 18-21, București, 2009.

mentar valabil cu decenii în urmă. Unul dintre impulsurile care au determinat globalizarea l-a constituit apariția și dezvoltarea companiilor multinaționale, iar, în domeniul comunicării financiare, obiectivul major al acestor corporații se intersectează cu cerințele specifice referențialelor contabile, astfel încât rezultanta – situațiile financiare² – să poată furniza informațiile solicitate de părțile interesate și/sau afectate. Marile companii s-au constituit în avangarda procesului, dar activitatea oricărei organizații nu poate fi concepută în afara mediului în care ea funcționează, deoarece din acest mediu își procură resursele de care are nevoie, își valorifică produsele sau serviciile, efectuează încasări și plăți etc. Mediul sau universul entității se constituie într-un ansamblu corelat de factori – naturali, economici, financiari, tehnici, juridici, demografici, sociali și politici – în cadrul căruia acționează o firmă.

În acest context, prezentarea periodică a unor rapoarte financiare de către companiile listate la bursă a fost și este mai mult decât necesară. Treptat, aceste rapoarte au depășit stadiul de simplă înșiruire de cifre, transformându-se în adevărate instrumente de marketing... Astăzi nu doar companiile listate diseminează date referitoare la profituri, acumulări, cifră de afaceri etc. O bună imagine financiară te ajută să iei mai ușor un credit de la bancă, să obții diverse finanțări, să atragi investitori și eventual să-ți vinzi mai bine compania. Iar aceasta se clădește printr-o bună comunicare a entității cu mediul în care acționează. Rolul comunicării financiare ar trebui să fie acela de a proteja, dar și de a spori valoarea acțiunilor companiei. Ea se poate materializa, din punct de vedere teoretic, cât și practic, într-o

investiție în valorile companiei, în informarea acționarilor actuali sau potențiali, fiind și o ocazie de a identifica, educa și satisface percepțiile publicului-țintă.

O bună comunicare financiară poate arăta soliditatea unei afaceri, determinând încrederea publicului. Dar, la polul opus, de obicei lipsa de transparență a unei companii în privința rezultatelor sale financiare determină suspiciune din partea publicului, aducând o umbră asupra organizației. Pe de altă parte, comunicarea în sine, ca orice proces pus în operă de oameni – bine intenționați și asistați de mijloace moderne – este un proces însoțit de riscuri, chiar dacă toți actorii sunt bine intenționați...

Pe acest fundal, intenția noastră este de a evidenția relația auditorului statutar cu acest circuit informațional, necesitatea și modul în care, pentru diminuarea riscurilor specifice, intervine în comunicarea organizației cu universul său, printr-o poziționare și acțiune care să asigure nu numai o imagine atractivă a organizației, ci și o proiecție financiară corespunzătoare stării de fapt. Totodată, ne propunem să rezumăm câteva dintre coordonatele acțiunii și evoluției auditului statutar pe această cale extrem de îngustă, ca orice demers ce se dorește a fi de succes.

Metodologia cercetării

Abordarea noastră are ca obiectiv mai buna clarificare a locului și rolului auditului statutar în cadrul comunicării financiare a organizației cu universul său în actualul context economic și social.

Cercetarea are în vedere, pe de o parte, o sistematizare și reconsiderare,

iar, pe de altă parte, o sinteză și antiteză a ideilor regăsite pe această temă în literatura de specialitate, a reglementărilor elaborate de diversele organisme profesionale și autorități de reglementare. Astfel, apreciem că va deveni facilă poziționarea mai corectă și percepția adecvată a conceptului de audit statutar – ca susținător al acurateței informaționale în peisajul comunicării financiare.

Pentru atingerea dezideratelor propuse am utilizat o metodologie constructivă, deductivă și inductivă, pentru identificarea susținerilor, criticilor și oportunităților. Pe această bază, am elaborat un discurs contra viziunii asupra situațiilor financiare ca un instrument exclusiv de marketing și îndepărtat de statutul de componentă a unei comunicări asertive. De partea cealaltă, pe lângă declararea auditului statutar ca factor de impact psihologic înalt și obiectiv – prin care se poate îmbunătăți fiabilitatea comunicării financiare, am ajuns la concluzia că, indiferent de numărul și eficiența stăvilarelor implementate împotriva tentațiilor impuse de orice reglementare, se va ajunge inevitabil la calitatea umană și profesională, la etica celor implicați.

Lucrarea este elaborată pe baza studiilor și investigațiilor efectuate de autori în cadrul Contractului POSDRU/41/3.3/G/40317 – Model de armonizare a practicilor în domeniul managementului financiar al proiectelor finanțate prin Fondul Social European. Ea "asigură" spiritul prelegerilor și dezbaterilor susținute și induse de experții agreați, reprezintă una dintre bazele de pornire pentru îmbunătățirea viziunii privind auditul financiar în cadrul comunității proiectate.

² Acestea, împreună cu raportul consiliului de supraveghere sau administrație reprezintă componentele determinante ale Raportului anual emis de diversele entități, la care se atașează raportul auditorului statutar.

Repere ale comunicării financiare dintre organizație și “universul” său

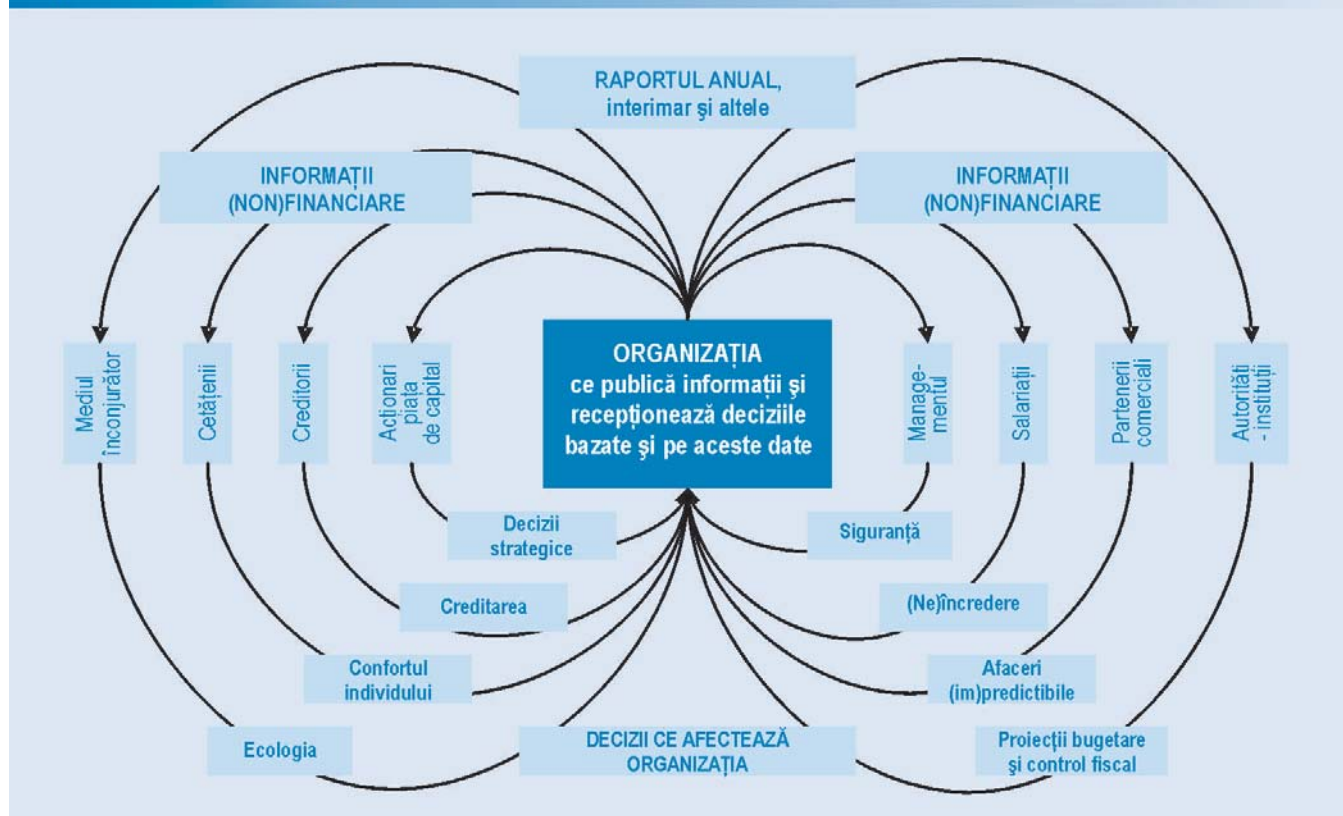
Așa cum am enunțat deja, este mai mult decât evident că fără comunicare financiară, corporațiile, în general organizațiile, și-ar desfășura activitatea într-un mediu izolat, adesea sortit eșecului sau, să spunem, suficient de “arid”. Se poate afirma că în cazul organizațiilor comunicarea financiară ocupă un loc

central în universul economic al acestora, constituind “aparatură respiratorie” ce asigură “schimbul de oxigen” cu mediul economic. Dar cum se realizează în mod concret această comunicare?

În primul rând investitorii, dar și celelalte categorii de *stakeholderi* au nevoie și preiau informațiile privind activitatea unei organizații din mai multe surse: media, bursă, situații financiare, direct de la sursă etc.³ Cu alte cuvinte, comunicarea financiară a organizației nu se rezumă la publicarea periodică a raportului anual (situațiilor financiare), dar acesta ocupă un loc de referință în cadrul procesului, prin datele deosebit de relevante diseminate cu această oca-

zie. Mai mult, pe baza consultării acestora, destinatarii situațiilor financiare transmit către entitatea emitentă diverse “semnale”: vând sau cumpără titlurile mobiliare lansate pe piață de companie; hotărăsc dezvoltarea, consolidarea și amortizarea într-un anumit ritm a capitalului investit sau lichidarea companiei;⁴ ieftinesc sau scumpesc, extind sau restrâng creditul acordat; sunt liniștiți, pasivi sau îngrijorați în ceea ce privește durabilitatea aprovizionărilor, continuitatea vânzărilor și încasărilor, stabilitatea locului de muncă etc. Prin aceasta, se realizează feed-back-ul comunicării dintre entitate și universul său.⁵ Sinoptic, aceste relații sunt prezentate

Figura 1 - Comunicarea organizației cu universul său

3 Léger, Jean - Yves, *La communication financière*, Ed. Dundod, Paris, 2008, pag. 145.

4 În figura nr. 1 le-am denumit generic “decizii strategice”, arătând prin aceasta că reprezintă partea cea mai importantă din ansamblul hotărârilor care se iau pe baza informațiilor cuprinse în situațiile financiare. A nu se înțelege că acționarii și operatorii pe piața de capital iau numai decizii strategice în legătură cu organizația de referință și că au exclusivitate în acest domeniu.

5 Domnișoru, S.; Vinătoru, S., *Audit și comunicare financiară*, Editura Universitaria, Craiova, 2009, pag. 19.

În figura 1, ca extras procesat din fluxurile ce se instaurează între o organizație și universul său. Astfel, mediul exterior al organizației include un ansamblu de elemente de natură foarte diferită, manifestat pe plan național și internațional, care acționează asupra entității nu în mod izolat, ci în strânsa lor interdependență. Este mai mult decât evident că “universul” nu este organizat pentru a răspunde viziunii și intereselor acesteia, ci, dimpotrivă, multe componente ale mediului îi pot fi ostile și, de aceea, organizația este cea care trebuie să se adapteze permanent la schimbările de mediu, iar reacția adecvată la riscuri și oportunități presupune în primul rând informare și cunoaștere.

Atât din cele prezentate, cât și din figura 1 se poate observa o puternică legătură între informațiile publicate de organizație și efectele pe care le au asupra acesteia deciziile administrate de persoanele interesate/afectate, prin folosirea acestor date. Informația prezentată în raportările financiare cuprinde un perimetru larg, iar, prin conținut, ea face parte din tezaurul de cunoaștere și acțiune atât al organizației, cât și al *stakeholderilor*. Dinamismul ei se explică prin mișcarea continuă a elementelor de bilanț, a capitalului, a producției și vânzărilor, a valorii, a costurilor, a profitului și lichidităților, iar, pe de altă parte, prin firească dorință a unei decizii performante a celor interesați/afecțați de entitatea emitentă – totul generează și valorifică informații cu o circulație în dublu sens. Dezvoltarea, stocarea și prelucrarea datelor financiare, creșterea accesibilității și structurarea pe domenii de interes au fost facilitate de tehnologia informatică, de sistemele informaționale moderne, de comunicațiile

on-line. În aceste condiții, devine evident că gestiunea financiară performantă impune, între altele, și transparența rezonabilă a acțiunilor, mișcărilor și transformărilor, a rezultatelor și acumulărilor din cadrul și în legătură cu entitățile.⁶

Practic, rapoartele anuale constituie declarații publice ale conducerii prin care organizația comunică din punct de vedere financiar cu universul său – utilizatorii de situații financiare: investitorii, direct sau prin intermediul pieței de capital; personalul angajat; creditorii financiari, furnizorii și alți creditori; clienții și alți debitori; guvernul și instituțiile acestuia, precum și publicul. Elaborarea acestor situații impune din partea conducerii respectarea principiilor, stabilirea și utilizarea politicilor contabile corespunzătoare, precum și efectuarea estimărilor și raționamentelor juste în prepararea produsului oferit spre publicare.

Obiectivul raportărilor periodice este de a furniza informații cu privire la situația și performanța financiară, fluxurile de trezorerie ale întreprinderii și orice alte informații utile unui cerc larg de utilizatori pentru a putea adopta, pe această bază, decizii economice performante. Situațiile financiare împreună cu raportul administratorului trebuie să ofere posibilitatea evaluării gestiunii entității și, în mod deosebit, continuitatea și capacitatea acesteia de a genera lichidități pentru reluarea activității, pentru plata dividendelor, a furnizorilor, a personalului (salarii), a băncilor (rate la creditele acordate și accesoriile) etc.

Prin raportările aprobate spre publicare, managementul companiilor⁷ comunică în primul rând acționarilor – care le-au

încredințat drepturi și responsabilități pentru administrarea eficientă a unor resurse semnificative – rezultatul, profitul sau pierderea obținute pe parcursul perioadei de referință. Din aceste considerente, situațiile financiare pe care le întocmesc au scopul argumentării diferitelor aspecte ale gestionării resurselor încredințate și ale rezultatelor obținute, precum și cel al estimării perspectivelor din viitorul previzibil.

În vederea înțelegerii și aplicării acestor raportări de către un număr cât mai mare de utilizatori – ca “vehicul” determinant al comunicării financiare, IASB a elaborat Standarde Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) – pentru ca informațiile financiare și contabile pe care le conțin să aibă utilitate la nivel global. Uniunea Europeană și instituțiile naționale de standardizare contabilă din S.U.A. și Regatul Unit al Marii Britanii au hotărât, în anul 2002, derularea **unui larg proces de convergență** între diferitele sisteme contabile și elaborarea unor standarde noi, cu aplicabilitate în toate țările, începând din anul 2005.

Prin conținutul lor, IFRS-urile sunt construite în așa fel încât ponderea pe care o deține informația de tehnică contabilă, fundamentată pe Standardele Internaționale de Contabilitate (IAS), să se situeze în echilibru cu ponderea pe care o deține informația financiară. Situațiile financiare elaborate pe această bază fundamentează, dezvoltă și aprofundează politicile și opțiunile contabile, concomitent cu raportările relative la aspectele financiare și metodele prin care au fost asigurate și gestionate resursele entității; alternativele utilizate de recunoaștere a activelor, capitalurilor și datorilor, pentru reflectarea veni-

6 Engel, E.; Hayes, R. M.; Wang, X., *Audit committee compensation and the demand for monitoring of the financial reporting process*, Journal of Accounting and Economics, Issues 1-2, Feb. 2010, pag. 136-154.

7 În vederea asigurării unei cursivități sugestive, pentru “entitate” s-au folosit diverse concepte similare - organizație, întreprindere, corporație, companie și altele - care se referă, în principiu, la societățile comerciale pe acțiuni a căror mărime este suficient de importantă din punct de vedere economico-social, ca unitate reprezentativă a domeniului analizat.

turilor și cheltuielilor, activitățile care au determinat rezultatul, dividendele și principalii indicatori economico-financiar etc.⁸

De ce?

Din această succintă prezentare, și nu numai, reiese că suportul conceptual al informațiilor oferite publicului este asigurat de autoritățile sau organizațiile de reglementare, dar conținutul efectiv și forma de exprimare sunt puse în operă de agentul economic. Nu se poate altfel! Drept consecință, se întrezăresc deja neajunsurile inerente ale comunicării clădite pe această bază. Riscul informațional, chiar dacă rezidual, persistă. Computerul, tehnologia informației și comunicației au dematerializat informația financiară și i-au asigurat creșterea posibilităților de obținere rapidă, precum și circulația globală în timp real, dar au sporit și posibilitățile de manevră ale furnizorilor de informații. Elaborarea situațiilor financiare rămâne apanajul conducerii, care, spre deosebire de ceilalți utilizatori de informații, este privilegiată în ceea ce privește controlul deținut în sintetizarea, sistematizarea și formularea aserțiunilor publicate.

Avansând pe această direcție sau dacă dorim să fim obiectivi, ajungem inevitabil la capacitatea creativă a contabilității. Pentru mulți poate părea paradoxal, dar se întâmplă!... Și încă frecvent!... Putem astfel afirma că modul cum este construită politica de comuni-

care financiară a unei organizații cu universul său este mai mult decât predictibil. După cum scria Bernard Colasse – *“Ciudat instrument este contabilitatea! Concepută pentru a descrie întreprinderea, ea nu furnizează decât imagini parțiale, adesea părtinitoare și întotdeauna neclare. Solicitată pentru a informa, pentru a ajuta controlul și spori capacitatea decizională, ea se pretează la amăgiri, la puneri în scenă, la retorică și câteodată la înșelătorii. Cifra contabilă este deci controversată și ne punem întrebări atunci când nu-i găsim întreaga utilitate socială, cu ocazia controverSELOR pe care le creează și alimentează, ea jucând un rol de mediere între actorii sociali care construiesc împreună întreprinderea... și, în definitiv, contabilitatea nu face, fără îndoială, decât să definească un spațiu informațional unde se pot face înțeleși și eventual se înțeleg producătorii și utilizatorii de conturi.”*⁹

Astfel, formarea rezultatelor, modul de prezentare a acestora în public pot avea ca obiectiv influențarea percepției și comportamentului stakeholderilor. Pe baza realizărilor ingineriei financiare¹⁰ se urmărește utilizarea flexibilității referențialelor contabile pentru a publica informații sub cele mai bune forme posibile, în sensul de optimiste, dacă nu cumva aventuriere/utopice, din perspectiva managementului entității.

Utilizarea unei anumite norme contabile permite modificarea în mod artificial a nivelului rezultatului. Folosindu-se de vidul juridic sau de omisiunile din regulile contabile, conducătorii entităților

urmăresc prezentarea unei imagini cât mai măgulitoare.¹¹ Ca extremă a contabilității creative, “vagabondajul contabil”, cu serioase tente de “piraterism”, nu face decât să susțină asimetria informațională, regizând astfel funcționarea piețelor. Managementul organizației se folosește de toate subtilitățile și posibilitățile pentru a răspunde așteptărilor și exigențelor pieței.

Este deja unanim recunoscut că fiabilitatea informațiilor financiare, bazându-se în mare parte pe relevanța și validitatea documentelor contabile, este relativă. Contabilitatea creativă, instrument de modelare a informației contabile pentru utilizatorii externi, urmărește contestabil modificarea așteptărilor și/sau acțiunilor acestora într-o direcție dorită de puterea administrativă și cea executivă din cadrul guvernantei corporative. Această tehnică, situată la limitele legalității, are ca obiectiv optimizarea imaginii organizației din punct de vedere financiar, în detrimentul ideii de a fi riguros fidelă sau obiectivă. Ea se află la baza comunicării și, din nefericire, devine o adevărată armă de temut în mâinile conducerii unității.

Astfel, organizațiile fac uz de “posibilitățile” oferite de reglementările contabile, fiind dificil pentru utilizatorul extern de informație să cuantifice impactul politicilor și opțiunilor contabile, ce se regăsesc în portofoliul managementului. Printre factorii care influențează alegerea acestor forme de exprimare se regăsesc: contextul economico-financiar general,¹² politica locală/globală a firmei, concurența și specificul pieței/

8 Rusovici, Al. și colab., *Manager în misiunea de audit*, Ed. Monitorul Oficial, București, 2008, pag. 430 – 442.

9 Colasse, B., *Encyclopédie de gestion*, 2e Édition, Ed. Economica, Paris, 1997.

10 În opinia noastră, cele două concepte - contabilitate creativă și inginerie financiară - au foarte multe elemente în comun, pe alocuri confundându-se, folosirea unuia sau altuia fiind determinată de limbajul/perspectiva în care te încadrezi: contabil(ă), respectiv, financiar(ă). Oricum, în cazul de față, facem abstracție de eventualele diferențe existente între cele două concepte.

11 Pentru evitarea polemicilor, precizăm că, din ansamblul spectacolului, nu am pierdut din vedere partea normală și îndeosebi transparentă a contabilității creative. Dimpotrivă, suntem pentru dezvoltarea și exploatarea acesteia, dar în avantajul tuturor! Preocuparea noastră, în acest caz, este reprezentată de partea perfidă a ingineriilor financiar-contabile.

12 De pildă, în această perioadă de criză financiară generalizată, abordările manageriale sunt diferite față de cele din perioadele de stabilitate economică.

domeniului etc. De exemplu:¹³ sunt companii în domeniul IT care fac publice doar rezultatele financiare pe plan global; sunt companii din domeniul auto ce comunică numărul de vehicule vândute; sunt companii din domeniul financiar care anunță numai creșteri procentuale. Organizațiile pot alege între a difuza rezultatele exprimate într-o anumită monedă, în număr de produse sau evoluții procentuale, dar, în opinia noastră, exemplele prezentate rămân la statutul de instrumente de marketing, nu îndeplinesc nici pe departe statutul de comunicare asertivă. Unele societăți comerciale nu pun accentul în diseminarea informației financiare pe nivelul rezultatului (performanței actuale), ci, pentru a convinge publicul, insistă pe evoluțiile trecute și viitoare. Altele pun accentul pe discursul președintelui unde rezultatul este menționat în mare grabă, precizând mai mult sau mai puțin discret și alte cifre/informații cheie adevenitoare, dar care orientează atenția părților interesate/afectate pe piste înșelătoare. Pentru alte grupuri, rezultatele în general au un caracter conex, nu reprezintă nici pe departe centrul raportelor publicate. Când rezultatele sunt contrare anticipărilor, pentru a atenua consecințele, sunt subliniate evoluțiile numai pe anumite sectoare de activitate sau pe anumite piețe etc.

Practic, comunicarea financiară nu urmărește totdeauna dezvăluirea inte-

grală a adevărului, ci aduce la cunoștința utilizatorilor situațiilor financiare ceea ce aceștia doresc să afle sau nu-i deranjează foarte tare. Atunci când organizația obține rezultate bune, managementul ei face tot ce este posibil pentru a le face cunoscute; nu același lucru se poate spune și despre nerealizări, pe care conducerea preferă să le stilizeze sau să le omită. Există și o motivare obiectivă pentru acest comportament – știrile neplăcute atrag întotdeauna atenția și se diseminează mult mai repede decât cele bune, au un impact mult mai puternic etc. Dar aceasta nu scuză preocupările excesive ale managementului pentru voalarea și chiar denaturarea adevărilor economico-financiare.

Între altele și din motivele etalate,¹⁴ în referențialul internațional actual au fost inserate elemente care-l deosebesc esențial de cel anterior. El a fost conceput pe largirea mijloacelor ce favorizează transparența și comunicarea, informarea mai bună a utilizatorilor situațiilor financiare și cunoașterea întreprinderii. În acest context, elaborarea și publicarea situațiilor financiare ale exercițiului ar trebui să fie expresia unei comunicări financiare care contribuie la înțelegerea activității companiei și a strategiei grupului. De altfel, în noua sa viziune, comunicarea financiară se caracterizează prin dimensiunea ei strategică, în care (în afara relațiilor cu acțio-

narii, cu creditorii, cu managementul și salariații, cu instituțiile statului) existența întreprinderii și funcțiile sale se regăsesc în relațiile pe care le întreține cu cetățenii și chiar cu mediul înconjurător,¹⁵ perspectivă “cartografiată” în figura 1. Cadrul normativ are ca obiectiv furnizarea unui volum concentrat (sintetizat și sistematizat – dar expresiv), de informații (non)financiare¹⁶ necesare utilizatorilor pentru a cunoaște și înțelege situația și starea¹⁷ organizației, performanțele acesteia, profitabilitatea și eficacitatea activității, variațiile resurselor de trezorerie și modificările produse în nivelul și structura capitalurilor proprii pe durata exercițiului etc.¹⁸

Pentru a fi credibilă, informația trebuie să reprezinte cu fidelitate tranzațiile și alte evenimente pe care aceasta fie și-a propus să le reprezinte, fie se așteaptă, în mod rezonabil, să le reprezinte. Astfel, pe de o parte, se recomandă o anume ținută, o responsabilitate publică a producătorilor de informație diseminată, iar, pe de altă parte, putem afirma că în prezent se remarcă¹⁹ deschiderea profesioniștilor contabili către spiritul referențialului internațional privind comunicarea financiară, unde accentul este pus pe prezentarea adecvată a informațiilor în situațiile financiare și nu numai pe modul de evaluare și recunoaștere a operațiilor economice în contabilitate, dar apreciem că este departe de a fi un comportament generalizat.

13 Nicolescu, C.; Pantea, M.F., *Rolul contabilității în comunicarea financiară*, Revista „Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor”, nr. 3, pag. 18 – 21, CECCAR, București, 2009.

14 Poate mai corect ar fi fost spus – în special din aceste motive...

15 Darnall, N.; Seol, I.; Sarkis, J., *Perceived stakeholder influences and organizations' use of environmental audits*, Accounting, Organizations and Society, vol. 34, Issue 2, Feb. 2009, pag. 170-187.

16 Inerent, chiar dacă situațiile sunt intitulate financiare, dacă dorim să elaborăm un astfel de “produs” calificat ca fiind complet, atunci acesta conține și date nefinanciare. Mai mult, vorbim despre raportul anual – mult mai complex și, în ultima vreme, cu tot mai multe cerințe și realizări privind includerea informațiilor nonfinanciare.

17 Prin starea organizației înțelegem ceva mai mult decât poziția și performanța financiară, aceasta este reliefată de celelalte componente ale declarațiilor financiare, în special de fluxurile de trezorerie, precum și de raportul administratorului.

18 Dacă este să vorbim despre noile tendințe manifestate în producția și cererea de informație financiar-contabilă, nu este de neglijat că literatura de specialitate și standardele susțin tot mai puternic contabilitatea responsabilă social, prin intermediul căreia este evaluată contribuția organizației la capitalul natural, uman și social, în contextul afacerilor sustenabile sau eco-performante și al raportării globale.

19 Manolescu, M.; Roman, A.G. și colab., *Rolul auditului statutar în evaluarea și consolidarea controlului intern al entității auditate*, Revista „Audit Financiar”, nr.2/2010, pag. 16-21.

Se constată astfel că perfecționarea referențialului contabil nu este suficientă pentru realizarea unei informări care să urmărească atingerea²⁰ obiectivelor: suficiență, fidelitate, obiectivitate etc. Dimpotrivă, sunt necesare în continuare și alte mijloace pentru asigurarea unei comunicări financiare adecvate. De pildă, până să ajungă la statutul de informații publicabile, companiile organizează reuniuni²¹ cu analiști financiari, consultanți de plasament, brokeri și investitori, în cadrul cărora sunt prezentate rezultatele anuale ale firmei, diverse previziuni financiare și alte elemente relevante, oferind managementului și investitorilor (indirect – prin consiliul de supraveghere și/sau comitetul de audit) ocazia de a face schimb de opinii, de a identifica punctele tari și punctele slabe, precum și potențialul sau riscul comunicării financiare inadecvate. În cazul companiilor cotate, se acordă foarte mare atenție procesului de publicare a oricărei informații financiare, întrucât poate influența cursul acțiunilor și nu numai. Nu întâmplător, orice astfel de informație face obiectul acordului prealabil al Bursei și informării Comisiei de Valori Mobiliare – în general, al instituțiilor pieței de capital, inclusiv al agenților de rating.²²

Pornind de la premisa că practicile de contabilitate creativă încetează odată cu dispariția cauzelor care le generează, am putea propune reducerea importanței acordate rezultatului financiar și aprecierea calității acestuia prin intermediul fluxurilor de trezorerie. Rațiunea are o justificare mai mult decât întemeiată, ce nu poate fi neglijată – imaginația financiară poate să diminueze pasivul exigibil, să majoreze capitalurile

proprii și activul net, dar nu poate să genereze lichidități. S-ar putea concluziona că orientarea utilizatorilor externi către fluxurile de trezorerie i-ar putea descuraja pe manageri să utilizeze tehnicile de manipulare a informațiilor financiare. Însă nu putem neglijă întrebară: oare este suficient?!

De asemenea, crearea posibilităților de a recurge la un organism competent de arbitraj și/sau interpretare, similar Grupului de Revizuire a Comunicării Financiare²³ din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, reprezintă o alternativă de generalizat prin care se poate limita tendința managementului organizațiilor de a stiliza până la a denatura informația publicată. Dar lăsând la o parte faptul că ar fi vorba de o structură de tipul “stat în stat” de neacceptat, în opinia noastră, un asemenea organism nu poate avea ca misiune monitorizarea situațiilor financiare publicate de toate entitățile. Pentru o supraveghere mai riguroasă, timpurie și realizată îndeaproape, este necesar ca alte “redute” să fie dispuse și apte să-și “îndrepte armele” asupra emitentului de informație financiară destinată publicului larg.

Este natural, întrucât în acest circuit, pe de o parte, producătorii de informații financiare nu sunt și nici nu pot fi absolut neutri față de operațiunile efectuate și, implicit, față de datele publicate, iar, pe de altă parte, destinatarii au capacități de înțelegere diferite.²⁴ În consecință, apreciem că se manifestă perpetuu necesitatea soluțiilor de impact psihologic înalt, dar obiectiv – prin care se poate îmbunătăți conținutul informațiilor, incidența percepțiilor și calita-

tea atitudinii decidenților relevanți pentru organizație, într-o sintagmă, fiabilitatea comunicării financiare. Una dintre cele mai importante alternative prin care se poate realiza acest obiectiv este reprezentată de auditul statutar,²⁵ ca susținător al integrității și acurateței informaționale.

Aproximativ în aceeași perioadă, de pregătire a datelor pentru publicare, intervine și auditorul statutar în comunicarea financiară – figura 2, printr-o examinare temeinică, având ca preocupare diminuarea riscului de apariție a tensiunilor și evenimentelor nedorite din punct de vedere social – provocate de o eventuală diseminare de informații financiare neconforme realității, prin temperarea dezvoltării situațiilor financiare în direcția marketingului atractiv, dar înșelător! A nu se înțelege că avem ceva împotriva marketingului.

Dimpotrivă, am putea spune că este chiar o problemă de “protecție” a consumatorului de informație financiară, pe care orice promotor serios va fi nevoit să o ia în considerație în toate acțiunile sale.

Generalizând, am putea considera integral auditul ca un mijloc de susținere a unei comunicări performante – în timp ce o parte este preocupată în special de receptorii din exteriorul organizației; cealaltă parte a auditului este mai degrabă “cu ochii ațintiți” pe gestiunea internă și la dispoziția managementului... Totodată, avem prilejul de a răspunde la întrebarea: de ce audit statutar și nu financiar versus comunicare financiară? Trecând peste faptul că auditul statutar este un concept de actualitate, motivarea este cât se poate de simplă –

20 Tinde către îndeplinirea acestora.

21 Grupuri de dezbateri foarte utile și eficiente dacă au în vedere ansamblul cerințelor comunicării desăvârșite, nu numai cele de marketing!

22 Nicolescu, C.; Pantea, M.F., *Rolul contabilității în comunicarea financiară*, Revista „Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor”, nr. 3, pag. 18 – 21, București, 2009.

23 Financial Reporting Review Panel.

24 Arens, A.; Loebbecke, J., *Audit - o abordare integrată*, ediția a 8-a, Ed. Arc, Chișinău, 2003, pag. 101.

25 Considerăm pleonasm sintagma “audit financiar statutar”.

întrucât acesta reprezintă pilonul auditului financiar, valențele și exigențele manifestându-se plinar în acest caz. Mai mult, dacă mențineam expunerea la nivelul ansamblului, ar fi fost încărcată și complicată de elemente, într-o anumită măsură, irelevante.

Cum?

În contextul economico-social actual, auditul statutar este, pentru entitățile de interes public, un serviciu obligatoriu de asigurare, în sensul că atenționează și, prin aceasta, protejează acționariatul, membrii unei asociații, creditorii, managerii și salariații, autoritățile și chiar simplii cetățeni în ceea ce privește calitatea informațiilor conținute în situațiile financiare publicate de diversele organizații.

Așa cum în ultima perioadă, după 2002, referențialul contabil internațional a făcut obiectul unei profunde reconsiderări, pentru sporirea rigorii comunicării financiare a organizației cu mediul său, și Standardele Internaționale de Audit au fost restructurate din aceeași perspectivă. Astfel, în momentul publicării informațiilor, se presupune că auditorul a examinat principalele tranzacții, suficiente documente primare, de contabilitate și gestiune economică, organizarea și funcționarea sistemului de control intern relevant, a verificat siguranța și sinceritatea procesului contabil reflectat prin documentele de sinteză a exercițiului, a efectuat toate raționamentele profesionale necesare având în vedere ansamblul informațiilor accesibile și utile, a concluzionat asupra conținutului raportărilor, declarației de transparență și

respect al legii adus de guvernanta corporativă și a publicat opinia atașabilă activității financiare a exercițiului încheiat, oferind astfel o anumită asigurare utilizatorilor de informații. Pentru îndeplinirea acestui deziderat, profesionistul colectează și evaluează dovezile de audit cu scepticism profesional, dar nu adoptă atitudinea unui detectiv. În cazul auditului, nu este vorba despre o cercetare penală și nu se așteaptă ca auditorul să fie un expert în detectarea fraudelor, chiar dacă restructurarea normativului a dobândit astfel de nuanțe.

Astfel, pentru o mai bună clarificare a poziției agenților din cadrul comunicării financiare a unei organizații, aderăm la ideile potrivit cărora trebuie diminuată în continuare discrepanța din punct de vedere al așteptărilor între ceea ce crede publicul, în general, utilizatorii situațiilor financiare că ar fi rolul auditului și ceea ce înțelege profesia că este de fapt. Opinia publică, de exemplu, crede că rolul unui auditor este, printre altele: să detecteze fraudă și eroarea din situațiile financiare; să dețină responsabilitatea primară pentru emiterea situațiilor financiare; să acționeze din timp cu privire la un eventual eșec al afacerii etc. În realitate, auditul nu este garanția solvabilității sau performanței financiare. Managementul, fiind cel care gestionează afacerile și elaborează raportul anual, este responsabil pentru conținutul acestuia și, deși profesioniștii planifică și desfășoară un angajament adecvat, un proces de audit nu garantează că fraudă va fi exhaustiv detectată. Ceea ce poate face auditorul este să insufle o anumită rigoare financiară, guvernanta corporativă mai bună și să proclame, dacă este cazul, suspiciunea sau riscul de fraudă. Auditul este parte a mecanismelor operaționale ale

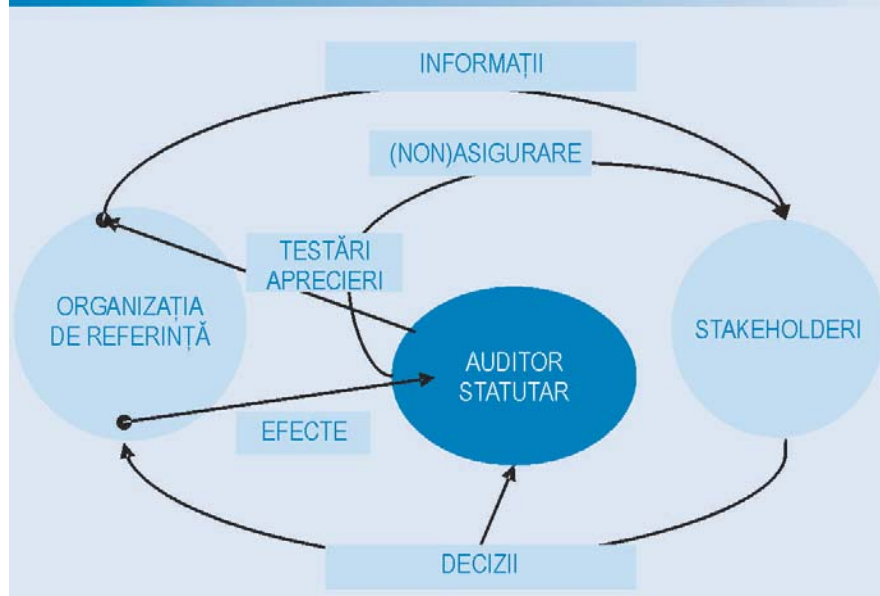
economiei și a succesului piețelor de capital, în măsura în care există o piață de audit stabilă și competitivă.²⁶

Pentru mai buna înțelegere am considerat sugestivă prezentarea poziției și rolului auditului statutar în cadrul comunicării financiare a organizației cu universul său. Astfel, în figura 2 am plasat susținătorul acurateței informaționale în peisajul comunicării financiare, concentrând părțile interesate/afectate într-o singură categorie generică – *stakeholderi*. Cu titlu de exemplu, descriem cum relaționează auditorul în raport cu entitatea examinată și cu una dintre părțile interesate – banca creditoare a acesteia.²⁷ Așa cum am enunțat deja, auditorul statutar intervine, de regulă, în perioada de preparare a situațiilor financiare de către organizație, durata de abordare fiind determinată de dimensiunile, complexitatea și rigoarea entității examinate. În funcție de conținutul situațiilor financiare, a raportului conducerii non-executive și a raportului de audit (bazat pe rezultatele investigațiilor efectuate), banca creditoare rămâne pe aceleași poziții – optimistă sau devine prudentă, dacă nu cumva sceptică... Pe această bază, poate decide să mențină, respectiv, să extindă creditul acordat sau, dimpotrivă, să restrângă ori să retragă total creditul acordat organizației auditate. Indiscutabil, aceste decizii bancare vor afecta entitatea de referință, efecte pe care auditorul, indiferent dacă se află într-un angajament de audit continuu/recurent sau nu, este obligat să le monitorizeze la nivel de informație publică și chiar să reacționeze dacă acestea nu sunt conforme cunoștințelor și estimărilor sale. Circuitul informațional, deciziile și efectele produse pot fi reluate pentru oricare dintre părțile interesate/afectate, problemele fiind relativ similare.

²⁶ Ștreangă, S., *Viitorul auditului după criza financiară*, Revista „Audit financiar” nr. 1/2010, CAFR, București, pag. 50 – 53.

²⁷ Alegerea nu este chiar întâmplătoare, ea are legătură cu perioada de criză pe care o traversăm și în care se pare că relația dintre o companie și banca creditoare devine deosebit de intensă, ca să nu spunem că în nenumărate cazuri devine tensionată.

Figura 2 - Poziționarea auditorului statutar în cadrul comunicării organizației cu universul său

Se poate observa extrem de ușor că utilizatorii externi, care se bazează pe aceste situații financiare pentru a lua decizii economice, fac referință la raportul auditorului statutar ca la un indicator al fiabilității informațiilor din situațiile respective. Ei prețuiesc asigurarea oferită de auditorul statutar datorită independenței lui față de client, datorită cunoștințelor sale în domeniul raportării financiare, competențelor dobândite, disponibilității și stricteței în domeniu impuse de integralitatea standardelor profesionale.²⁸

Auditorul statutar, pe lângă faptul că este autorizat conform legii, trebuie să dispună de toate calificările necesare pentru a înțelege criteriile utilizate și trebuie să fie suficient de competent pentru a cunoaște (a determina) tipurile și cantitățile de probe de colectat, astfel încât să poată ajunge la o concluzie adecvată după ce va fi examinat toate probele. De asemenea, este necesar

ca practicianul să dea dovadă de o atitudine psihică independentă. Competența auditorului nu are nicio valoare în cazul în care este părtinitor în colectarea și evaluarea probelor. Nu întâmplător, auditorii care întocmesc rapoarte asupra situațiilor financiare ale companiilor sunt numiți auditori independenți.

În ciuda faptului că persoana care realizează auditul situațiilor financiare publicate este plătită de către compania care le-a întocmit, ea este,²⁹ de regulă, suficient de independentă pentru a emite opinii în care utilizatorii să poată avea încredere. Deși o independență perfectă este aproape imposibil de atins, auditorii trebuie să se preocupe insistent pentru menținerea unui grad înalt de detașare pentru a nu pierde încrederea utilizatorilor, care se bazează pe rapoartele lor.

Mai mult, pentru menținerea comunicării financiare în domeniul rezonabilu-

lui, chiar auditorul, ca furnizor de asigurări, este îngrădit prin referențialul profesional și corporativ, astfel încât posibilitățile de participare la stilizarea exagerată a informației financiare publicată de organizație să fie diminuate. Un exemplu în acest sens este relația tripartită care se stabilește între auditorul statutar, conducerea (executivă și administrativă) și acționariatul entității. De asemenea, auditorii statutari fac obiectul unui sistem de asigurare a calității, de monitorizare a măsurii în care misiunile acestora satisfac cerințele sau nevoile publice din domeniu etc.

În loc de concluzii

Acum – când finanțistii de pe Wall Street și schemele lor de împlânzire a riscului au generat criza financiară și economică, când globalizarea nu s-a oprit sau cel puțin nu dă semne că ar putea să se oprească, când accesul la rețeaua de comunicații în bandă largă rămâne cu mult sub cererea și creșterea prognozată, când se manifestă tot mai puternic contabilitatea responsabilităților personale și sociale ale corporației, când tehnica și filozofia raportării financiare sunt impregnate de sistemele și limbajele extensibile de asigurare – se pune problema ce se poate face pentru mai buna îndeplinire a menirii unuia dintre amelioratorii și/sau catalizatorii comunicării financiare. Apreciem că pentru mai buna realizare a rolului auditului statutar – sistem de avertizare pentru problemele financiare ale unei organizații – sunt necesare clarificări conceptuale sau convergențe ale vocabularului utilizat și/sau mediatice privind poziționarea actorilor principali în cadrul comunicării financiare a organizației cu universul.

28 Humphrey, C.; Loft, A.; Woods M., *The global audit profession and the international financial architecture: Understanding regulatory relationships at a time of financial crisis*, Accounting, Organizations and Society, Vol. 34, Issues 6-7, Aug-Oct 2009, pag. 810-825.

29 Sau ar trebui să fie!

Pentru entitățile ce publică informații cu un anumit impact economic și social devine tot mai recomandabilă o mai bună gestionare a riscurilor întâlnite în activitatea desfășurată și prognozată. Astfel, în cadrul guvernanței corporative se poate dezvolta o cultură de alarmare a producerii riscurilor, pentru că uneori un mic flagel își face simțită prezența fără ca organizația să dispună de metode, tehnici sau proceduri în vederea detectării anticipate a acestuia, precum și de un proces decizional orientat către logica organizării corespunzătoare a fluxurilor de aprovizionare, producție, desfacere etc. Merită a enunța că implementarea și dezvoltarea guvernanței corporative, printre multe altele, asigură și transparența informației contabile, sporirea credibilității situațiilor financiare publicate și, în general, a încrederii din universul organizației.

Referitor la profesioniștii contabili și auditori în calitate de promotori cu posibilități limitate ai stabilității financiare, susținem că nu trebuie să fie două tabere aflate în război, ci parteneri care dezbat în mod constructiv, chiar dacă uneori de pe poziții contradictorii, diversele sensibilități profesionale pe care le întâlnesc în cadrul unei lansări de informații, având ca obiectiv comun mai buna conștientizare a părților interesate/afectate de dinamica organizației de referință. Astfel, considerăm că nu sunt de neglijat câteva cerințe generale de prezentare a informațiilor în situațiile financiare, care, într-adevăr, ar putea constitui obiective comune ale contabililor cu ocazia producerii și ale auditorilor cu ocazia testării: să cuprindă toate tranzacțiile, resursele și obligațiile; să fie întocmite cu profesionalism și sinceritate; să exprime competență, fidelitate și obiectivitate, precum și acuratețe privind tranzacțiile cu părțile legate; să dezvăluie la un nivel rezonabil

informațiile referitoare la remunerarea top-managementului; să inducă măsura în care sunt respectate cele mai bune practici în tranzacțiile bursiere și de guvernanță corporativă; să reflecte problemele semnificative pe care le întâmpină entitatea; să prezinte la nivel general managementul riscului și sistemele de control intern; să ofere informații rezonabile despre structura și activitatea conducerii non-executive și executive; să exprime evaluarea performanțelor organizației; să susțină responsabilitatea socială și personală a managerilor etc. Rolul profesiei contabile în ansamblul său este de a pacifica relațiile de încredere – neîncredere din cadrul universului organizației, bazat pe înțelegerea, aprecierea și satisfacerea nevoilor comune de informație obiectivă.

În noul context internațional misiunea auditorului statutar se complică pe zi ce trece, dar nu trebuie pierdut din vedere că auditul nu este un panaceu!... nu este o garanție contra fraudelor, ci numai un modest "izvor" de asigurare. Publicul nu trebuie să aștepte de la profesioniștii contabili profeții... Micile mâini ale auditorilor devin neputincioase în fața ingineriilor financiare diabolice!... Însă greșeala pe care auditorii statutari ai companiilor au mai comis-o a fost, și este încă, de a subestima importanța previziunilor managementului privind evoluția așteptată a mediului și organizației. Poate este necesar mai mult scepticism profesional în raport cu estimările realizate de conducerea organizației cu ocazia elaborării situațiilor financiare, oricât de dificilă ar fi această abordare, admitând că pot exista împrejurări în care situațiile financiare să fie denaturate în mod semnificativ. O atitudine de scepticism profesional înseamnă că auditorul realizează o evaluare critică, în mod circumspect,

a validității unei probe obținute și este atent la acele informații care contrazic sau pun la îndoială credibilitatea documentelor sau a declarațiilor conducerii. În planificarea și desfășurarea unui angajament, auditorul nu trebuie să presupună că managementul este lipsit de onestitate, dar nici să plece de la premisa unei onestități de netăgăduit. Indiscutabil, este necesar ca auditorii să se implice mai mult în aprecierea planurilor pe termen lung ale companiilor, modelul de business și viabilitatea afacerilor viitoare. Auditorii nu trebuie să piardă din vedere că probitatea morală a managementului în realizarea atribuțiilor și responsabilităților legale și a hotărârilor adoptate de acționariatului companiei, inclusiv a celor de informare și comunicare adecvată, este susținută și prin raportul de audit.

Este cunoscut faptul că profesia reglementează și militează pentru ca auditorii să poată satisface cererea tot mai mare privind responsabilitatea publică și transparența și, pentru aceasta, trebuie să se asigure că măsurile legislative și de reglementare existente sunt eficient implementate și puse în aplicare impecabil. Subscriem și noi la ideile potrivit cărora "nu este necesar să ne grăbim în adoptarea de noi legislații", fără însă a neglija această preocupare. A nu se înțelege că susținem prevalența uneia în detrimentul celeilalte, ci, dimpotrivă, ca ambele să rămână la fel de importante. Însă, emiterea de reglementări care ar duce la respectarea mecanică a unor reguli unice ar putea fi rețeta pentru dezastru.³⁰

Pe de altă parte, actualele reglementări privind raportarea la costul istoric recuperabil combinat cu menținerea capitalului financiar nominal oferă suficient spațiu marketingului cumpătat prin intermediul informațiilor financiare bazate pe valoarea justă sau, altfel spus,

30 Ștreangă, S., *Viitorul auditului după criză*, Revista „Audit Financiar”, nr.1/2010.

spațiu pentru manifestarea la vedere a spectacolului contabil. Însă, având în vedere criticile aduse acestei metode, aserțiunile specifice pot fi complementare celor de bază. Se poate crea astfel o panoramă atractivă privind asigurarea fidelității informației financiar-contabile prin intermediul inovației și/sau al creativității pozitive.

Considerăm, de asemenea, utilă reiterarea cu orice ocazie, atât în cadrul prelegerilor, cât și în cazul fiecărei misiuni de audit realizate, a poziției și rolului auditului statutar în cadrul comunicării financiare a organizației cu universul. De pildă, se observă chiar în literatura de specialitate solicitări privind necesitatea publicării rapoartelor de audit în formă extinsă. Apreciem că această abordare resimte necesitatea aprofundării din cel puțin două motive: pe de o parte, este vorba probabil de "raportul de audit extins" ca formă întâlnită în practică a scrisorii confidențiale a auditorului statutar către consiliul de supraveghere / administrare; pe de altă parte, dacă utilizatorii situațiilor financiare simt nevoia consultării în plus și a altor informații față de cele diseminate, raportul de audit (în formă scurtă!) fiind imaculat, atunci cel puțin unul din cele două trasoare ale publicării informațiilor financiare nu a fost riguros executat! Fie s-a pierdut din vedere că informația financiară are ca nivel maxim de dezvoltare "îndeplinirea necesarului comun de informații al unei game largi de utilizatori"³¹, fie ne aflăm în cazul unor situații financiare și/sau a unei misiuni de audit statutar necorespunzător executate, care nu pot și nici nu este recomandat a fi corectate prin publicarea scrisorii confidențiale.

Nu putem încheia fără a sublinia că, în timp ce pentru auditori acest "mod de a vedea" lucrurile – comunicare financia-

ră versus audit statutar – este mai mult decât evident, poate exprimat cu alte cuvinte, pentru profesie nu este de neglijat nici furnizarea de servicii educaționale în ceea ce privește auditul.

O mai bună educare a publicului și a utilizatorilor informațiilor financiare privind rolul, posibilitățile și limitările unei misiuni de audit ar putea fi ea însăși o cale de temperare a riscurilor specifice domeniului.

În fine, dar nu în ultimul rând, chiar dacă toate standardele își propun să

realizeze reflectarea corectă a situației, performanței și stării financiare a unei organizații, la ora actuală și pe viitor, nu vor exista standarde care să realizeze fără reproș acest deziderat. Indiferent de numărul și eficiența stăvilarelor împotriva tentațiilor impuse de orice reglementare, se va ajunge inevitabil la calitatea umană și profesională.³² Dacă profesionalismul, etica și responsabilitatea publică nu sunt priorități ale persoanelor implicate, comunicarea financiară a organizației cu universul său va avea întotdeauna de suferit...

Bibliografie

- Arens, A.; Loebbecke, J., *Audit – o abordare integrată*, ediția a 8-a, Ed. Arc, Chișinău, 2003
- Briciu, S. și colab., *Audit public intern*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2006
- Bunget, O. C., *Audit financiar-contabil*, Editura Mirton, Timișoara, 2010
- Colasse, B., *Encyclopédie de gestion*, 2e Édition, Ed. Economica, Paris, 1997
- Darnall, N.; Seol, I.; Sarkis, J., *Perceived stakeholder influences and organizations' use of environmental audits*, Accounting, Organizations and Society, vol. 34, Issue 2, Feb. 2009
- Dănescu, T., *Audit financiar – convergențe între teorie și practică*, Editura Irecson, București, 2007
- Domnișoru, S.; Vinătoru, S., *Audit și comunicare financiară*, Editura Universitaria, Craiova, 2009
- Engel, E.; Hayes, R. M.; Wang, X., *Audit committee compensation and the demand for monitoring of the financial reporting process*, Journal of Accounting and Economics, Issues 1-2, Feb. 2010
- Humphrey, C.; Loft, A.; Woods, M., *The global audit profession and the international financial architecture: Understanding regulatory relationships at a time of financial crisis*, Accounting, Organizations and Society, Vol. 34, Issues 6-7, Aug-Oct 2009
- Léger, J.Y., *La communication financière*, Ed. Dundod, Paris, 2008
- Manolescu, M.; Roman, A. G. și colab., *Rolul auditului statutar în evaluarea și consolidarea controlului intern al entității auditate*, Revista „Audit Financiar” nr.2/2010, CAFR, București
- Nicolescu, C.; Pantea, M.F., *Rolul contabilității în comunicarea financiară*, Revista „Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor” nr. 3, Editor CECCAR, București, 2009
- Oprean, I.; Popa, I. E.; Lenghel, R. D., *Procedurile auditului și ale controlului financiar*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2007
- Rusovici, Al. și colab., *Manager în misiunea de audit*, Editura Monitorul Oficial, București, 2008
- Ștreangă, S., *Viitorul auditului după criza financiară*, Revista „Audit Financiar” nr. 1/2010, CAFR, București
- IFAC, *Reglementări Internaționale de Audit, Asigurare și Etică. Audit Financiar 2008*, vol. I, coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009.

31 Standardul Internațional de Audit 700 – *Raportul auditorului independent cu privire la un set complet de situații financiare cu scop general*, IFAC, Reglementări Internaționale de Audit, Asigurare și Etică. Audit Financiar 2008, vol. I, pag. 612, coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009.

32 La nivel general, este un aspect ce se poate manifesta la nivelul oricărui sistem de control conceput de om...

Etica în activitatea de audit în contextul crizei financiare

Dumitru MATIȘ*, Cristina Alexandrina ȘTEFĂNESCU**
& Ovidiu CERNEA***

Abstract

Ethics in Audit in the Context of Financial Crisis

The present article highlights the special importance that should be given to ethical principles in financial audit and the increasing interest of promoting them in our country as a consequence of numerous international financial scandals and the worldwide crisis that we still live.

Through an original empirical study conducted in Romania in comparison with the United States of America for the period 2005-2009, authors highlighted the increasing concern of professional accountants and auditors from our country regarding the importance of ethics in audit work.

The article demonstrates that, the number of papers dealing with issues related to auditor independence and quality of work undertaken by them, published in the most representative Romanian audit journal ("Financial Audit") was increasingly large, while worldwide financial crisis period begun.

The situation turned out to be different at international level, where interest for ethics in audit remained the same, as papers on this subject published in "International Journal of Auditing" reveal.

Key words: *financial audit, ethics, independence, quality*

Cuvinte cheie: *audit financiar, etică, independență, calitate*

* Prof. univ. dr., Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, e-mail: dumitru.matis@econ.ubbcluj.ro

** Lect. univ. dr., Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, e-mail: cristina.palfi@econ.ubbcluj.ro

*** Drd., Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, e-mail: ovidiu.cerne@bancatransilvania.ro

Introducere

Rolul important pe care îl joacă auditorii financiari în societate este incontestabil și pe deplin acceptat. Atitudinea și comportamentul lor în procesul de furnizare a serviciilor de audit au un impact însemnat asupra bunăstării economice în general. Toate categoriile de utilizatori ai informației contabile, începând de la investitori și creditori și până la guvern și public în sens larg se bazează pe opinia auditorilor financiari în ceea ce privește o contabilizare și raportare financiară corectă, un management eficient și o consultanță competentă.

Astfel, la nivel mondial, s-a putut remarca interesul crescând al profesiei de auditor financiar de a furniza utilizatorilor servicii realizate la cel mai înalt grad de performanță. De aici a apărut necesitatea din ce în ce mai stringentă a unor standarde de etică, cu scopul de a promova cultura eticii în cadrul activității de audit.

Obiectivele și metodologia cercetării

În ultima vreme am fost martorii unor dezbateri ample la nivel mondial pe aspecte de contabilitate și în special pe valoarea justă, pe teme de audit, multe dintre acestea fiind axate pe probleme de etică, dar și pe scandaluri financiare, în care companii mari și organizații faimoase au fost implicate. Multe dintre aceste scandaluri și probleme au pornit de la un numitor comun: lipsa unor elemente de etică esențiale în desfășurarea activității unor auditori sau insufi-

ciența implicare a acestora în angajamentele asumate.

Aceste aspecte ne-au încurajat și pe noi să abordăm în prezenta lucrare problematica eticii în activitatea de audit, însă dintr-o perspectivă inedită. *Obiectivul* propus este acela de a determina eventuala *legătură dintre interesul pentru promovarea eticii în activitatea de audit și perioada de criză financiară*, prin prisma publicațiilor în domeniu din țara noastră, comparativ cu situația existentă la nivel internațional. În acest scop am formulat două ipoteze de lucru (ipoteza nulă și cea alternativă).

În ceea ce privește *metodologia cercetării*, pentru validarea uneia dintre cele două ipoteze de lucru am utilizat *funcția regresională* folosind programul statistic SPSS, *corelația* dintre variabilele independente și variabila dependentă fiind determinată cu ajutorul *coeficientului lui Pearson*.

Înainte de a detalia studiul empiric realizat privind etica în activitatea de audit, considerăm oportună o introducere în sfera de cercetare abordată printr-o prezentare de ansamblu a acestora și o scurtă trecere în revistă a principalelor studii întreprinse în domeniu.

Stadiul cunoașterii

Secolul XXI a debutat cu o serie de *scandaluri financiare*. Colapsul a numeroase companii cu tradiție la nivel internațional: Enron (2001), MCI Worldcom (2002), Tyco, Vivendi, Pets.com (2000), One.tel (2001), Sunbeam (2001), Webvan (2001), Adelphia (2002) sau Parmalat (2003), urmat de numărul mare, fără precedent, de falimente în

rândul unor instituții financiare din întreaga lume (Bear Stearns, Citigroup, Lehman Brothers și Merrill Lynch din Statele Unite ale Americii, HBOS și RBS din Marea Britanie, Dexia, Fortis, Hypo Real Estate and UBS din Europa continentală), care au zguduit lumea financiară și au condus la instaurarea *crizei financiare* începând cu anul 2007.

Surprinzător însă, „*valul*” *falimentelor* a atins și sectorul firmelor prestatoare de servicii de *audit financiar*, cel mai elocvent exemplu în acest sens fiind scandalul financiar în care a fost implicată firma de audit Arthur Andersen și care în scurt timp a dispărut de pe piață, grupul firmelor de audit „Big Five” devenind astfel „Big Four”.

Acest prim incident major în rândul companiilor prestatoare de servicii de audit financiar a fost amplu mediatizat și comentat de un număr mare de analiști financiari, fiind în același timp obiectul a numeroase studii din literatura de specialitate internațională.¹

Drept urmare, în mediile de afaceri internaționale, la nivelul organismelor de reglementare și în presă, s-au purtat numeroase dezbateri pe tema responsabilității profesiei contabile și a auditorilor în generarea și propagarea acestor fenomene, dar mai ales în găsirea unor soluții de evitare a repetării unor asemenea situații.

Printre *măsurile* luate la *nivel internațional* ca urmare a acestor falimente în vederea restabilirii încrederii publicului în piața de capital, a intensificării controlului activității financiare la nivel corporatist, dar și a *întăririi sistemului de control și audit* la nivelul companiilor se numără și unele reglementări internaționale, dintre care amintim: actul Sar-

banes Oxley (din Statele Unite ale Americii) și Planul de acțiune pentru guvernare corporatistă al Comunității Europene (la nivelul țărilor membre ale Uniunii Europene) și rapoartele Higgins & Smith (din Marea Britanie).

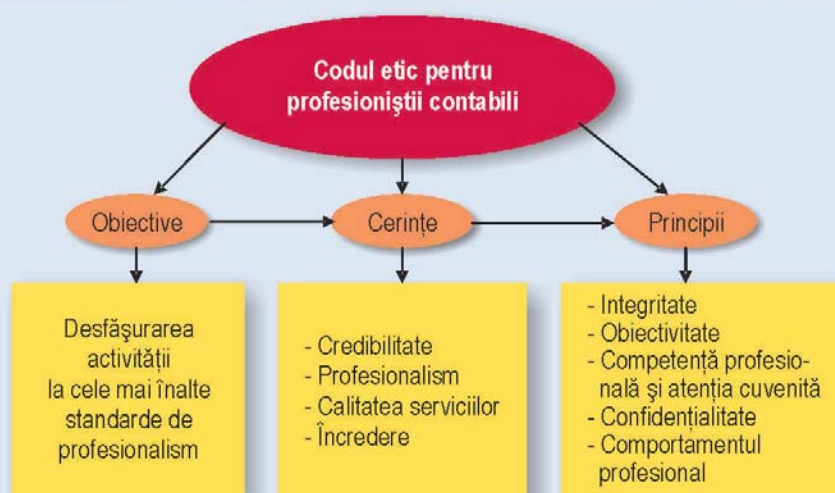
Un rol determinant în desfășurarea activității de audit îl are însă *etica*, considerată în opinia noastră drept ansamblul regulilor și uzanțelor care reglementează raporturile dintre profesionistul contabil, producător al informației contabile și utilizatorul acesteia – motiv pentru care au fost elaborate succesiv variante, mereu perfecționate, de coduri de etică, al căror scop este promovarea culturii etice în cadrul profesiei contabile și, implicit, al activității de audit.

Cel mai recent este „*Codul etic pentru profesioniștii contabili*” elaborat de *Consiliul de Standarde Internaționale de Etică al IFAC (Federația Internațională a Contabililor)*, ultima variantă fiind prevăzută a intra în vigoare la nivel internațional începând cu 1 ianuarie 2011 (adoptarea sa fiind permisă și înaintea acestei date, așa cum, de altfel, a procedat și Camera Auditorilor Financiari din România). În acest sens, pot fi remarcate următoarele obiective, cerințe și principii fundamentale ce stau la baza codului de conduită etică și profesională, expuse schematic în Figura 1.

Federația Internațională a Contabililor (IFAC) consideră că responsabilitatea privind întocmirea detaliată a cerințelor etice și aplicarea acestora revine organismelor profesionale membre, din fiecare țară. Un exemplu concludent în acest sens este *Institutul american de etică Josephson* care a dezvoltat câteva *principii etice* (Figura 2).

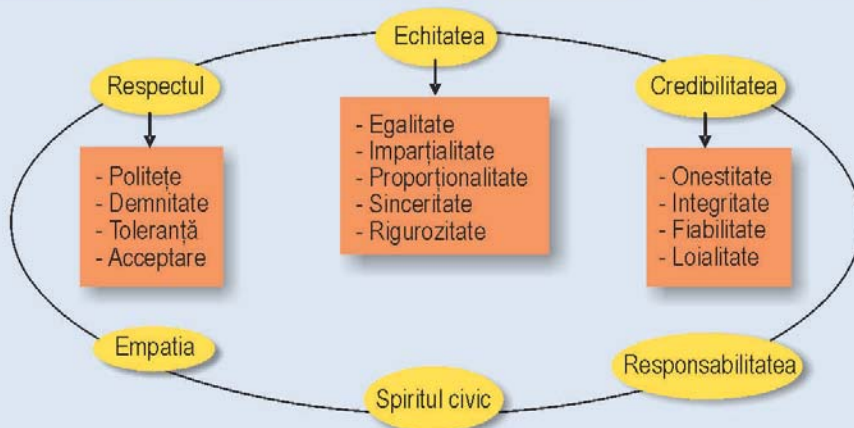
¹ Deakin, S. and Konzelman, S. J., *Learning from Enron*, Corporate Governance: An International Review (UK), no 12(2), 2004, pp. 134 – 143; Fusaro, P.C. and Miller, R.M., *What Went Wrong at Enron - Everyone's Guide to the Largest Bankruptcy in U.S. History*, Wiley, New York, 2002

Figura 1 - Codul privind conduita etică și profesională a auditorilor financiari

Sursa: proiecție realizată de autori după Codul Etic IFAC (2010)²

Figura 2 - Principiile etice definite de Institutul american de etică Josephson

Sursa: proiecție realizată de autori după Arens and Loebbecke (2007)³

Auditul a fost considerat dintotdeauna a fi una dintre profesiile în care etica are un rol esențial. În alte discipline responsabilitatea majoră o reprezintă „asistarea” clientului, iar modul în care această asistență afectează societatea nu reprezintă un factor de importanță majoră. Spre exemplu: un avocat pledează în favoarea nevinovăției clientului său chiar dacă suspectul este vinovat; obiectivul unui medic este acela de a îmbunătăți starea de sănătate a pacientului său, ocazional având și el de înfruntat dileme de ordin etic, cum ar fi dezvăluirea unor informații confidențiale.

Spre deosebire de aceste domenii, auditorii se confruntă cu probleme de ordin profesional mai complexe. Deși ei sunt recompensați de către clienți pentru munca prestată, țelul lor primordial îl reprezintă interesul public. Activitățile auditorilor sunt solicitate de către diverse companii tocmai pentru ca acestea să beneficieze de o imagine cât mai bună în fața colaboratorilor actuali, dar și a celor viitori. Atunci când îndatoririle față de o persoană sunt în discordanță cu responsabilitățile față de altă persoană apare un conflict de natură etică. În cazul auditorilor, aceștia primesc sume importante de bani de la clienții lor pentru serviciile prestate, de la ei existând așteptări din partea mediului economic pentru oferirea unor informații imparțiale și calificate în legătură cu situațiile financiare ale clientului respectiv.

² IFAC, *Handbook of the code of ethics for professional accountants*, 2010 edition, available online at <http://web.ifac.org/publications/international-ethics-standards-board-for-accountants/code-of-ethics>

³ Arens, A.A. and Loebbecke, J.K., *Audit – an integrated approach*, Editura ARC, 2007

⁴ Frankel, R. M.; Johnson, M.F. and Nelson, K. K., *The relation between auditors' fees for nonaudit services and earnings management*, The Accounting Review no. 77 (Supplement), 2002, pp. 71–105;

DeFond, M.; Raghunandan, K. and Subramanyam, K., *Do nonaudit service fees impair auditor independence? Evidence from going concern audit opinions*, Journal of Accounting Research no. 40 (4), 2002, pp. 1247–1274;

Francis, J. and Ke., B., *Do nonaudit services compromise auditor independence?*, Working paper, University of Missouri, 2002;

Ashbaugh, H.; LaFond, R. and Mayhew, B. W., *Do nonaudit services compromise auditor independence? Further evidence*, The Accounting Review no. 78 (3), 2003, pp. 611–639;

Chung, H. and Kallapur, S., *Client importance, nonaudit services, and abnormal accruals*, The Accounting Review no. 78 (4), 2003, pp. 931–955;

Larcker, D. F. and Richardson, S. A. (2004), *Fees paid to audit firms, accrual choices, and corporate governance*, Journal of Accounting Research no. 42 (3), pp. 625–658;

De-a lungul timpului etica în activitatea de audit a făcut obiectul a numeroase cercetări la nivel internațional, acestea fiind axate pe aspecte diverse, precum: *independența, imparțialitatea, obiectivitatea sau competența profesională* a auditorilor.

Analizând cele mai importante cercetări de tema principiilor de etică în activitatea de audit realizate la nivel internațional, am constatat că de nenumărate ori s-a pus întrebarea „*Există vreo legătură între onorariile auditorilor și eventuala influență a acestora asupra principiilor de etică?*” Acest subiect extrem de controversat a făcut obiectul a numeroase cercetări din literatura de specialitate internațională.⁴ Concluziile acestor studii sunt diferite: unele confirmă existența unei legături directe între onorariile auditorilor și independența auditorilor, altele însă nu au identificat nicio legătură statistică semnificativă între onorarii și vreunul dintre principiile de etică.

Un alt flux de cercetare în sfera eticii auditului din literatura de specialitate din străinătate s-a concentrat asupra *legăturii dintre încasările auditorului și durata mandatului de audit*⁵. După cum este bine cunoscut, în activitatea de audit este recomandată existența unui ciclu de rotație de 5 ani pentru un partener de audit (SOX, secțiunea 203 și

reglementările IAS). Dovezile empirice⁶ indică în acest sens faptul că auditorii cu mandate pe termene scurte pun mai mult accent pe profit, decât pe reputație.

Nici *relația dintre imparțialitatea auditorului și durata mandatului* nu a fost o problemă lipsită de interes în rândul cercetătorilor. Studiile pe această temă reflectă faptul că ideea de rotație a auditorilor este susținută, pe motiv că mandatul auditorului pe perioadă mai lungă de timp conduce la apropierea prea mare dintre auditor și firmele-client, care poate duce la familiaritate și la relații personale între auditor și firmele-client. Mai mult decât atât, odată cu creșterea perioadei mandatului lor este mai probabil ca auditorii să-și compromită și independența. Așadar, rotația auditorilor este apreciată drept o modalitate de a consolida independența auditorului, permițându-le în același timp să reziste presiunilor managementului și să-și exercite atribuțiile cu o obiectivitate mai mare⁷. Pe de altă parte, unii cercetători⁸ susțin că *independența și obiectivitatea* auditorului vor fi consolidate în cazul în care firmele de audit renunță periodic la clienții lor. Cu toate acestea, nu există dovezi empirice pentru a susține argumentul că un mandat de audit mai lung este asociat cu o mai mică independență a auditorului.

O altă posibilă implicație a duratei unui mandat de audit este asupra calității serviciilor de audit sau, altfel spus, asupra *competenței profesionale a auditorului*. În acest sens, s-a demonstrat că un mandat mai scurt decât un exercițiu financiar este adesea asociat cu o calitate inferioară a serviciilor de audit, deoarece auditorul nu este familiarizat cu sistemul de contabilitate și cu caracteristicile firmei clientului⁹. Argumente similare sunt, de asemenea, evidențiate în discuțiile din literatura de specialitate privind eșecurile de audit (cazurile în care companiile auditate, la scurt timp după efectuarea lucrărilor de audit (1-2 ani), se confruntă cu probleme grave), sugerând că acestea apar aproape de trei ori mai des atunci când o firmă de audit efectuează un audit prima sau a doua oară unui client dat¹⁰. Constatările unui studiu¹¹ vin să susțină afirmația existenței unei legături indirecte între durata unui mandat de audit și competența profesională pe care auditorul și-o pune în valoare în decursul angajamentului.

Conceptul de etică în activitatea de audit a făcut, așadar, obiectul a numeroase și variate teme de cercetare, axate îndeosebi pe identificarea unor corelații între principiile de etică. Cunoașterea normelor etice generale, capacitatea de a identifica acțiunile non-

5 Dopuch, N.; King, R. and Schwartz, R., *An experimental investigation of retention and rotation requirements*, Journal of Accounting Research no. 38 (June), 2001, pp. 93-117

Geiger, M. and Raghunandan, K., *Auditor tenure and audit reporting failure*, Auditing: A Journal of Practice & Theory no. 21 (March), 2002, pp. 67-78

Myers, J. N.; Myers, L. A. and Omer, T. C., *Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation?*, The Accounting Review no. 78 (3), 2003, pp. 779-799

6 Johnson, V. E.; Khurana, I. K. and Reynolds, J. K., *Audit-Firm tenure and the quality of financial reports*, Contemporary Accounting Research (Winter), 2002, pp. 637-660

7 Brody, R. G. and Moscovice, S. A., *Mandatory auditor rotation*, National Public Accountant (March), 1998, pp. 32-35

8 Wolf, F. R.; Tackett, J. A. and Claypool, G. A., *Audit disaster futures: Antidotes for the expectations gap?*, Managerial Auditing Journal no. 14 (9), 1999, pp. 468-478

9 PricewaterhouseCoopers LLP, *Mandatory Rotation of Audit Firms: Will It Improve Audit Quality?*, New York, NY: PricewaterhouseCoopers LLP, 2002

10 American Institute of Certified Public Accountants (AICPA), *Statement of Position Regarding Mandatory Rotation of Audit Firms of Publicly Held Companies*, New York, NY: AICPA, 1992

11 Myers, J. N.; Myers, L. A. and Omer, T. C., *Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation?*, The Accounting Review no. 78 (3), 2003, pp. 779-799

etice și de a evita situațiile compromițătoare se constituie ca un fundament pentru toți cei care intenționează să pășească în lumea afacerilor, să aibă succesul scontat și, mai ales, să câștige respectul tuturor partenerilor, colaboratorilor și publicului.

Studiu empiric privind etica în activitatea de audit

Modul de aplicare a principiilor de etică în activitatea de audit a devenit un subiect amplu discutat în ultimii ani în țara noastră, odată cu declanșarea crizei financiare globale și cu apariția unei serii lungi de falimente și pierderi (de peste 150 miliarde de dolari), ce au avut la bază incorecta reflectare a valorii de piață a companiilor respective¹².

Spre deosebire de studiile efectuate până în prezent pe această temă, care au fost succint trecute în revistă mai sus, prezenta lucrare își propune să se diferențieze printr-un plus de originalitate în ceea ce privește *scopul* urmărit și anume acela de a identifica *posibile legături între interesul pentru promovarea eticii în activitatea de audit și perioadele de criză financiară*.

În acest sens am formulat următoarele ipoteze de cercetare:

H₀: Interesul asupra principiilor de etică în audit este mai mare în perioadele de criză

H₁: Interesul asupra principiilor de etică în audit este mai mic în perioadele de criză

Pentru realizarea obiectivului propus, respectiv validarea uneia sau alteia dintre cele două ipoteze, am procedat la revizuirea celor mai importante opinii și abordări din cadrul literaturii de specialitate din țara noastră referitoare la aspecte legate de etică și deontologie profesională în cadrul profesiei și activității de auditor financiar. În acest sens am considerat drept cea mai reprezentativă revista „Audit Financiar”, editată de Camera Auditorilor Financieri din România, destinată în proporție covârșitoare studiilor pe teme de audit.

Prin prezentul studiu ne-am propus să observăm problemele cu care profesioniștii din domeniul contabilității și auditului s-au confruntat în ultimii 5 ani, cu referire în mod special la aspectele de etică. Alegerea unui orizont de timp de 5 ani (2005 – 2009) este justificată de stabilirea ca punct de mijloc al intervalului a momentului în care actuala criză economică a devenit realitate și anume anul 2007, momentul declanșării acesteia în Statele Unite ale Americii. Acest lucru ne-a permis să analizăm atât opinii anterioare apariției crizei economice, cât și post-apariție.

În studiu au fost cuprinse toate numerele revistei „Audit Financiar” din perioada 2005-2009 (59 de ediții), identificându-se 21 de articole ce au abordat subiectul eticii în activitatea de audit.

Variabila dependentă utilizată în cadrul studiului este:

- *P_criză* = perioada de timp în raport cu momentul declanșării crizei financiare; Variabila este de tip ordinal și poate lua următoarele valori: 1 – pentru anul 2007 (momentul declanșării crizei financiare), 2 – pentru perioada 2005-2007 (perioada

ante criză) și 3 – pentru perioada 2008-2009. Motivația alocării celei mai mici valori pentru anul 2007 este dată de prezumția că în anul declanșării crizei financiare scade preocuparea pentru problemele de etică, în favoarea încercărilor de a găsi soluții la efectele acesteia;

Variabilele independente utilizate în cadrul studiului sunt următoarele:

- *Nev_etic* = număr de articole pe tema nevoii de etică;
- *Indep* = număr de articole pe tema independenței în audit;
- *Calit* = număr de articole pe tema calității lucrărilor de audit;
- *Cod_IFAC* = număr de articole pe tema Codului de conduită IFAC;
- *Etică* = număr total de articole pe aspecte legate de etică în audit.

Corelația dintre variabila dependentă și variabilele independente sunt reflectate în tabelul 1. Coeficientul lui Pearson (care poate lua valori între -1 și 1), utilizat în cadrul corelației bivariate dintre două variabile cantitative, înregistrează valori pozitive, puțin subunitare, ceea ce sugerează că între variabile există o corelație directă, de intensitate destul de mare.

Valoarea acestui coeficient este semnificativ diferită de 0 în cazul corelației dintre variabila *P_criză* și variabilele *Indep*, respectiv *Etică*, ceea ce reflectă, prin urmare, că există o probabilitate de 99% (Sig < 0,01) ca între aceste variabile să existe o legătură foarte puternică, adică ipoteza nulă (H₀) este acceptată, deci *„interesul asupra principiilor de etică în audit este mai mare în perioadele de criză”*.

¹² Beeler, J. and Evans, A., *How fair is fair value*, Proceedings of American Society of Business and Behavioural Science, no. 27, 2009, pp. 101-114

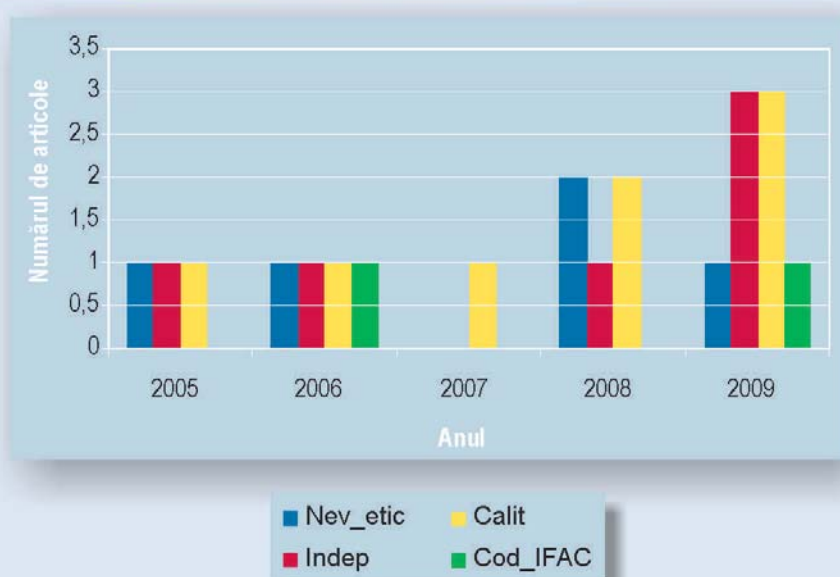
Tabel 1 - Corelația dintre variabile în cazul revistei „Audit Financiar”

		P_criză	Etică	Nev_etice	Cod_IFAC	Calit	Indep
P_criză	Pearson Correlation	1	1,000**	,982	,866	,961	1,000**
	Sig. (2-tailed)		,000	,121	,333	,179	,000
	N	3	3	3	3	3	3

** Corelația este semnificativă pentru un nivel de 0.01 (2-tailed)

Sursa: calcule realizate de autori în SPSS v.16

Figura 3 - Problemele abordate în articolele pe teme de etică în revista „Audit Financiar” în perioada 2005-2009

Sursa: proiecție realizată de autori pe baza rezultatelor cercetării

să acel client s-a angajat să-și îmbunătățească practicile de guvernanță corporativă sau instrumentele de control intern.

Există cel puțin trei motive pentru care **independența** auditorului prezintă o importanță deosebită și anume:

- raportul de audit care reprezintă o opinie independentă nu este utilizat doar de client, ci poate fi folosit și de alți utilizatori externi care vor lua decizii în legătură cu acea societate;
- reputația firmei de audit și a auditorului, în condițiile neconformării cu politicile și procedurile de independență, este expusă unui risc ce poate atrage sancțiuni profesionale și disciplinare, litigii, insatisfacția clientului și chiar pierderea acestuia;
- nerespectarea normelor IFAC de către auditor poate atrage după sine sancționarea acestuia conform legilor în vigoare.

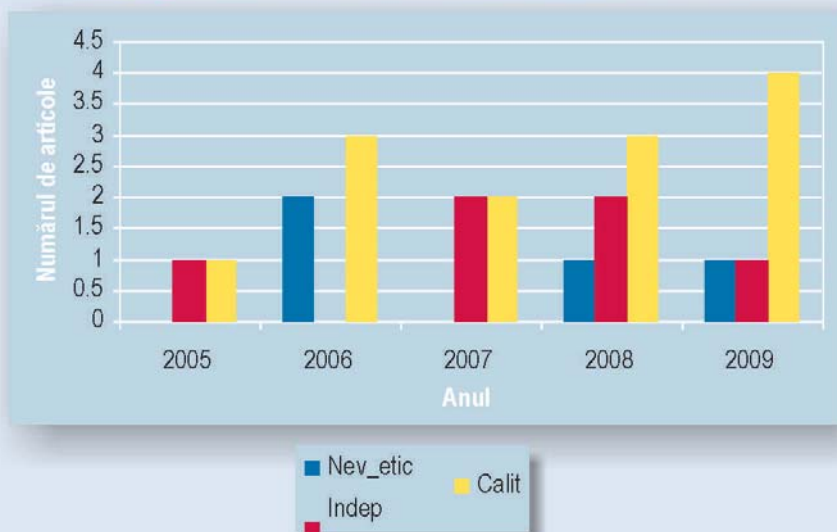
Pentru a accentua concluzia studiului întreprins am recurs la o analiză similară la nivel internațional. În acest sens am ales publicațiile din „International Journal of Auditing”, o foarte cunoscută revistă internațională și am procedat la testarea celor două ipoteze de lucru cu ajutorul aceluiași coeficient, pentru aceeași perioadă de timp (2005 - 2009), identificându-se 23 de articole ce au abordat subiectul eticii în activitatea de audit, reflectate pe teme în figura 4. Rezultatul corelațiilor identificate este prezentat în tabelul 2.

După cum se poate observa, între variabilele alese fie nu există nicio legătură (**Indep**), fie aceasta nu este semnificativă (Sig. > 0.05). Așadar, ipoteza nulă (H_0) este de această dată respinsă.

Comparând evoluția numărului de articole pe teme de etică în perioada analizată (prezentată în Figura 3), se poate observa că cele mai multe articole au apărut fie înainte, fie după anul declanșării crizei financiare, când s-au pus tot mai des întrebări de genul: rapoartele asupra situațiilor financiare ale companiilor care au avut de suferit în urma crizei financiare pierderi importante au reflectat cu adevărat imaginea fidelă a acestora? Oare principiile etice ale auditorilor au fost respectate?

Cea mai des abordată problematică la nivelul articolelor studiate este cea a **independenței** în activitatea de audit. Aceasta se datorează faptului că una dintre problemele cu care se confruntă auditorii financieri în contextul tot mai larg al crizei financiare este legată de **etică și independență**, iar măsurile de protecție corespunzătoare includ: cunoașterea și înțelegerea clientului/societății, a acționarilor săi, a personalului de conducere și a tuturor celor responsabili de guvernarea unei societăți și a afacerilor sale sau obținerea certitudinii

Figura 3 - Problemele abordate în articolele pe teme de etică în revista internațională „International Journal of Auditing” în perioada 2005-2009

Sursa: proiecție realizată de autori pe baza rezultatelor cercetării

Tabel 2 - Corelația dintre variabile în cazul revistei internaționale „International Journal of Auditing”

		P_criză	Nev_etice	Indep	Calit	Etică
P_criză	Pearson Correlation	1	,500	-,866	,866	,655
	Sig. (2-tailed)		,667	,333	,333	,546
	N	3	3	3	3	3

Sursa: calcule realizate de autori în SPSS v. 16

Se poate remarca o *creștere a importanței principiilor de etică în audit în țara noastră odată cu instaurarea perioadei de criză financiară, susținută cu ajutorul revistei „Audit Financiar”, care a considerat oportună publicarea unui număr mai mare de articole pe această temă.*

Concluzii

Problema eticului în activitatea financiar-contabilă apare în condițiile în care aceasta este destinată construirii unei imagini a realității cu scopul de a infor-

ma diverși beneficiari, care depind de modul de judecată al celor implicați. Etica acestora are însă un rol deosebit în căutarea adevărului, deoarece ei sunt cei care observă realitatea economică, o interpretează, o formalizează și, în cele din urmă, construiesc situațiile financiare care ar trebui să reflecte în mod fidel realitatea.

În condițiile în care tentațiile sunt mari, numai profesionalismul și conștiința celor implicați în activitatea financiar-contabilă pot garanta căutarea adevărului, prin formalizarea unei realități economice concrete.

Prin comportament deontologic, profesionistul contabil trebuie să-și impună o manieră de lucru compatibilă cu buna reputație a profesiei, evitând orice activitate care poate aduce atingere acestei reputații.

În vederea păstrării unei bune reputații a auditorilor este necesară menționarea clară a rolului auditului – acela de a certifica întocmirea situațiilor financiare conform unor normative și nu acela de analist care certifică calitatea unei companii; pentru acest scop concluziile auditorilor trebuie să fie dublate de concluziile unor analiști economici și evaluatori.

Studiul realizat în prezenta lucrare reflectă faptul că, în perioada premergătoare izbucnirii crizei financiare (2005-2007), numărul de articole pe teme de etică în activitatea de audit în țara noastră era destul de redus.

Odată cu propagarea crizei și a efectelor acesteia numărul autorilor care abordează probleme legate de independența auditorilor și de calitatea activității desfășurate de aceștia este tot mai mare. Situația nu s-a dovedit a fi deloc similară la nivel internațional, unde interesul acordat eticii în activitatea de audit a rămas constant odată cu declanșarea crizei financiare.

Acest lucru relevă o creștere a gradului de preocupare a profesioniștilor contabili și a auditorilor din țara noastră legat de asigurarea respectării principiilor codului etic al auditorilor și de implicațiile muncii acestora asupra tuturor utilizatorilor de informații contabile, în încercarea de a elimina pe viitor cazurile de fraudă care au zguduit lumea economică și care au determinat falimentul atâtor corporații.

Este în interesul activității de audit financiar la nivel mondial să dovedească utilizatorilor de servicii furnizate

de auditorii financiare faptul că aceste servicii sunt realizate la cel mai înalt nivel de performanță și în concordanță cu cerințele etice care încearcă să asigure o astfel de performanță. Studiul

efectuat relevă importanța crescândă acordată în ultimii ani principiilor etice în țara noastră prin intermediul celei mai reprezentative publicații în domeniu – revista „Audit Financiar”.

Bibliografie

- Arens, A.A. and Loebbecke, J.K. (2007), *Audit – an integrated approach*, Editura ARC
- Ashbaugh, H.; LaFond, R. and Mayhew, B. W. (2003), *Do nonaudit services compromise auditor independence? Further evidence*, The Accounting Review no. 78 (3), pp. 611–639
- Beeler, J. and Evans, A. (2009), *How fair is fair value*, Proceedings of American Society of Business and Behavioural Science, no. 27, pp. 101–114
- Chung, H. and Kallapur, S. (2003), *Client importance, nonaudit services, and abnormal accruals*, The Accounting Review no. 78 (4), pp. 931–955
- Deakin, S. and Konzelman, S. J. (2004), *Learning from Enron*, Corporate Governance: An International Review (UK), no 12(2), pp. 134 – 143
- DeFond, M.; Raghunandan, K. and Subramanyam, K. (2002), *Do nonaudit service fees impair auditor independence? Evidence from going concern audit opinions*, Journal of Accounting Research no. 40 (4), pp. 1247–1274
- Dopuch, N.; King, R. and Schwartz, R. (2001), *An experimental investigation of retention and rotation requirements*, Journal of Accounting Research no. 38 (June), pp. 93–117
- Francis, J. and Ke., B. (2002), *Do nonaudit services compromise auditor independence?*, Working paper, University of Missouri
- Frankel, R. M.; Johnson, M.F. and Nelson, K. K. (2002), *The relation between auditors' fees for nonaudit services and earnings management*, The Accounting Review no. 77 (Supplement), pp. 71–105
- Fusaro, P.C. and Miller, R.M. (2002), *What Went Wrong at Enron*, paperback
- Geiger, M. and Raghunandan, K. (2002), *Auditor tenure and audit reporting failure*, Auditing: A Journal of Practice & Theory no. 21 (March), pp. 67–78
- IFAC (2010), *Handbook of the code of ethics for professional accountants*, available on line at <http://web.ifac.org/publications/international-ethics-standards-board-for-accountants/code-of-ethics>
- Johnson, V. E., Khurana, I. K. and Reynolds, J. K. (2002), *Audit-Firm tenure and the quality of financial reports*, Contemporary Accounting Research (Winter), pp. 637–660
- Larcker, D. F., and Richardson, S. A. (2004), *Fees paid to audit firms, accrual choices, and corporate governance*, Journal of Accounting Research no. 42 (3), pp. 625–658
- Myers, J. N., Myers, L. A. and Omer, T. C. (2003), *Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation?*, The Accounting Review no. 78 (3), pp. 779–799

Din activitatea CAFR

Protocoale de colaborare cu CECCAR în domeniul pregătirii profesionale

La data 17 mai 2010, între Camera Auditorilor Financieri din România și Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România s-au semnat două documente privind colaborarea în domeniul pregătirii profesionale:

- **Protocolul privind cooperarea în domeniul organizării și monitorizării stagiului de pregătire practică, document** ce are în vedere facilitarea susținerii testului de acces la stagiul și a pregătirii profesionale pentru stagiarilor CAFR și CECCAR. Protocolul are ca obiect recunoașterea de către CAFR a stagiului de pregătire practică a stagiariilor CECCAR, respectiv recunoașterea de către CECCAR a stagiului de pregătire practică a stagiariilor CAFR.
- **Protocolul privind recunoașterea cursurilor de pregătire profesională**, cu scopul de a contribui la îmbunătățirea pregătirii profesionale a membrilor activi ai celor două organisme. Protocolul prevede recunoașterea de către CECCAR a cursurilor din domeniul auditului financiar din cadrul programului de pregătire profesională organizat de CAFR, pentru membrii activi, înregistrați la ambele organisme, cât și recunoașterea de către CAFR a cursurilor din domeniul contabilității din cadrul programului de pregătire profesională organizat de CECCAR, pentru membrii activi, înregistrați la ambele organisme.

Cele două protocoale, precum și normele de aplicare a acestora pot fi citite integral pe site-ul: www.cafr.ro.

Auditul statutar în mediile informatizate - între responsabilitate și risc

Gheorghe POPESCU*, Gheorghe LEĂDATU**, Veronica Adriana POPESCU***
& Cristina Raluca POPESCU****

Abstract

Statutory Audit of Informatized Environments - between Responsibility and Risk

New requirements and responsibilities were issued for the statutory auditors contributing to the growth of the audit activity risk. Along with the integration on large scale of the informational technologies, at the level of the economic activities developed by the organizations, an analysis is necessary to be made over their impact on the statutory audit engagements, in order to assess the risks and for reaching some keys for adaptation to the new conditions of the activities carried out by the statutory auditors. The present article aims the reconsideration of the audit risk in the light of the requirements of new audit standards, "clarified standards", and of the integration on a large scale of the informational technologies to the level of the economical activities developed by organizations. Based on the study of the international audit standards, on the specialized literature, on the theoretical and practical researches, this article provides the financial auditors with a few practical benchmarks in order to minimize the risks and accomplish the audit objectives within the complex informational environments.

Key words: *statutory audit, informatized environments, responsibility, audit risk, misrepresentation risk*

Cuvinte cheie: *audit statutar, medii informatizate, responsabilitate, risc de audit, risc de denaturare*

Introducere

Calitatea și credibilitatea informațiilor cuprinse în situațiile financiar-contabile întocmite și publicate de organizații ocupă un loc deosebit de important în adoptarea celor mai adecvate decizii economice și manageriale¹. Exprimarea de către auditorul financiar a unei opinii corecte cu privire la conformitatea situațiilor financiare cu un cadru aplicabil de raportare financiară contribuie semnificativ la sporirea credibilității acestor informații². În sprijinul mediului de afaceri entitățile de interes public și cele care au un impact economico-social semnificativ (care îndeplinesc anumite criterii de mărime și performanță³) sunt obligate să fie auditate, sunt supuse auditului statutar. **Calitatea activității de audit financiar și a auditului statutar în mod deosebit este atent monitorizată** de Camera Auditorilor Finan-

* Prof. univ. dr., ASE București, e-mail: popescu_gh_cafr@yahoo.com

** Conf. univ. dr., Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, e-mail: cilezbujor@yahoo.com

*** Lector univ. dr., Academia Comercială Satu Mare, e-mail: popescu_va@yahoo.com

**** Asistent univ. dr., Universitatea București, popescu_cr@yahoo.com

1 Ioanăș, Corina, *Relația directă a managementului cu raportările financiare*, lucrare susținută la Conferința științifică internațională „Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii”, Chișinău, septembrie 2009

2 Stanciu, Victoria, *Internal audit approach in banks*, Scientific Annals of the „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași. Economic Sciences Section, 2008

3 Ordinul Ministerului Finanțelor Publice nr. 3055 din 29 octombrie 2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, în Monitorul Oficial nr. 766 bis din 10 noiembrie 2009 (art. 3 alin. 1 și art. 5)

ciari din România, cât și supravegheată de organismul relativ recent constituit și în curs de consolidare⁴. În sarcina auditorilor statutari au fost trasate cerințe și responsabilități suplimentare, **toate acestea contribuind la creșterea riscului activității de audit**. Odată cu integrarea, pe scară largă, a tehnologiilor informaționale la nivelul activităților economice desfășurate de organizații, se impune efectuarea unei analize a impactului acestora asupra misiunilor de audit statutar, reanalizarea riscurilor și găsirea unor soluții de adaptare la noile condiții a lucrărilor desfășurate de către auditor⁵.

Obiectivele auditului statutar și responsabilitățile auditorului în conformitate cu standardele de audit

Scopul unui audit este să îmbunătățească gradul de încredere al utilizatorilor vizați ai situațiilor financiare. Acest lucru este obținut prin exprimarea unei opinii de către auditor cu privire la măsura în care situațiile financiare sunt pregătite sub toate aspectele semnificative în conformitate cu un cadru de raportare financiară aplicabil. În cazul

majorității cadrelor de raportare generale, opinia se referă la măsura în care situațiile financiare sunt prezentate în mod corect sub toate aspectele semnificative sau oferă o imagine fidelă și corectă în conformitate cu cadrul de raportare. Un audit efectuat în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit (ISA) și cerințele etice relevante permit auditorului să își formeze cea opinie⁶. Opinia auditorului cu privire la situațiile financiare tratează măsura în care situațiile financiare sunt pregătite sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu cadrul de raportare financiară general aplicabil. Opinia auditorului nu asigură viabilitatea în viitor a entității și nici eficiența sau eficacitatea cu care conducerea a organizat activitățile entității⁷. Totuși, legile sau reglementările aplicabile în anumite jurisdicții ar putea solicita auditorului să ofere opinii și cu privire la alte aspecte. Astfel, raportul auditorilor statutari cuprinde și un punct de vedere privind gradul de conformitate al raportului administratorilor cu situațiile financiare anuale pentru același exercițiu financiar⁸. În efectuarea unui audit al situațiilor financiare, obiectivele generale ale auditorului sunt să obțină asigurări rezonabile cu privire la măsura în care situațiile financiare ca întreg nu conțin denaturări semnificative, fie ele ca urmare a fraudei sau erorii. Atunci când asigurarea rezonabilă nu poate fi obținută, iar opinia modifi-

cată în raportul auditorului nu este suficientă, IAS-urile cer ca auditorul să anunțe imposibilitatea exprimării unei opinii sau să se retragă din misiune dacă este posibil⁹.

Potrivit reglementărilor naționale¹⁰, auditorii statutari și firmele de audit trebuie să efectueze auditurile statutare în conformitate cu ISA. La efectuarea auditului, auditorii statutari și firmele de audit pot aplica un standard național de audit, adoptat de Cameră, atât timp cât Uniunea Europeană nu a aprobat un ISA care se referă la respectiva problemă, menționând acest aspect în raportul de audit. **Auditorii statutari sau firmele de audit răspund pentru orice daune provocate, cu voie sau ca urmare a neglijenței**, prin efectuarea misiunii lor. O firmă de audit este **răspunzătoare** împreună cu **auditorul statutar** care a efectuat o misiune în numele acesteia pentru daunele provocate de auditorul statutar. Exercitarea activității de audit statutar fără a deține calitatea de auditor statutar constituie **infrațiune** și se pedepsește conform legii penale.

Metodologia cercetării

Studiul de față își propune să ofere auditorilor statutari câteva **raționamente și soluții practice de reducere a riscului de audit**. Pentru a-și atinge

4 Ordonanța de urgență nr. 90 din 24 iunie 2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, în Monitorul Oficial nr. 481 din 30 iunie 2008

5 Stanciu, Victoria; Eden, Ali, *Methodological frame for financial and IT audit*, revista Contabilitate și Informatică de Gestiune – Supliment, 2007

6 Ioanăș, Corina (coautor), *Hospital Government – Conceptualization and instrumentation*, Revista „Metalurgia International”, vol. XIV special issue nr 15, 2009

7 Andreica, Mădălina; Dobre, I.; Andreica, Marin; Nițu, B.; Andreica, R., *A New Approach of the Risk Project from Managerial Perspective*, Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research, iunie, vol. 1-2, 2008

8 Ordinul Ministerului Finanțelor Publice nr. 3055 din 29 octombrie 2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, în Monitorul Oficial nr. 766 bis din 10 noiembrie 2009 (paragraful 321-1 e)

9 IFAC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate. Audit financiar 2009*, ISA 200 – Obiective generale ale auditorului independent și desfășurarea unui audit în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit, coeditare CAFR – editura Irecson, 2009

10 Ordonanța de urgență nr. 90 din 24 iunie 2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, în Monitorul Oficial nr. 481 din 30 iunie 2008 (art. 28, art. 37)

scopul, prezentul studiu face apel, în primul rând, la standardele care definesc și fundamentează conceptul de **risc de audit** și care prevăd raționamentele și demersurile necesare reducerii acestuia. Unul din punctele cheie al studiului privește *reanalizarea riscurilor și găsirea unor soluții adecvate de reducere* a acestora în condițiile integrării, pe scară largă, a *tehnologiilor informaționale* la nivelul activităților economice desfășurate de organizații. De asemenea, a fost consultată literatura de specialitate pentru a se constata modul în care doctrina de audit a asimilat și interpretat conceptele, dar și pentru a se cunoaște și extrage cele mai bune practici pentru determinarea și **reducerea riscului de audit în condițiile existenței unor sisteme informatice complexe**. Printre **metodologiile** practice de lucru am utilizat și *analiza economică și modelarea și simularea proceselor economice*. **Analiza economico-financiară** reprezintă un ansamblu de concepte tehnice și de instrumente ce asigură tratarea informațiilor externe și interne în vederea formulării unor aprecieri pertinente referitoare la situația unui agent economic, la nivelul și calitatea performanțelor sale, la gradul de risc într-un mediu concurențial extrem de dinamic¹¹. **Modelarea și simularea proceselor economice** se ocupă de fundamentarea deciziei manageriale în condiții de eficiență pentru producător, cu ajutorul unor modele economico-matematice flexibile și cu posibilitatea **utilizării tehnicii simulării**¹².

Riscul de audit în lumina standardelor internaționale de audit clarificate

Orice misiune de audit implică riscuri, iar identificarea lor, încă din etapa de planificare a lucrărilor, este unul din obiectivele principale ale auditorului. Trebuie precizat că este o activitate dificilă și nu oferă siguranță deplină. Pentru a furniza un rezultat privind nivelul riscurilor este necesară, mai întâi, *identificarea* lor. Riscul de audit reprezintă riscul ca auditorul să exprime o opinie neadecvată de audit atunci când situațiile financiare sunt denaturate semnificativ. **Riscul de audit** este o funcție a riscurilor de denaturare semnificativă și a riscului de detectare¹³. **Riscul de detectare** este riscul ca procedurile efectuate de auditor pentru a reduce riscul de audit la un nivel acceptabil de scăzut să nu fie în măsură să detecteze o denaturare care există și care ar putea fi semnificativă, fie individual, fie la nivel agregat împreună cu alte denaturări. **Riscul de denaturare semnificativă** este riscul ca situațiile financiare să fie denaturate semnificativ înainte de auditare și este o funcție a riscului inherent și a riscului de control. Mai precis, este vorba de susceptibilitatea unei afirmații cu privire la o clasă de tranzacții, sold de cont sau prezentare de a fi denaturată semnificativ, înainte de a lua în considerare orice controale legate de acestea, sau riscul

ca o denaturare care ar putea să apară la nivelul unei afirmații cu privire la o clasă de tranzacții, sold de cont sau prezentare care ar putea fi semnificativă să nu poată fi prevenită sau detectată și corectată în timp de către controlul intern al entității.

Pentru a exprima nivelul riscului de audit se pot utiliza termeni *cantitativi* (procente) sau *calitativi* (scăzut, mediu, ridicat).

Sintetizând: $RA = RD \times RDS = RD \times (RI \times RC)$, unde: RA – riscul de audit; RD – riscul de detectare; RDS – risc de denaturare semnificativă; RI – riscul inherent; RC – riscul de control.

O parte semnificativă a abordării prevăzute de IAS-uri implică *evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă a situațiilor financiare supuse auditului și răspunsul auditorului la aceste riscuri*¹⁴. În evaluarea riscurilor potențiale de denaturare a situațiilor financiare este necesar să se înțeleagă *domeniul de activitate* al entității auditate, *mediul* în care își desfășoară activitatea și *controalele* care trebuie realizate. Această abordare va permite **identificarea riscurilor într-un mod structurat** și, odată ce riscurile sunt identificate, se poate stabili atât răspunsul auditorului la aceste riscuri, cât și programul de activitate corespunzător. **Mărimea riscurilor** determină *necesarul de probe de audit ce vor fi colectate, influențând planificarea auditului*.

Riscul **inherent**, riscul **de control** și riscul **de detectare sunt în relație directă cu cantitatea de probe colectate**.

11 Păunică, Mihai; Matic, Marian Liviu; Motofei, Cătălina; Manole, Alexandru, *Some Aspects Regarding the Use of Business Intelligence in the Financial Management*, Revista Metalurgia Internațional nr. 13/2009, pag. 153-155

12 Andreica, Marin; D., Hincu; Andreica, Mădălina; Nitu, B., Andreica, C, *Analysis of Alternatives in Early Stages of Project Management*, Proceeding of the 9th WSEAS International Conference on MATHEMATICS & COMPUTERS IN BUSINESS AND ECONOMICS, 2 Iunie, 2008

13 Mareș, Valerica; Mareș, Marius Daniel, *Vulnerability and e-criminality of IT*, Revista Facultății de Științe Economice, Analele Universității din Oradea TOM XVIII, 2009 (<http://steconomice.uoradea.ro/anale/volume/2009/v4-management-and-marketing.pdf>)

14 IFAC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate. Audit financiar 2009*, ISA 315 – Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă prin înțelegerea entității și a mediului său și ISA 330 – Răspunsul auditorului la riscurile evaluate, coeditare CAFR – editura Irecson.

Tehnici unitare de reducere a riscului de audit în sisteme informaționale complexe

Pentru reducerea riscului de audit, ca răspuns la riscurile identificate, auditorul va realiza, conform planificării, cele mai adecvate proceduri de audit. O **procedură de audit** constă în **definirea unui set de instrucțiuni detaliate** privind colectarea unui anumit tip de probe de audit. **Tehnicile și procedurile** ce pot fi aplicate într-o misiune de audit în vederea colectării probelor de audit sunt: *examinarea fizică, documentarea, observarea, chestionarea clientului, reconstituirea și proceduri analitice*. Abordarea misiunii de audit este dependentă de **strategia de audit adoptată**¹⁵ bazată pe controalele interne ale societății (teste de control) sau bazată pe proceduri de fond. **Testele de control** sunt utilizate în scopul evaluării riscului inerent și a riscului de control. Ele sunt efectuate cu scopul de a obține probe de audit privind înțelegerea și verificarea funcționării sistemului contabil și de control intern. **Procedurile de fond** sunt teste efectuate pentru a obține probe de audit, cu scopul de a detecta erori semnificative în situațiile financiare. Aceste proceduri de fond reprezintă probe de audit pentru evaluarea riscului de detectare. Procedurile de

fond sunt de două tipuri: *teste de detaliu ale tranzacțiilor și soldurilor și proceduri analitice*.

Colectarea probelor de audit presupune stabilirea de către auditor a procedurilor de audit ce vor fi utilizate, a dimensiunii eșantionului, a elementelor care trebuie extrase din populația supusă analizei, precum și a momentului în care se va desfășura fiecare procedură.

Dezvoltarea și perfecționarea tehnologiilor informaționale și integrarea acestora la nivelul tuturor activităților desfășurate de către entități impun *reconsiderarea misiunilor de audit în mediile informatizate*.

Integrarea tehnologiilor informaționale în sistemele de gestiune financiar-contabilă generează numeroase avantaje¹⁶, dar în același timp duce și la **apariția unor noi riscuri** de care auditorul statutar este bine să țină cont.

În general, sistemul informatic oferă beneficii controlului intern, permițându-i entității:

- să aplice în mod consecvent regulile predefinite,
- să efectueze verificări și prelucrări complexe și asupra unui volum mare de date și tranzacții;
- să crească oportunitatea, disponibilitatea și acuratețea informațiilor;
- să faciliteze analiza suplimentară a informațiilor;

- să crească capacitatea de monitorizare a performanței activităților entității și a politicilor și procedurilor acesteia;
- să reducă riscul de evitare a controalelor;
- să prevină și să detecteze erorile și neregulile prin implementarea unor controale automate și de securitate¹⁷;
- să perfecționeze sistemul de fundamentare a deciziilor manageriale prin oferirea unor informații oportune și de calitate;
- să aplice cu consecvență segregarea funcțiilor informatice de operare, programare întreținere, administrare și securitate.

Sistemul informatic presupune, de asemenea, **riscuri specifice pentru controlul intern al unei entități**¹⁸:

- posibilitatea prelucrării unor date necorespunzătoare sau inexacte;
- accesul neautorizat la date permite distrugerea sau modificarea necorespunzătoare a datelor, inclusiv înregistrarea de tranzacții neautorizate sau inexistente;
- posibilitatea ca personalul IT să capete privilegii, nerespectând segregarea funcțiilor;
- modificări neautorizate ale datelor din fișierele de programe;
- modificări neautorizate ale programelor;

15 Popescu, Veronica; Popescu, Gheorghe; Popescu, Cristina Raluca, *The Effects of Informatics Revolution on Organizing the Modern Management, Accounting, Control and Financial Audit (Efectele revoluției informatice asupra organizării gestiunii moderne a contabilității, a controlului și a auditului financiar)*, Metalurgia Internațional VOL XIV, Editura Științifică F.M.R., Special Issue No. 12/2009

16 Mareș, Marius Daniel; Mareș, Valerica; Ilincuță, Lucian Dorel, *IT solutions for the management of geo-business*, Revista Facultății de Științe Economice, Analele Universității din Oradea TOM XVIII, 2009 (<http://steconomice.uoradea.ro/anale/volume/2009/v4-management-and-marketing.pdf>)

17 Mareș, Valerica; Mareș, Marius Daniel; Ilincuță, Lucian Dorel, *The considerations about the data security for the financial-accounting information systems*, 16-th International Economic Conference, IECS 2009, „Industrial Revolutions, From The Globalization and Post- Globalization Perspective”, Universitatea “Lucian Blaga”, 2009

18 Mareș, Marius Daniel; Mareș, Valerica; *The management of the documents and their migration to the e-archive*, 16-th International Economic Conference, IECS 2009, „Industrial Revolutions, From The Globalization and Post- Globalization Perspective”, Universitatea “Lucian Blaga”, 2009

- actualizarea neadecvată sau nesincronizată în timp a programelor;
- posibilitatea pierderii datelor;
- operarea necorespunzătoare.

În înțelegerea activităților de control ale entității, *auditorul trebuie să înțeleagă modul în care entitatea a răspuns la riscurile aferente sectorului informatic*¹⁹.

Evaluarea controlului intern presupune:

- existența de ghiduri și manuale de proceduri;
- garantarea evoluției sistemului de control intern;
- asigurarea posibilității accesului la sistem pentru controlul extern;
- asigurarea posibilității confruntării descrierii teoretice cu realitatea.

În cadrul unui mediu informatizat, **controlul intern are în vedere aspecte precum:**

- existența unei strategii informatice formalizate, elaborate cu implicarea conducerii operaționale; implicarea conducerii și sensibilizarea sa față de riscurile crescute sau generate de informatică;
- alocarea de resurse care demonstrează capacitatea sistemului informatic de a-și atinge obiectivele;
- recrutarea de personal cu un nivel de competență adaptat tehnologiilor utilizate și existența unui plan de formare continuă care trebuie să permită o actualizare a cunoștințelor.

Utilizarea sistemului informatic afectează modul în care sunt implementate activitățile de control. Din perspectiva

auditorului, controalele sistemelor informaționale sunt eficiente dacă asigură integritatea informațiilor, securitatea datelor și proceselor de sistem și includ controale generale și controale ale aplicațiilor.

Controalele generale afectează ansamblul eficienței și securității operațiunilor informatizate, constând în structura organizațională și administrativă a funcționării sistemelor informatice, în politici și proceduri menite să asigure operarea continuă și adecvată a sistemelor informatice. Eficiența controalelor generale permite auditorului să se asigure că datele utilizate pentru pregătirea și raportarea situațiilor financiare sunt complete, de încredere și integre.

Ariile de control care se au în vedere în cadrul controalelor generale se referă la: controale organizaționale și de management; oprirea în rețea și centre de date; achiziția și întreținerea softului; controale fizice și logice pentru prevenirea și detectarea accesului neautorizat; separarea sarcinilor; planul de recuperare și continuare în caz de dezastre²⁰.

Pentru exemplificare vom prezenta câteva demersuri întreprinse de auditor pentru controlul accesului²¹. Auditorul trebuie să evalueze:

a) Cum se realizează administrarea conturilor utilizator.

Controlul administrării conturilor de utilizator are ca scop verificarea măsurii în care sunt implementate controale adecvate privind procesul de gestionare a sistemului la nivelul conturilor deschise utilizatorilor. Auditorul va evalua dacă există proceduri de gestionare a conturilor, dacă acestea sunt adecvate,

dacă sunt cunoscute și dacă se aplică. Auditorul va verifica dacă aceste proceduri asigură: crearea unitară a conturilor utilizator; modificarea controlată a conturilor create anterior; dezactivarea sau ștergerea promptă a conturilor angajaților care au plecat din firmă; modificarea periodică a parolilor de acces; verificarea periodică a măsurii în care drepturile de acces acordate corespund cu profilul utilizatorului, cu necesitățile stricte ale activității lui.

b) Cum sunt create și atribuite conturile utilizatorilor.

Auditorul va urmări: dacă la momentul creării conturilor au existat documentele care să autorizeze crearea acestora și a drepturilor care vor fi atribuite; cât de riguros este controlată introducerea unui nou utilizator în sistem și cine are această responsabilitate; ce precauții s-au luat împotriva accesului neautorizat; modalitatea în care sunt atribuite numele utilizatorului și parola.

c) Cum sunt administrate parolele.

Adoptarea unei proceduri adecvate de administrare a parolilor este una dintre cele mai importante bariere împotriva accesului neautorizat. Controlul administrării parolilor urmărește: dacă procedura de administrare a parolilor este adecvată și dacă este riguros aplicată; dacă se respectă cerințele bunelor practici privind sintaxa, lungimea și semnificația parolei; dacă se respectă cerințele cu privire la durata de viață a parolei; ce protecție se asigură fișierului sistem de gestionare a utilizatorilor și parolilor. Bunele practici²² recomandă:

19 Păunică, Mihai; Matic, Marian Liviu; Motofei, Cătălina; Manole, Alexandru, *The Data Warehouse – an Instrument for the Financial Management of the Educational Institutions*, Revista Metalurgia International nr. 13/2009, pag. 153-155

20 Stanciu, Victoria; Pană, Adrian, Bran, Florin, *Business Continuity and Disaster Recovery Plans – Organisations' Response to the Natural Disasters*, Revista Metalurgia International nr.1/2010

21 Eden, Ali; Stanciu, Victoria, *Auditul Sistemelor Informatice*, Editura Dual Tech, București, 2004, pag. 127-139

22 Green Book – Password management Guideline American Department of Defense

nu este admisă utilizarea parolelor implicite; parolele trebuie să fie invizibile la introducere; parola să fie ușor de tastat; nu este permisă divulgarea parolelor între utilizatori; administratorul să nu partajeze parola cu alți utilizatori; utilizatorii trebuie instruiți cu privire la riscurile spargerii parolelor și, ca atare, trebuie sfătuiți ce trebuie să evite la construirea unei parole; utilizatorii nu pot avea acces la fișierul cu parole; un utilizator nu poate schimba parola unui alt utilizator; la prima legare la sistem a unui nou utilizator, acestuia să i se solicite automat să-și schimbe parola predefinită; se recomandă să existe mecanisme de identificare periodică a parolelor nesigure.

d) Cum se realizează controlul configurării profilelor.

Profilele utilizatorilor sau drepturile lor de acces trebuie să fie riguros stabilite în funcție de necesitățile reale ale poziției ocupate în entitate. Auditorul va evalua dacă există proceduri de configurare a profilelor, dacă acestea sunt adecvate, dacă sunt cunoscute și dacă se aplică. Auditorul va analiza dacă: privilegiile și drepturile de acces sunt acordate individual fiecărui cont utilizator sau sunt definite la nivelul grupului, urmând apoi a fi repartizate membrilor din cadrul grupului; restricționările de acces sunt la nivelul aplicațiilor sau la nivelul operațiunilor; există concordanță între posturi și drepturile de acces; există proceduri de identificare a conturilor inactive.

e) Cum se realizează controlul conturilor privilegiate.

Controlul conturilor privilegiate are ca obiectiv verificarea autorizării, acordării și utilizării conturilor privilegiate. Audi-

torul va proceda la: obținerea de informații privind conturile privilegiate, cum și cui sunt acordate, ce drepturi conferă; solicitarea unei liste cu conturile privilegiate existente și a utilizatorilor acestora; verificarea nivelului de adecvare a drepturilor asociate conturilor privilegiate.

f) Cum se realizează controlul proceselor de conectare și deconectare.

Auditorul va verifica dacă: există controale automate pentru limitarea numărului de încercări nereușite de conectare; există proceduri de alertare în cazul unor tentative de acces neautorizat; există proceduri de logare restricționate pentru un anumit utilizator, în timp și în spațiu (de la un anumit calculator, în anumite zile, între anumite ore); sistemul a fost configurat ca după o anumită perioadă de inactivitate să se deconecteze automat; există mecanisme prin care utilizatorul să-și poată verifica activitățile operate de la propriul cont.

g) Cum se realizează controlul accesului de la distanță.

Controlul accesului de la distanță impune auditorului abordarea atât a controlului rețelei, cât și a controlului conexiunilor externe la rețea.

Pentru controlul rețelei auditorul va evalua: cum se realizează autentificarea conectărilor de la distanță; care este configurarea rețelei, dacă este organizată pe domenii distincte sau nu; cum este protejată utilizarea partajată a rețelei; dacă sunt partajate transmisiile în rețea; ce controale se folosesc pentru diagnosticul și protecția porturilor.

Pentru controlul conexiunilor externe la rețea, auditorul va trebui să găsească răspuns la următoarele întrebări: Co-

nexiunile externe sunt folosite pentru scopuri valide impuse de activitatea din cadrul organizației?; Există controale care să prevină realizarea unor conexiuni care ar putea submina securitatea sistemului?; Ce controale există pentru a preveni navigarea neproductivă pe Internet?; Ce controale există pentru a proteja accesarea unor site-uri inadecvate?

Controalele de aplicație sunt stabilite prin politici și proceduri care se aplică sistemelor informatice în vederea *oferirii unei asigurări cu privire la faptul că tranzacțiile sunt autorizate, complete, exacte și integre în toate cele trei faze ale procesului de prelucrare*: intrare, procesare și ieșire.

Controalele aplicațiilor sunt proceduri manuale sau automate care funcționează, de obicei, la un nivel de proces de afaceri al entității și se aplică procesării tranzacțiilor de către aplicațiile individuale. Controalele aplicațiilor pot avea o natură de prevenire sau detectare și sunt concepute pentru a asigura integritatea înregistrărilor, a tranzacțiilor și a prelucrărilor.

Pentru exemplificare, vom prezenta câteva demersuri întreprinse de auditor pentru controlul intrărilor²³.

Controlul intrărilor este folosit pentru a se asigura faptul că toate datele sunt introduse corect, complete, valide, autorizate, aferente perioadei de gestiune curente, înregistrate corect în conturi (în cazul aplicațiilor contabile). Auditorul trebuie să evalueze:

a) Cum se realizează autorizarea intrărilor.

Autorizarea intrărilor reduce riscul erorilor, fraudei și tranzacțiilor ilegale. Autorizarea poate fi controlată prin identi-

23 Năstase, Pavel; Stanciu, Victoria; Eden, Ali; Năstase, Floarea; Popescu, Gheorghe; Gheorghe, Mirela; Băbeanu, Delia; Boldeanu, Dana; Gavrilă, Alexandru, *Auditul și Controlul Sistemelor Informaționale*, Editura Economică, București, 2007, pag. 140-146

care a utilizatorului, care a introdus datele în sistem, pe baza privilegiilor asociate identificatorului fiecărui utilizator. Auditorul trebuie să verifice dacă se introduc doar date autorizate în sistem, cine și cum autorizează datele de intrare. În cadrul aplicațiilor pot exista mai multe tipuri de autorizări: semnarea documentelor primare; controale ale accesului, care atestă că doar persoanele autorizate pot introduce date; parole unice, care certifică dreptul unui operator de a introduce date; identificarea stațiilor de lucru sau a terminalelor care restricționează că anumite tipuri de date de intrare pot fi introduse doar de la acestea (magazine, vânzări, contabilitate, pontaj etc.); machetarea preluării documentelor de intrare care atestă că preluarea se realizează utilizând un anumit program de preluare-validare.

b) Cum se realizează validarea intrărilor.

Validarea intrărilor se poate realiza manual sau automat și reduce riscul introducerii de date incorecte. Este mai eficient să se aloce resurse pentru asigurarea corectitudinii datelor de intrare și completitudinii acestora de la început, cu atât mai mult în cadrul sistemelor complexe integrate, în care unicitatea introducerii datelor face foarte greoaie, dacă nu chiar imposibilă, depistarea anumitor erori. Controlul datelor de intrare trebuie adaptat la modalitățile diferite de introducere a datelor în sistem: de la tastatură; scanarea documentelor; utilizarea perifericelor senzoriale; citirea barelor de cod; generarea automată a tranzacțiilor etc.

Printre cele mai utilizate tipuri de controale pentru preluarea și validarea datelor pe loturi amintim: totalul înregistrărilor – permite verificarea faptului că totalul pozițiilor din documentele justificative aparținând unui lot de docu-

mente este egal cu totalul înregistrărilor introduse; totalul valorilor monetare – impune verificarea egalității între totalul unui câmp monetar dintr-o înregistrare determinat în mod automat și totalul aceluiași câmp calculat independent, pe baza documentelor existente în lot; totalul documentelor – presupune verificarea egalității între totalul numărului de documente procesate (existente în lot) și totalul documentelor introduse prin intermediul aplicației și determinate automat; totalurile aplicate câmpurilor numerice predeterminate – cer verificarea egalității între totalul obținut prin însumarea valorii câmpului predeterminat pentru tot lotul de documente și valoarea calculată prin sistem pentru același câmp.

c) Cum se realizează raportarea și corectarea erorilor.

Aplicațiile trebuie să dispună de mijloacele necesare validării datelor și identificării tranzacțiilor duplicate. Aceste erori de introducere a datelor pot afecta semnificativ completitudinea și acuratețea datelor. Pentru evitarea acestor neajunsuri se poate proceda la: respingerea și gestionarea tranzacțiilor eronate, restul tranzacțiilor fiind procesate; respingerea întregului lot de tranzacții; ținerea lotului în așteptare până la corectarea erorilor; acceptarea lotului și marcarea tranzacțiilor cu erori.

d) Ce tehnici de control și corectare a intrărilor se utilizează și care este eficacitatea acestora.

Cele mai utilizate tehnici de control al intrărilor sunt:

- **jurnalul intrărilor** – conține lista detaliată a tuturor actualizărilor. Jurnalul poate fi realizat manual sau automat. În practică se procedează la reconcilierea între numărul de docu-

mente introduse și numărul tranzacțiilor înscrise în jurnal;

- **reconcilierea datelor** – se verifică dacă toate datele primite au fost înregistrate și procesate;
- **documentația** – impune evidența scrisă, realizată de utilizator, cu privire la datele introduse (număr de documente) și rezultatele procedurilor de control;
- **anularea documentelor sursă** – impune marcarea documentelor care au fost introduse pentru a se evita introducerea duplicată.

Procedurile de corectarea a erorilor includ: înregistrarea erorilor; efectuarea corecțiilor la timp; aprobarea corecțiilor; suspendarea fișierului; crearea fișierului de erori; validarea corecțiilor.

Controlul integrității loturilor se aplică și în cazul sistemelor online sau al bazelor de date. Loturile pot fi stabilite în acest caz la nivelul tranzacțiilor unei zile, tranzacțiilor introduse de la un anumit terminal sau de o anumită persoană.

Concluzii

Auditorul statutar trebuie să-și reconsidere riscurile misiunilor de audit atât datorită creșterii responsabilităților acestuia ca urmare a unor reglementări naționale specifice, cât și datorită complexității organizaționale a entităților de interes public supuse auditului statutar. Pentru reducerea riscului de audit, ca răspuns la riscurile identificate, auditorul va realiza conform planificării cele mai adecvate proceduri de audit. O procedură de audit constă în definirea unui set de instrucțiuni detaliate privind colectarea unui anumit tip de probe de audit. Dezvoltarea și perfecționarea tehnologiilor informaționale și integrarea acestora la nivelul tuturor activităților desfășurate de către entități impune reconsiderarea misiunilor de audit

în mediile informatizate, elaborarea de noi proceduri pentru înțelegerea și evaluarea calității și securității sistemului informațional. Utilizarea sistemului in-

formatic afectează modul în care sunt implementate activitățile de control. Din perspectiva auditorului, controalele sistemelor informaționale sunt eficiente

dacă asigură integritatea informațiilor, securitatea datelor și a proceselor de sistem și includ controale generale și controale ale aplicațiilor.

Bibliografie

- Ali Eden; Stanciu, Victoria, *Auditul Sistemelor Informatice*, Editura Dual Tech, București, 2004
- Andreica, Marin; Hincu, D.; Andreica, Mădălina; Nițu, B.; Andreica, Cristina, *Analysis of Alternatives in Early Stages of Project Management*, Proceeding of the 9th WSEAS International Conference on Mathematics & Computers in Business and Economics, 2 iunie 2008
- Andreica, Mădălina; Dobre, I.; Andreica, Marin; Nițu, B.; Andreica, Romulus, *A New Approach of the Risk Project from Managerial Perspective*, Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research, iun. vol 1-2, 2008
- Ioanăș, Corina, *Relația directă a managementului cu raportările financiare*, lucrare susținută la Conferința științifică internațională „Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii”, Chișinău, septembrie 2009
- Ioanăș, Corina & co, *Hospital Government – Conceptualization and instrumentation*, Revista „Metalurgia International” vol XIV, special issue nr 15, 2009
- Mareș, Valerica; Mareș, Marius Daniel, *Vulnerability and e-criminality of IT*, Revista Facultății de Științe Economice, Analele Universității din Oradea TOM XVIII, 2009 (<http://steconomice.uoradea.ro/anale/volume/2009/v4-management-and-marketing.pdf>)
- Mareș, Marius Daniel; Mareș, Valerica; Ilincuță, Lucian Dorel, *IT solutions for the management of geo-business*, Revista Facultății de Științe Economice, Analele Universității din Oradea TOM XVIII, 2009 (<http://steconomice.uoradea.ro/anale/volume/2009/v4-management-and-marketing.pdf>)
- 8Mareș, Valerica; Mareș, Marius Daniel; Ilincuță, Lucian Dorel, *Considerations about the data security for the financial-accounting information systems*, The 16-th International Economic Conference, IECS 2009, Industrial Revolutions, From The Globalization and Post- Globalization Perspective, Universitatea “Lucian Blaga”, 2009
- Mareș, Marius Daniel; Mareș, Valerica; *The management of the documents and their migration to the e-archive*, The 16-th International Economic Conference, IECS 2009, Industrial Revolutions, From The Globalization and Post- Globalization Perspective, Universitatea “Lucian Blaga”
- Năstase, Pavel; Stanciu, Victoria; Ali Eden, Năstase, Floarea; Popescu, Gheorghe; Gheorghe, Mirela; Băbeanu, Delia; Boldeanu, Dana; Gavrilă, Alexandru, *Auditul și Controlul Sistemelor Informaționale*, Editura Economică, București, 2007
- Păunică, Mihai; Matic, Marian Liviu; Motofei, Cătălina; Manole, Alexandru, *The Data Warehouse – an Instrument for the Financial Management of the Educational Institutions*, Revista Metalurgia International nr 13/2009
- Păunică, Mihai; Matic, Marian Liviu; Motofei, Cătălina; Manole, Alexandru, *Some Aspects Regarding the Use of Business Intelligence in the Financial Management*, revista „Metalurgia International” nr 13/2009
- Popescu, Veronica; Popescu, Gheorghe; Popescu, Cristina Raluca, *The Effects of Informatics Revolution on Organizing the Modern Management, Accounting, Control and Financial Audit* (Efectele revoluției informatice asupra organizării gestiunii moderne a contabilității, a controlului și a auditului financiar), revista „Metalurgia International” VOL XIV, Editura Științifică F.M.R., Special Issue N0. 12/2009
- Stanciu, Victoria; Pană, Adrian; Bran, Florin, *Business Continuity and Disaster Recovery Plans – Organisations’ Responce To The Natural Disasters*, revista „Metalurgia International” nr.1/2010
- Stanciu, Victoria, *Internal audit approach in banks*, Scientific Annals of the „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Economic Sciences Section
- Stanciu, Victoria; Ali Eden, *Methodological frame for financial and IT audit*, revista „Contabilitate și Informatică de Gestiune” Supliment/2007
- IFAC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate. Audit financiar 2009*, coeditare CAFR – editura Irecson, București 2009
- Ordinul Ministerului Finanțelor Publice nr. 3055 din 29 octombrie 2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, în Monitorul Oficial nr. 766 bis din 10 noiembrie 2009
- Ordonanța de urgență nr. 90 din 24 iunie 2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, în Monitorul Oficial nr. 481 din 30 iunie 2008

Utilizarea tehnicilor de data mining ca metodă complementară în audit

Adrian VINTILESCU BELCIUG*, Daniela CREȚU** & Carmen GEGEA***

Abstract

The Use of Data Mining Techniques as a Complementary Audit Method

Data mining, known as "the process of discovering knowledge from huge data bases", represents a modern and powerful instrument that can be used for extracting useful information, but still hidden or unexpected, in order to be analyzed. The use of data mining in audit area provides increasing quality of its missions, relating to the identification of risks, the scene intervention and fraud detection.

The purpose of this article is to present the impact of using data mining techniques in financial audit (as extracting knowledge tool), by auditing a real financial statement. This paper approaches CRISP-DM methodology by presenting a specific data mining model ("if-then" association rules) and a data base regarding the acquisition list of an entity (dignified with "401" account). The purpose of this paper is finding prior useful patterns within the data base.

This study confirmed the usefulness of this demarche by unattended identification of some tests which must be done and by some risks identification which can be evaluated. This paper brings to light a new audit mission approach, complementary with the common risks analyzing methods and on scene intervention, by using data mining techniques as a tool.

Key words: *audit, data mining, knowledge, data base, true and fair view*

Cuvinte cheie: *audit, data mining, cunoștințe, bază de date, imagine fidelă*

Introducere

Practica a demonstrat faptul că utilizatorii datelor din situațiile financiare au fost dintotdeauna dispuși să aloce sume importante pentru a se asigura de acuratețea datelor înscrise în acestea. În acest context, intervine și auditul.

Este cunoscută următoarea inserare din rapoartele de audit: „În opinia noastră, situațiile financiare sus menționate prezintă, sub toate aspectele semnificative, o imagine fidelă a poziției financiare a entității auditate”.

Identifică auditorii toate riscurile? Metodele de eșantionare oferă o asigurare rezonabilă? Trebuie să spunem în primul rând că prezentul studiu nu se dorește o alternativă la auditul clasic, ci un instrument complementar în audit de mare valoare.

Creșterea complexității sistemelor de contabilitate informatizată, cât și a procesului de audit în sine au condus la o nouă etapă în dezvoltarea software-ului de audit. S-a produs deja o reorientare în utilizarea volumelor de date acumulate, în sensul în care procesul de extragere de noi informații din colecțiile de date existente este canalizat nu doar să răspundă unor întrebări de genul „ce se întâmplă”, ci și unora de genul „de ce se întâmplă”. Și, ca urmare a maturizării tehnologiilor legate de data mining, acest lucru a fost posibil.

Segmentul decizional financiar-contabil, ca parte a deciziei strategice, poate fi influențat pozitiv în sens calitativ, de tehnicile de descoperire a informațiilor ascunse în date.

* Ec. drd. ing., ASE București, auditor intern - Direcția Generală a Finanțelor Publice Buzău, e-mail: vintilescu_adrian@yahoo.com

** Ec. drd., ASE București, inspector - Direcția Generală a Finanțelor Publice Buzău, e-mail: daniela_cretu7@yahoo.com

*** Ec. drd., ASE București, economist - Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: carmenge@gmail.com

Datele financiar-contabile, prin caracterul lor exhaustiv, pot forma o imagine de ansamblu asupra funcționării unei întreprinderi (latură data mining orientată pe clasificare), dar sunt mai sărace în conținut dacă se analizează latura prospectivă a acestora.

Plecând de la abundența datelor operativ-contabile și financiare, se pot descoperi relații noi între date, relații invizibile prin intermediul instrumentelor și operațiilor clasice cu care operează tehnicile financiar-contabile. Astfel, noile legături „ascunse” dintre date pot conduce la informații noi, care să completeze sistemul informațional-decizional financiar-contabil, dar să crească plusvaloarea unei misiuni de audit.

Data mining automatizează procesul de descoperire a unor relații în datele brute. Ca și concept, data mining reprezintă un set de tehnici asistate de calculator destinate să analizeze volume mari de date integrate pentru descoperirea de noi informații sau modele.¹

Metodele data mining provin din calculul statistic clasic, din administrarea bazelor de date și din inteligența artificială.

Auditul, ca activitate funcțional-independentă și obiectivă, este bazat în principiu pe gestiunea riscului și pe efectuarea testărilor. Prin urmare, rezultă două direcții principale în care se pot utiliza tehnicile de data mining în audit, aproape indiferent de tipologia misiunilor de audit (public, financiar).

Pentru a prezenta utilizarea tehnicii de data mining în auditul financiar, în cele ce urmează vom descrie procesul de auditare a unei situații financiare extrase din sistemul informatic al unei societăți comerciale, situație care vizează furnizorii.

Metodologia de cercetare

Vom aborda un astfel de demers prin aplicarea, asupra bazei de date, a metodologiei CRISP-DM, pe un model de reguli de asociere, pentru înregistrările contabile din contul 401, existente într-o situație întocmită de către directorul economic.

¹ Bodea, Constanța-Nicoleta, *Inteligența Artificială și Sisteme Expert*, Editura Infosec, București, 1998

² Trevor, N., Tibshirani, R., Friedman, J., *The Elements of Statistical Learning; Data Mining, Inference and Prediction*, Springer, 2001

³ Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial nr. 766 bis/2009

Dezvoltarea unui model de analiză a situațiilor financiare utilizând metodologia CRISP-DM²

Opțiunile de implementare a unui demers de data mining trebuie să includă tehnologia CRISP-DM (Cross Industry Standard Process for Data Mining), metodologie dezvoltată de către un consorțiu internațional format din peste 200 de organizații incluzând SPSS și DaimlerChrysler.

Pentru definirea contextului cercetării vom menționa și două definiții care să ne introducă în sfera analizei nesupervizate de date :

- căutarea dirijată presupune că este luat în considerare un atribut sau un câmp, ale cărui valori se explică prin celelalte câmpuri.
- căutarea nederijată identifică relațiile sau structurile din datele examinate fără a asigura prioritate unui câmp sau altuia.

Procesul CRISP-DM cuprinde cinci faze, care vor fi prezentate în continuare.

Înțelegerea fluxurilor

Pentru a putea concepe și soluționa o problemă de data mining primul pas constă în a înțelege fluxurile operaționale și ale circuitului auditului, fără ca acest pas să însemne identificarea propriu zisă a riscurilor a priori.

Astfel, conceperea unei analize de data mining ar trebui să includă mediul de afaceri, obiectivele și rezultatele, resursele și capacitățile entității, disponibilitatea datelor, ipoteze și constrângeri de identificare, precum și riscurile neprevăzute.

Concret, pentru cazul nostru este vorba de auditarea situației achizițiilor efectuate într-o perioadă de un agent economic, reflectate prin intermediul contului de furnizori 401.

Cu ajutorul acestui cont se ține evidența datoriilor și a decontărilor în relațiile cu furnizorii pentru aprovizionările de bunuri, lucrările executate sau serviciile prestate.

Contul 401 „Furnizori” este un cont de pasiv³.

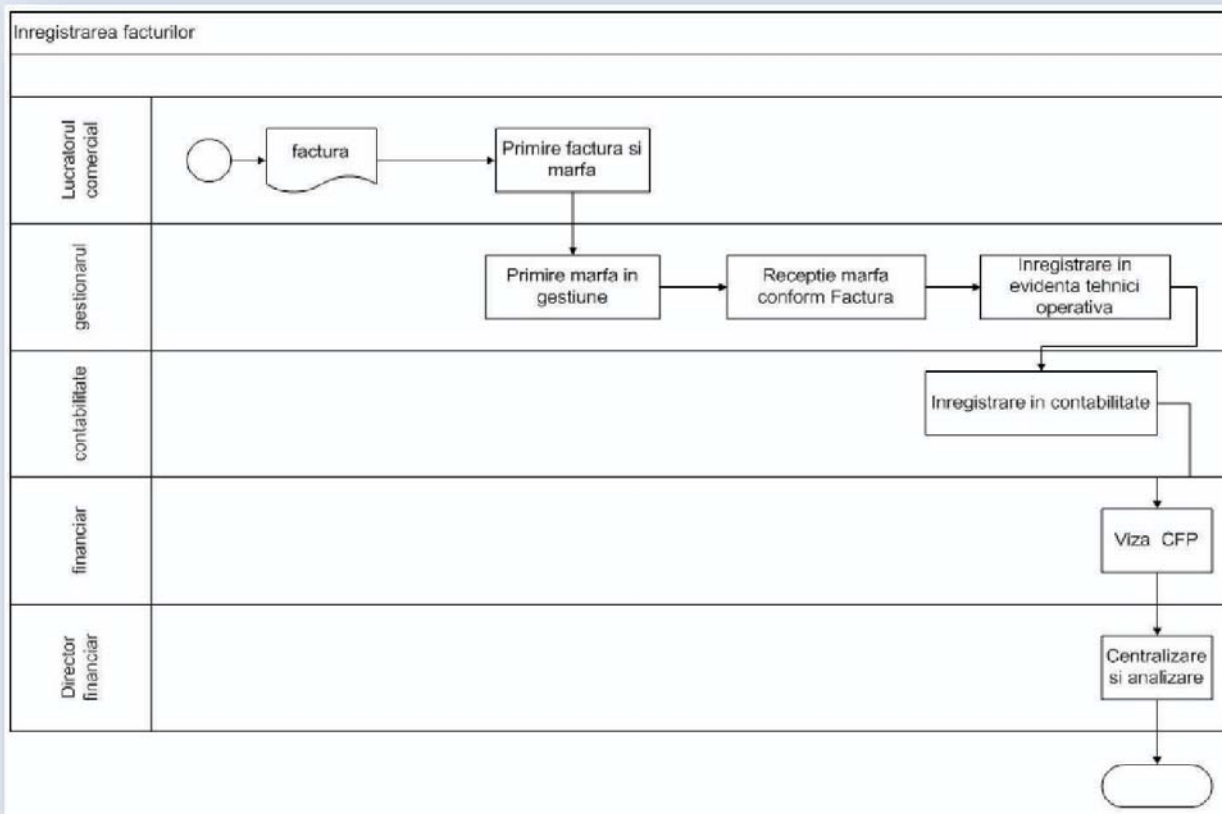
Înțelegerea fluxurilor constă în primul rând în cunoașterea operațiunilor care se înregistrează în acest cont. Spre exemplu, în creditul contului 401 „Furnizori” se înregistrează:

- valoarea la preț de cumpărare sau standard (prestabilit) a materiilor prime, materialelor consumabile, materialelor de natura obiectelor de inventar, semifabricatelor, produselor finite, produselor reziduale, animalelor și păsărilor, mărfurilor și ambalajelor, achiziționate cu titlu oneros de la terți pe bază de facturi (301, 302, 303, 341, 345, 346, 361, 371, 381, 321, 322, 323, 326, 327, 328), precum și diferențele de preț în plus sau nefavorabile aferente, în cazul în care evidența acestora se ține la prețuri standard (308, 368, 388);
- valoarea materialelor achiziționate, nestocate și consumul de energie și apă (604, 605);
- valoarea ambalajelor care circulă în sistem de restituire, facturate de furnizori (409);

- valoarea materiilor prime, materialelor consumabile, materialelor de natura obiectelor de inventar, mărfurilor, ambalajelor etc. achiziționate, în cazul folosirii metodei inventarului intermitent (601, 602, 603, 607, 608);
- valoarea serviciilor prestate de terți (611 la 626, 628, 471);
- valoarea facturilor primite, în cazul în care acestea au fost evidențiate anterior ca facturi nesosite (408);
- taxa pe valoarea adăugată aferentă furnizorilor (4426);
- valoarea timbrelor fiscale și poștale, a biletelor de tratament și călătorie și a altor valori achiziționate (532);
- diferențele nefavorabile de curs valutar din evaluarea soldului în valută, înregistrate la finele lunii, respectiv la închiderea exercițiului financiar (665);

În al doilea rând trebuie înțelese fluxurile de introducere a datelor în sistemul informatic și în acest sens prezentăm o diagramă de flux referitoare la circuitul informației privind înregistrarea unei facturi:

Figura 1

Sursa: Proiecție proprie

Înțelegerea datelor

Obiectivul acestei faze este de a obține o perspectivă asupra setului de date care urmează să fie supuse tehnologiei de data mining. Aceasta include captarea, înțelegerea și revizuirea datelor, cu scopul de a identifica tehnicile și modelele adec-

vate. Sarcinile din această fază includ și organizarea, colectarea, descrierea, precum și verificarea calității datelor.

Datele au fost preluate de la directorul financiar, printr-o situație centralizatoare și analizează legătura dintre achizițiile efectuate, mărfuri, mijloacele fixe și datoria de plată către furnizori (exemplu ipotetic):

COD_CLN	DENU-MIRE	NR_FAC-TURA	DATA_FACTURA	VALOARE TOTALĂ FACTURĂ	TVA DIN FACTURĂ	CONTUL	PRESTAȚIA
55	BANSTAM SA	7688035	30/01/2007	189,8	30,3	3028	Alte materiale consumabile
148	FARlemn srl	9762	31/01/2007	2970	0	3028	Alte materiale consumabile
10	BAMAT SA	1500338	30/01/2007	85,5	13,65	3028	Alte materiale consumabile
10	BAMAT SA	210006	30/01/2007	139,25	22,23	3711	Mărfuri

Pregătirea datelor

Una dintre preocupările majore în utilizarea instrumentului de data mining vizează calitatea datelor. Obiectivul acestei faze este de a se asigura că seturile de date sunt gata pentru a fi supuse analizei. Procesul de pregătire a datelor cuprinde: includerea datelor relevante, curățarea acestora prin eliminarea totală sau numai a unora din acestea, integrarea datelor care combină datele din surse multiple într-un format standardizat și transformarea datelor.

În mod concret au fost analizate datele lipsă din tabelul care conținea peste 1000 de înregistrări, neidentificându-se astfel de cazuri.

Tot în cadrul acestei etape a fost introdusă o nouă variabilă care reprezintă luna calendaristică a datelor din „data_factura”.

Produsul final al acestei faze a inclus practic seturile de date care vor fi analizate în model.

problemă de data mining. Modelul poate fi axat pe oricare dintre cele mai promițătoare tehnici sau folosind mai multe tehnici simultan. În prezentul studiu a fost utilizat un model ce a cuprins regulile de asociere.

Regulile de asociere reprezintă o tehnică de data mining, iar scopul acesteia este de a găsi relații de asociere sau corelații între înregistrările dintr-un set mare de date.

Avantajul regulii de asociere față de majoritatea algoritmilor arborilor decizionali standard (C5.0 și C&RT) este acela că aceste asociații pot exista între oricare dintre atribute.

Un algoritm de arbore decizional va construi reguli cu numai o singură concluzie, în timp ce algoritmi de asociere încearcă să găsească mai multe reguli, fiecare dintre ele având o concluzie diferită.

Dezavantajul algoritmilor regulii de asociere este acela că ei încearcă să găsească modele într-un spațiu de căutare potențial foarte mare, deci care poate să necesite mult mai mult timp de rulare decât un algoritm al arborelui decizional.

Algoritmi utilizează o metodă de generare și de testare pentru găsirea regulilor. Regulile simple sunt generate inițial și apoi sunt validate cu setul de date. Regulile bune sunt înmagazinate, supuse diferitelor constrângeri și sunt apoi specializate.

Specializarea este procesul de adăugare de condiții unei reguli. Noile reguli sunt apoi validate cu seturi de date și procesul stochează iterativ cele mai bune și mai interesante reguli

Modelarea datelor

Obiectivul acestei faze constă în a construi un model care să descrie în mod satisfăcător datele globale stabilite.

Pașii acestei etape includ selecția modelului, proiectarea, construcția, testarea, validarea și evaluarea acestuia. Se observă că mai multe tehnici pot fi folosite în paralel în aceeași

găsite. Regulile de asociere au fost găsite nesupervizat, utilizând pachetul software SPSS.⁴

O regulă de asociere are următoarea formă:

Regula

„If DENUMIRE is AAA SRL Then VALOARE_TO is 109,60... 300,02 (average = 61,33) Rule's probability: 0,965 The rule exists in 410 records. Significance Level: Error probability is almost 0 Deviations (records' serial numbers): 112, 233, 243, 266, 328, 374, 414, 423, 461, 467,503, 519, 570, 576, 846”

afirmă că dacă denumirea societății este AAA atunci valoarea este între anumite valori. Regula este 96,5 % credibilă și se aplică la 410 înregistrări, însă are și 112 excepții.

Evaluarea rezultatelor

După aplicarea tehnicilor de data mining rezultatele modelului vor fi interpretate. Aceste rezultate trebuie să fie evaluate în concordanță cu obiectivele.

În cazul în care rezultatele sunt satisfăcătoare, se poate trece la următoarea etapă. În caz contrar, se va reveni la faza anterioară. Expertiza analistului este totuși necesară în această fază, însă acesta poate descoperi informații noi pe care trebuie doar să și le explice sau să le valideze.

Un aspect esențial de care trebuie ținut seama în această etapă este acela al acceptării posibilității de eșec al modelului, deoarece, oricât de bine este proiectat și testat modelul, este totuși un model care a fost construit având la bază un set de date.

Prin urmare, capacitatea de a se adapta la schimbare este necesară. Mai mult decât atât, performanța modelului trebuie să fie evaluată în mod regulat. Succesiunea etapelor de mai sus nu este atât de rigidă.

În această fază rezultatele demersului de data mining vor fi analizate de auditor, însă este vorba de o analiză ex post nesupervizată a datelor.

Pot exista, de exemplu, reguli banale, cum este cea expusă mai sus. Rolul auditorului devine doar acela de a elimina regulile neinteresante a priori determinate, nu de a crea el însuși.

Utilizarea regulilor de asociere ca instrument pentru creșterea calității intervenției la fața locului

Efectuarea testărilor presupune de foarte multe ori și analiza unor baze de date prin tehnici de eșantionare, utilizând liste de verificare.

Rolul instrumentelor de data mining în acest proces este aproape evident. Pe lângă eșantionarea clasică, care asigură cu un anumit grad de încredere anumite concluzii, data mining poate oferi concluzii mult mai pertinente.

Progresele tehnologice au afectat procesul de audit. Astfel de tehnologii sunt în mare măsură menționate ca instrumente de audit asistate de calculator (CAATs) și joacă acum un rol important în activitatea de audit⁵. După cum sugerează și numele, CAAT este un instrument pentru a asista auditorii în exercitarea activității lor, mai repede, mai bine, și la costuri mai mici. Software-ul generalizat (GAS) este un pachet automatizat inițial dezvoltat in-house de către firmele de audit profesional. Caracteristicile de bază ale unui GAS sunt: manipularea datelor (inclusiv importul, interogarea și sortarea), calculul matematic și stratificarea.

Aceasta implică, de asemenea, și extragerea datelor, prelevarea probelor statistice pentru teste detaliate, generatoare de confirmări, identificarea excepțiilor și tranzacțiilor neobișnuite. Pe scurt, ele oferă auditorilor capacitatea de a accesa, manipula, gestiona, analiza și raporta date într-o varietate de formate. Toate aceste procese specifice menționate mai sus implică însă factorul uman (auditorul), nefiind vorba de o învățare nesupervizată, ci tot de abilitatea auditorilor de a prelucra date.

Data mining se diferențiază de un GAS tocmai prin caracterul nesupervizat al analizelor. Modelul de data mining bazat pe regulile de asociere if-then va explicita concret capacitatea de a găsi patternuri „outliers” referitoare la datele analizate.

De exemplu, regula

„If DENUMIRE is PARSBHE LEASING Then CONTUL is 1.671,00... 1.687,00 (average = 1.679,03) Rule's probability: 0,974 The rule exists in 37 records. Significance Level: Error probability is almost 0 Deviations (records' serial numbers): 928”,

⁴ <http://www.spss.com/>

⁵ Nigrini, M., *Digital Analysis: A Computer-Assisted Data Analysis Technology for Internal Auditors*, www.Theiia.Org/Itaudit

afirmă că dacă denumirea este PARSBHE LEASING, contul înregistrărilor se situează între 1671 și 1687. Regula este 97,6 % credibilă și se aplică la 37 de înregistrări, însă are și o excepție (928).

Această excepție (928) poate fi analizată punctual, în cadrul intervenției la fața locului, ca o contare eronată.

Un alt exemplu este regula compusă

„If TVA_DIN_FA is 0,00... 24,91 (average = 10,24) and PRESTATIA is Chelt.de protocol Then VALOARE_TO is 6,98... 156,01 average = 69,77) Rule's probability: 0,969 The rule exists in 31 records. Significance Level: Error probability < 0,0001 Deviations (records' serial numbers): 414”.

Dacă valoarea TVA din factură este mai mică decât 24,91 și prestația o reprezintă cheltuielile de protocol atunci valoarea facturii este între 6,98... 156,01. Regula este 96,9 % credibilă și se aplică la 31 de înregistrări, însă are și o excepție (înregistrarea 414). Această excepție (414) poate fi analizată punctual, în cadrul intervenției la fața locului, ca o înregistrare informatică a unei sume eronate.

Utilizarea regulilor de asociere ca instrument de analiză nesupervizată a riscurilor

Riscul este văzut ca orice eveniment, acțiune, situație sau comportament cu impact nefavorabil asupra capacității entității de a-și realiza obiectivele. Altfel spus, riscul echivalează cu incertitudinea unei realizări. Auditorii identifică riscurile printr-o analiză a pistei de audit, respectiv printr-o analiză a fluxurilor informaționale, începând cu primele, până la outputuri.

Se identifică astfel riscurile de proces ca fiind negarea unor norme sau nerespectarea integrală a acestora, ca de exemplu: nu este respectată separarea atribuțiilor, nu este consemnată data plății, data plății este introdusă eronat.

Identifică organizația toate riscurile? Poate un demers analitic să ofere completitudine unui proces de analiză a riscurilor? Nu cumva auditorii plătesc tributul unor liste de verificare prestabilite, ca un veritabil efect de cremalieră ?

E suficient să ne gândim la rolul auditului în predicția crizei economice, a eșecurilor unor misiuni de audit care au determinat falimente celebre. Au avut în vedere auditorii toate riscurile? Puteau fi evidențiate riscuri pe baza datelor din sistemele informatice ? Metodologiile de audit pornesc în general de la cauză la efect. Se analizează procesele pe baza pis-

tei de audit și se determină riscurile. Un demers de audit care utilizează ca instrument data mining pornește de la analiza nesupervizată a datelor, deci de la rezultate care sunt determinate de cauze. Acest demers are întotdeauna la bază constatări în date din care se pot identifica fie stări de fapt normale fie riscuri.

Prezentăm, cu caracter de exemplu, un risc ce poate fi avut în vedere ca urmare a aplicării tehnicilor de data mining ca analiză nesupervizată a datelor, utilizând reguli de asociere pe baza de date furnizori analizată mai sus.

„If PRESTATIA is Marfuri Then ID is more than 482,00 Rule's probability: 0,723 The rule exists in 34 records. Significance Level: Error probability < 0,01”

Înregistrările din prima parte a bazei sunt preponderente în contul de mărfuri și de aceea auditorul poate identifica drept risc faptul că, din cauza schimbării contabilului, să fi fost efectuate înregistrări diferite în cele două părți ale anului.

Concluzii

Data mining, ca tehnică de descoperire de cunoștințe în bazele de date (KDD), se poate dovedi foarte eficientă în audit. Atât în faza testărilor, dar și în cea de analiza riscurilor unei misiuni, tehnica de data mining a putut fi utilizată ca mijloc complementar, ca instrument în mână auditorului.

Astfel, în etapa de realizare a testelor de detaliu, tehnicile data mining pot sprijini raționamentul auditorului, oferindu-i acestuia o analiză automată a unui set larg și complex de date cu scopul de a descoperi modele, „șabloane” deosebite, tendințe sau excepții care, altfel, ar trece neobservate.

Completarea evaluării riscurilor prin tehnici de învățare nesupervizată a datelor poate duce la identificarea unor riscuri ce nu au fost identificate cu ocazia circuitului auditului.

Bibliografie

- Bodea, Constanța-Nicoleta, *Inteligența Artificială și Sisteme Expert*, Editura Infosec, București, 1998
- Nigrini M., *Digital Analysis: A Computer-Assisted Data Analysis Technology for Internal Auditors*, www.Theiia.Org/Itaudit)
- Trevor, N., Tibshirani, R., Friedman, J., *The Elements of Statistical Learning; Data Mining, Inference and Prediction*, Springer, 2001
- Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial nr. 766 bis <http://www.spss.com/>

Leasingul, între reglementările contabile, regulile fiscale și normele juridice

Silvia Lucia CRISTEA* & Ionel JIANU**

Abstract

Lease between Accounting Regulations, Tax and Legal Rules

In terms of the literature of recent years, we are witnesses of the approaches focused on deepening knowledge of lease institution, as one of the most appreciated ways of financing a business. This business reality cannot leave indifferent neither the theorists, nor the practitioners. This concern is equally important for academics, by conceptualization, harmonization and convergence, and especially for practice by providing appropriate instruments of conducting lease transactions by all concerned. The present paper proposes an interdisciplinary analysis of the leasing institution to provide for the first time, at least in the literature of our country, a common accounting, legal and tax approaches, a vision which is shaped around the fundamental principle of accounting - the substance over form. Composition of the research team, the skills of the authors, resulting in concerns focused on the issues discussed and the results obtained, entitle us to hope for a result that would arouse interest and comments.

Key words: *leasing, accounting, law, taxation, interdisciplinarity*

Cuvinte cheie: *leasing, contabilitate, drept, fiscalitate, interdisciplinaritate*

Introducere

Leasingul prezintă un mare interes pentru activitatea economică și funcționarea întreprinderilor și este de neconceput ideea efortului investițional doar din resursa proprie a acestora, cel puțin în aceste momente marcate de criza financiară mondială – criză prezentă la nivelul întreprinderilor prin valori scăzute ale numerarului sau echivalentelor de numerar. Posibilitatea de finanțare prin leasing ar trebui să fie la îndemâna fiecărui întreprinzător. Folosim această modalitate ipotetică de abordare, pornind de la realitățile oferite de mediul de afaceri care, deși caracterizat prin abundență informațională (aspect cantitativ), nu oferă o informare adecvată eventualilor beneficiari (aspectul calitativ).

Acest amalgam informațional, această întrepătrundere de aspecte contabile, fiscale, juridice, financiare, poate chiar economice contribuie nu atât la „luminarea” întreprinzătorului, după cum fiecare în parte își propune, ci dimpotrivă la „ezitare” – cazul cel mai fericit dacă nu la „renunțare” – cazul cel mai des întâlnit. Aici intervine profesionistul contabil, care, prin rolurile și statuturile sale, rezolvă aspectul „calitativ al informării” potențialului investitor. Vorbind de statuturi și roluri, trebuie să poziționăm profesionistul contabil, ca implicare prin activitatea desfășurată, fie în cadrul echipelor manageriale ale întreprinderilor, fie în calitate de auditor sau, de ce nu, de consultant fiscal sau evaluator.

* Conf. univ. dr., Academia de Studii Economice București, Catedra de Drept, e-mail: silvia_drept@yahoo.com

** Drd., Academia de Studii Economice București, e-mail: ionel_j@yahoo.com

Realitățile economice ale zilelor noastre, viteza galopantă cu care societatea de consum se dezvoltă și nevoia permanentă de informație presupun un efort instituțional pe măsură, solicită legi, hotărâri, dispoziții și reglementări noi, viziuni și poziționări care cel puțin să nu te arunce în afara fenomenului. Ca profesioniști ai domeniului trebuie să acționăm în consecință, să fim lucizi, să pătrundem cumva dincolo de semnificația imediată a transformărilor și să oferim certitudinea și siguranța atât de așteptată de categoriile de utilizatori ai serviciilor noastre. Este și ideea în care am construit acest articol, având, pe de o parte, în atenție noile posibilități de finanțare – leasingul – respectiv schimbările dinamice în reglementarea acestei instituții (cadrul legal, reglementarea contabilă și regulile fiscale), iar, pe de altă parte, contribuția profesionistului contabil, respectiv aria sa de formare și, de ce nu, de responsabilitate interdisciplinară (cunoașterea în ansamblu a fenomenului economiei de piață, cunoștințe contabile, fiscale, juridice) și raționamentul profesional.

Incursiune în literatura de specialitate

Lansarea unei idei de afaceri, demararea afacerii, dar mai ales continuarea acesteia presupune în primul rând finanțare. Facem această afirmație pornind de la realitățile care guvernează mediul de afaceri actual, mediu caracterizat de susținerea financiară a unor idei fabuloase. *“Principiul fundamental care trebuie să stea la baza deciziei de finanțare este găsirea unei combinații fericite între sursa de finanțare, modul de utilizare a banilor și modul în care investiția creează avantaje economice viitoare capabile să permită rambursarea sumelor împrumutate”*¹ La confluența dintre ideea de afaceri, lipsa de resursă tehnico-materială a promotorului afacerii și posibilitatea întrezărită de finanțisti pentru lansarea unui nou produs considerăm că s-a născut instituția leasingului.

Fiind de acord cu utilitatea acestei instituții pentru încurajarea, sprijinirea și, de ce nu, înflorirea unei idei de afaceri (în general) și a afacerii în sine (în mod particular), considerăm că sunt necesare unele precizări și delimitări privitoare la conceptul de leasing și la semnificația sa. Ideea nu este tocmai nouă, având în vedere necesitatea de a privi și descifra obiectiv prin abundența, nu de multe ori periculoasă, de de-

numiri pentru unul și același concept economic, întâlnită în domeniul operațiilor financiare. Pe lista unor astfel de concepte, un loc mai aparte îl ocupă operațiunile de leasing, cu atât mai mult cu cât introducerea lor pe piața românească, destul de recentă, reclamă explicații pentru foarte mulți oameni care nu sunt familiarizați cu utilizarea unor astfel de servicii. Și unde oare ar putea aceștia să găsească o minimă informare privind noțiunea de leasing decât într-un dicționar – fie el explicativ sau de specialitate, în funcție de preocuparea pentru domeniu a persoanei în cauză, ca rezultat al unor reflexe formate în timpul anilor de studiu (cine nu-și aduce, cu plăcere, aminte despre trimerile la dicționar ale „profului de română”). Noul Dicționar Universal al limbii române definește leasing-ul astfel: *„1. formă de locație practică de societăți financiare specializate, constând din închirierea sau din concesiunea, pe termen limitat, a unor bunuri (echipamente industriale, mașini, terenuri, clădiri etc.), pe care locatorul, la sfârșitul perioadei de locație, le poate achiziționa în schimbul valorii reziduale fixate în momentul elaborării contractului; (p.restr.) redevență: ne-am luat un tractor prin leasing; 2. contract încheiat în condițiile de mai sus: am semnat un leasing; 3. perioadă de valabilitate a unui asemenea contract: a fost respectat leasingul.”*² Vă invităm să facem împreună un exercițiu de anticipare privind șansele de aprofundare și explicare a noțiunii de leasing din perspectiva celui ce, fără a dispune de un bagaj de cunoștințe interdisciplinare, încearcă apropierea acestei definiții. Observăm o întrepătrundere de termeni economici (societăți financiare specializate, valori reziduale) și termeni juridici (formă de locație, închiriere, concesiune, bunuri, achiziție, locator), care pentru un neinițiat reprezintă o adevărată nebuloasă, o situație a cărei clarificare, de dorit abandonului căutării explicării noțiunii de leasing, presupune apropierea noțiunilor economice, respectiv juridice. Dacă, din perspectiva reușitei unui asemenea demers, s-ar părea că am ajuns la o înțelegere a conceptului de leasing, ce ne facem cu posibilitatea oferită de text în dreptul locatorului, de a-și însuși bunul ce face obiectul contractului de leasing (sau al contractului de locație sau al celui de concesiune)? Concluzionând, trebuie să recunoaștem că, pornind de la această definiție, nu facem altceva decât să ne afundăm în adâncurile negre și încălcite ale neștiinței. Este tocmai ceea ce abordarea de față își propune să nu facă, oferind totodată instrumentarul necesar pentru înțelegerea și apropierea noțiunii de leasing din per-

¹ Nișulescu, I., *Alternative privind finanțarea IMM-urilor - creditul bancar versus leasingul* -, Revista „Gestiunea și Contabilitatea Firmei”, numărul 3, martie 2006, p. 61-64;

² Noul Dicționar Universal al limbii române, ediția a treia, editura Litera Internațional, p. 807.

spectiva juridico-contabilă. Rezolvarea unei depline și clare înțelegeri nu poate fi oferită dintr-o perspectivă singulară fie că este vorba de viziunea și punctul de vedere al juristului, fie că este vorba de profesionalismul și calificarea contabilului. Întrepătrunderea și interdeterminarea elementelor aferente celor două perspective, în construirea întregului numit leasing, oferă ca explicație plauzibilă semnalul venit din abordarea interdisciplinară.

Pornind de la faptul că leasingul s-a afirmat și s-a extins în ultimele decenii ca metodă de finanțare pe termen mediu sau lung și, prin aceasta, ca factor de promovare a vânzărilor – latura economică (parte contabilă), nu trebuie scăpat din vedere aspectul legat de baza juridică a operațiunii care este contractul de leasing – latura juridică. Astfel, unul din cele mai importante aspecte legate de contractul de leasing îl găsim în materia destul de delicată a riscului și, legat de acesta, în condițiile care sunt stipulate sau nu în conținutul contractului art. 10 lit. f din Ordonanța Guvernului nr. 51/1997 privind operațiunile de leasing și societățile de leasing *„instituie o prezumție relativă (iuris tantum) de suportare a riscului contractului de leasing de către utilizator. Astfel, utilizatorul va suporta riscul pierderii, distrugerii sau avarierii bunului utilizat din cauze fortuite, continuând efectuarea plăților cu titlu de rată de leasing până la achitarea integrală a valorii contractului, în lipsa unei stipulații contrare”*³. Din textul legii reiese faptul că utilizatorul poate fi exonerat de pierderea fortuită a bunului numai în situația în care acest lucru a fost stipulat în mod expres în contractul de leasing, riscul fiind suportat de finanțator.

Un fapt extrem de interesant în ceea ce privește riscul rezultă din coroborarea art. 10 lit. f cu art. 2 lit. e pct. 1 din O.G. nr. 51/1997: *„leasingul financiar este operațiunea de leasing în care riscurile și beneficiile aferente dreptului de proprietate trec asupra utilizatorului din momentul încheierii contractului – și anume că avându-se în vedere cele două texte de lege se naște problema identificării regulii aplicabile riscului în contractele de leasing, urmând a se stabili dacă această regulă este deopotrivă valabilă atât în cazul contractului de leasing financiar, cât și în contractul de leasing operațional. Riscul contractului de leasing este suportat de creditorul obligației de a da, adică utilizatorul, cu excepția cazului în care finanțatorul a fost pus în întârziere de către utilizator,*

*situație în care riscul îl suportă finanțatorul, ca debitor al obligației de a da.”*⁴

Leasingul financiar are impact și asupra echilibrelor financiare ale întreprinderii. Acest lucru este demonstrat prin analiza influenței leasingului financiar asupra echilibrelor financiare, pe baza indicatorilor: situația netă, fondul de rulment, necesarul de fond de rulment, trezoreria netă. *„Din analiza influențelor condițiilor de finanțare prin leasing financiar asupra echilibrelor întreprinderii se poate concluziona că acest produs este de natură a oferi toate premisele necesare dezvoltării unui cadru eficient de desfășurare a activității beneficiarului de leasing”*⁵.

Contextul economic actual, marcat de o concurență acerbă la nivelul pieței, presupune produse competitive, resurse tehnologice, umane noi, foarte bine pregătite, sau, într-un cuvânt, efort investițional deosebit din partea întreprinderilor. Astfel, leasingul este un instrument de cele mai multe ori foarte util în asigurarea necesităților de dezvoltare rapidă a întreprinderilor. *„Pentru societățile de leasing, atractivitatea contractului derivă din veniturile ce le revin în urma operațiunii: chiria pentru utilizarea bunului în perioada dării în folosință, dobânda pentru finanțarea pe termen mediu/lung, costul serviciilor oferite de societatea de leasing beneficiarului, prima pentru utilizarea intensivă, prima de risc. Costurile acestea sunt suportate de beneficiar, nivelul lor ridicat acționând ca un factor de limitare la aceste operațiuni”*⁶. Considerăm însă că utilizatorul obține din angajarea într-un asemenea contract avantajele necesare și suficiente pentru a-l determina pe acesta să treacă peste neajunsurile aferente.

Sintetizând această abordare, trebuie spus că existența economică a leasingului – operațiunea de finanțare în care finanțatorul asigură fondurile necesare pentru întreaga investiție – nu poate fi discutată separat de latura juridică – contractul complex care permite unei persoane să obțină și să utilizeze un bun fără a plăti imediat prețul, ambele îmbrăcând haina întregului prin noțiunea generalizatoare de operațiune. Încadrarea operațiunilor în una din cele două forme (financiar sau operațional), în viziunea IASB, prin IAS 17 *“Leasing”* depinde, mai degrabă, de realitatea tranzacției decât de forma contractului.

3 Ordonanța Guvernului 51/1997 republicată, privind operațiunile de leasing și societățile de leasing, republicată în M.O.F. nr. 9 din 12 ianuarie 2000.

4 Gruiescu, M., *Problema riscului în contractul de leasing*, Revista “Contabilitatea, Expertiza și Auditul Afacerilor”, nr. 3, martie 2006, p. 52-54.

5 Vasilache, V., *Impactul leasingului financiar asupra echilibrelor financiare ale întreprinderii*, Revista “Contabilitatea, Expertiza și Auditul Afacerilor” nr. 10, octombrie 2008, p. 50-55.

6 Munteanu, I., *Leasingul – alternativă de finanțare pe termen mediu și lung*, Revista “Tribuna Economică” nr. 8, februarie 2005, p. 58-60

Metoda de cercetare

Articolul reprezintă o analiză comparativă a problematicii privind leasingul în scopul evidențierii punerii sau nu în aplicare a principiului prevalenței economicului asupra juridicului, a evidențierii forței actului juridic, respectiv a condiționărilor și restricțiilor fiscale. Analiza comparativă se va realiza între reglementările juridice (O.G. nr. 51/1997), fiscale (Codul fiscal)⁷ și contabile (Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3.055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene - O.M.F.P. nr. 3055/2009)⁸ din România privind leasingul financiar. Pentru aprofundarea studiului, analiza comparativă va urmări abordarea contabilă, atât la nivel național (O.M.F.P. nr. 3055/2009), cât și la nivel internațional (IAS 17 Leasingul).

Concepte privind abordarea leasingului

1. Abordarea leasingului din perspectiva prevalenței economicului asupra juridicului

Principiul prevalenței economicului asupra juridicului, așa cum ar reieși din titulatura sa, ar sugera primordialitatea realității economice asupra dispozițiilor juridice. Deși denumirea principiului induce în eroare, în realitate acest principiu cere ca în analiza tranzacțiilor economico-financiare derulate de către întreprinderi, în scopul evaluării, recunoașterii și prezentării elementelor din situațiile financiare – și nu numai – să se țină seama atât de fondul economic al tranzacției, cât și de forma juridică a acesteia. Ideea mai sus exprimată este exemplificată, din punctul de vedere al reglementării contabile, prin O.M.F.P. nr. 3055/2009, unde este nuanțată echitatea care trebuie realizată în scopul respectării atât a normelor juridice, cât și a realității economice.

Pentru ca informațiile să prezinte în mod credibil evenimentele și tranzacțiile, este necesar ca acestea să fie contabilizate și prezentate în concordanță cu fondul lor și cu realitatea economică, nu doar cu forma lor juridică. În mod normal ar trebui ca dispozițiile legale să fie în concordanță cu realitatea economică. Chiar dacă acest lucru se întâmplă în

majoritatea cazurilor, există însă în practica contabilă o serie de situații când dispozițiile legale nu sunt în consonanță cu realitatea economică. În cadrul general IASB este scos în evidență acest aspect „*Fondul tranzacțiilor sau evenimentelor nu este întotdeauna în concordanță cu ceea ce transpare din forma lor juridică sau convențională*”⁹ (IASB, 2009). În astfel de situații, realitatea economică primează în fața dispozițiilor juridice la recunoașterea în contabilitate a acestor tranzacții. În acest sens, O.M.F.P. nr. 3055/2009 precizează tratamentul contabil care se aplică în cazul în care fondul sau natura economică diferă de forma juridică (înregistrarea operațiunilor în contabilitate cu respectarea fondului economic al acestora), sugerând ca asemenea cazuri să fie foarte rare.

În general, aplicarea principiului prevalenței economicului asupra juridicului se identifică în practica contabilă cu leasingul financiar, în sensul că locatarul/utilizatorul înregistrează în activ bunul care face obiectul contractului de leasing financiar, chiar dacă nu este proprietar, ci doar utilizează bunul, deoarece beneficiază de toate avantajele și suportă toate riscurile aferente titlului de proprietate.

2. Abordarea leasingului din perspectiva actului juridic

Interesantă de discutat în această privință este reglementarea diferită în funcție de sistemul de drept. Astfel, dacă în sistemul de „common-law” teza preponderentă constă în a considera că leasingul creează un drept temporar de utilizare a bunurilor, având drept consecință faptul că utilizatorul bunului suportă practic toate riscurile care revin în mod normal proprietarului, fiind astfel de domeniul proprietății personale, în sistemul de drept civilist (al țărilor europene) el face parte din dreptul obligațiilor, tendința fiind de a-l considera ca o tehnică contractuală nouă, complexă, modernă și originală. Dacă atât reglementările contabile de inspirație anglo saxonă (IAS, IFRS), cât și reglementările continentale (Directivele Europene) guvernează normativele contabile naționale, trebuie avut în vedere că aceste normative se aplică în interiorul unui stat cu sistem de drept civilist. Aplicarea normelor cu apartenență la IAS/IFRS în reglementarea contabilă a tranzacțiilor derulate de întreprinderi, deși bazate pe jurisprudență, se pare că nu prezintă nicio problemă de adaptare la

7 Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M.Of. nr.927 din 23 decembrie 2003.

8 Ordinul ministrului finanțelor publice 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în M.Of.nr. 766 Bis din 10.11.2009.

9 IASB, Standarde Internaționale de Raportare Financiară, traducere, Ed. CECCAR, 2009.

legile inspirate de un alt sistem juridic, ceea ce ne face să afirmăm că fondul economic al tranzacției este cel care oferă practic o conciliere.

Un alt lucru interesant ar fi aducerea în atenție a posibilității prevăzute de legiuitor, prin care utilizatorul, cu aprobarea scrisă a finanțatorului și cu îndeplinirea condițiilor prevăzute pentru societățile de leasing, poate încheia, cu privire la activul care deja face obiectul unui contract de leasing, un alt contract de leasing cu un alt utilizator, numit utilizator final. Legat de această prevedere a legiuitorului, este necesar a se reflecta asupra existenței contractului de leasing însuși, asta din cauza faptului că lipsesc din această a doua ecuație furnizorul, precum și dreptul utilizatorului de a alege furnizorul. Avem de a face, așadar, cu un contract de leasing simplificat. Dacă contractul de leasing inițial a fost un leasing operațional, iar cel ulterior este un leasing financiar, ne întrebăm cum se va proceda. Acolo unde legea nu distinge, credem că raționamentul profesional este cel care operează. Astfel, în cererea de acord se va urmări să fie trecut tipul de contract ce se intenționează a fi făcut. Cum și de către cine vor fi plătite ratele de leasing finanțatorului? Va fi plătit acesta: direct de către utilizatorul final sau va rămâne să fie plătit de utilizatorul inițial? Dacă plata se va face în continuare de către primul utilizator, se pune problema dacă vor fi păstrate condițiile inițiale, pe fondul faptului că suma pentru care se face cea de-a doua tranzacție va fi cu siguranță mai mică. În acest caz asistăm la o pierdere în dreptul utilizatorului inițial. Considerăm însă că este o pierdere asumată, o pierdere poate mai mică, comparativ cu cea care ar rezulta din folosirea în continuare a bunului care face obiectul tranzacției. Cu siguranță, renunțarea la produsul respectiv se traduce prin nevoia de re tehnologizare, deci de eficientizare a activităților derulate de întreprinzător.

Spre exemplificare, să ne gândim la un soft, un program informatic. Este binecunoscut faptul că această categorie de produse este supusă unui proces accelerat de evoluție, un produs nou și mult mai performant fiind posibil să apară la un interval de ordinul dacă nu al zilelor, cel mult de ordinul lunilor. Cum este prea puțin probabil ca un furnizor de software să nu agreeze încheierea unui contract de leasing pe perioade de genul celor amintite mai sus (zile; 1-2 luni), atunci posibilitatea de a „reloca” produsul respectiv, chiar luându-se în calcul o anumită pierdere, reprezintă o soluție pentru primul utilizator. În același timp trebuie recunoscut avantajul pe care această soluție îl prezintă și pentru utilizatorul final. O altă rațiune, probabil legată de posibilitățile investiționale, îl determină pe acesta să aprecieze o astfel de soluție. Am prezentat o situație care este întâlnită foarte des într-o

economie funcțională de piață, un demers normal al afacerilor, un element care vine să confirme rolul extrem de important al specialiștilor din cadrul întreprinderilor în analiza economico-financiară a activităților respective. O altă posibilitate ar fi preluarea ratelor de către utilizatorul final, de la momentul și la nivelul existent la data retransmiterii bunului, aceasta fiind de apanajul părților implicate, legiuitorul nereglementând această problemă. Considerăm că aceasta ar fi cea mai bună soluție pentru toți cei implicați: finanțatorul își primește ratele, utilizatorul inițial se dispensează de bun fără costuri suplimentare, iar utilizatorul final va dobândi un bun pe care și-l dorește în condițiile permise de situația sa financiară.

O altă întrebare care poate fi supusă discuției este următoarea: Ce atribute ale dreptului de proprietate sunt transferate către utilizator? În cazul leasingului operațional avem de-a face cu un contract generator de drepturi de creanță, iar în cazul celui financiar, cu un contract translativ de drepturi. Rezultă că avem o singură noțiune - leasingul și două posibilități de manifestare: leasingul operațional și leasingul financiar. Oare nu ar putea acestea fuziona într-o instituție unitară a leasingului, pornind de la rațiunea că mobilul recurgerii la această opțiune de finanțare este oferit de alegerea de a nu investi doar într-o singură direcție, adică de a dezvolta mai multe proiecte în același timp? Considerăm acest lucru ca posibil într-o bună zi prin acțiunea conjugată sau intercondiționată a organismelor de reglementare, pe fondul faptului că această simplificare va veni în sprijinul întreprinzătorului (eficientizarea activităților economice) și nu ca o soluție salvatoare pentru profesionistul contabil (pregătirea sa permite furnizarea celor mai bune soluții pentru managementul întreprinderii, pentru analiza economico-financiară și pentru stabilirea corectitudinii aplicării tratamentelor contabile la auditarea situațiilor financiare).

3. Abordarea leasingului din perspectiva regulilor fiscale

O.G. nr. 51/1997 redă definiția leasingului în general fără a realiza o delimitare clară între contractele de leasing financiar și contractele de leasing operațional. Totuși, contractul de leasing trebuie să prevadă clauze privind definirea contractului de leasing, ca leasing financiar sau operațional. În scopul evidențierii diferențelor existente între reglementările fiscale și contabile privind clasificarea leasingului ca leasing financiar, prezentăm în continuare, de manieră comparativă, regulile fiscale și contabile care stau la baza acestei delimitări. Atât din punct de vedere fiscal, cât și contabil sunt precizate cinci condiții, din care este suficientă îndeplinirea uneia singure pentru ca leasingul să fie considerat leasing financiar.

Reglementări fiscale (Codul fiscal)	Reglementări contabile	
	Naționale (O.M.F.P. nr . 3055/2009)	Internaționale (IAS 17)
Riscurile și beneficiile dreptului de proprietate asupra bunului care face obiectul leasingului sunt transferate utilizatorului la momentul la care contractul de leasing produce efecte.	Bunurile ce constituie obiectul contractului de leasing sunt de natură specială, astfel încât numai locatarul le poate utiliza fără modificări majore.	Bunurile ce constituie obiectul contractului de leasing sunt de natură specială, astfel încât numai locatarul le poate utiliza fără modificări majore.
Contractul de leasing prevede expres transferul dreptului de proprietate asupra bunului ce face obiectul leasingului către utilizator la momentul expirării contractului.	Leasingul transferă locatarului titlul de proprietate asupra bunului până la sfârșitul duratei contractului de leasing.	Leasingul transferă locatarului titlul de proprietate asupra bunului până la sfârșitul duratei contractului de leasing.
Utilizatorul are opțiunea de a cumpăra bunul la momentul expirării contractului, iar valoarea reziduală exprimată în procente este mai mică sau egală cu diferența dintre durata normală de funcționare maximă și durata contractului de leasing, raportată la durata normală de funcționare maximă, exprimată în procente.	Locatarul are opțiunea de a cumpăra bunul la un preț estimat a fi suficient de mic în comparație cu valoarea justă la data la care opțiunea devine exercitabilă, astfel încât, la începutul contractului de leasing, există în mod rezonabil certitudinea că opțiunea va fi exercitată.	Locatarul are opțiunea de a cumpăra bunul la un preț estimat a fi suficient de mic în comparație cu valoarea justă la data la care opțiunea devine exercitabilă, astfel încât, la începutul contractului de leasing, există în mod rezonabil certitudinea că opțiunea va fi exercitată.
Perioada de leasing depășește 80% din durata normală de funcționare maximă a bunului care face obiectul leasingului; în înțelesul acestei definiții, perioada de leasing include orice perioadă pentru care contractul de leasing poate fi prelungit.	Durata contractului de leasing acoperă, în cea mai mare parte, durata de viață economică a bunului, chiar dacă titlul de proprietate nu este transferat.	Durata contractului de leasing acoperă, în cea mai mare parte, durata de viață economică a bunului, chiar dacă titlul de proprietate nu este transferat.
Valoarea totală a ratelor de leasing, mai puțin cheltuielile accesorii, este mai mare sau egală cu valoarea de intrare a bunului.	Valoarea totală a ratelor de leasing, mai puțin cheltuielile accesorii, este mai mare sau egală cu valoarea de intrare a bunului, reprezentată de valoarea la care a fost achiziționat bunul de către finanțator, respectiv costul de achiziție.	La începutul contractului de leasing valoarea actualizată a plăților minime de leasing este cel puțin egală cu aproape întreaga valoare justă a bunului în regim de leasing.

Condițiile prezentate aici, pe lângă oferirea modurilor de gândire ale instituțiilor responsabile de reglementarea domeniilor, deși conexe totuși destul de diferite, ale fiscalului, respectiv ale contabilității, evidențiază opțiunea adoptată de normalizatorul român al activității contabile de a soluționa problema leasingului financiar prin transpunerea în legislația națională a reglementărilor de inspirație anglo-saxonă, teză ce vine să întărească cele afirmate de noi cu privire la „fericita coabitare” a două sisteme de drept atât de diferite în esență, dar destul de apropiate în reglementarea contabilă.

Prima condiție evidențiată din punct de vedere fiscal reglementează instituția riscului, întrucât legiuitorul fixează clar și fără echivoc, dacă putem spune, amănuntele care ar putea, la o adică, zădărnici activitatea de impunere. În schimb, reglementările contabile răspund unui imperativ cerut de

practica aferentă domeniului, respectiv precizarea naturii obiectului contractului (bun special) ca o condiție suficientă privind apartenența la o anumită categorie sau, mai bine zis, pretabil la un anumit tratament contabil.

A doua condiție, referitoare la transferul titlului de proprietate, se regăsește atât în reglementările fiscale, cât și în cele contabile, diferența majoră constând în faptul că, din punct de vedere fiscal, se cere transferul dreptului de proprietate la sfârșitul contractului de leasing, asta pentru că, fiind un contract cu executare succesivă, reprezintă o sursă de venit în timp. Așa cum se știe, în majoritatea cazurilor valoarea totală a ratelor de leasing depășește valoarea de intrare a bunului care face obiectul contractului de leasing, iar taxa pe valoarea adăugată se calculează, în cazul leasingului, la valoarea totală a ratelor de leasing. Ratele de leasing cuprind, pe

de o parte, capitalul rambursat, iar, pe de altă parte, dobânda. Prin urmare, în cazul contractelor de leasing, taxa pe valoarea adăugată se aplică și la dobândă, ceea ce pe durata contractului de leasing va permite colectarea de către stat a unei sume mai mari din taxa pe valoarea adăugată.

A treia condiție, privind existența opțiunii de cumpărare a bunului care face obiectul contractului de leasing, este cerută atât de regulile fiscale, cât și de cele contabile. Dacă regulile fiscale nu lasă nimic la voia întâmplării (furnizând chiar un algoritm de calcul), reglementările contabile am putea spune că vin în sprijinul finanțatorului, nu forțează nota, astfel încât să îl „pricopsească” pe acesta cu un bun pe care nu el, ci utilizatorul și l-a dorit, și marchează soluția necesară și suficientă ca acesta din urmă să intre în posesia bunului.

A patra condiție se referă la perioada de leasing. În timp ce regulile fiscale prevăd condiții numerice care trebuie realizate (perioada de leasing depășește 80% din durata normală de funcționare maximă a bunului care face obiectul leasingului), conexă cu ideea de întindere cât mai mare în timp, din rațiuni expuse mai sus, regulile contabile se ghidează după rațiuni economice (durata contractului de leasing să acopere, în cea mai mare parte, durata de viață economică a bunului), ceea ce permite ca întreprinderea să poată respecta ciclicitatea înnoirii tehnologice, impusă de presiunile cantitative și calitative ale cererii.

A cincea condiție, prezentă atât din punct de vedere fiscal, cât și contabil, se referă la mărirea ratelor de leasing comparativ cu valoarea de intrare/valoarea justă a bunului. Regulile fiscale coincid în acest caz cu regulile contabile precizate în O.M.F.P. nr. 3055/2009, în sensul că valoarea totală a ratelor de leasing trebuie să fie mai mare decât valoarea de intrare a bunului. Însă apar diferențe între reglementările contabile la nivel național față de cele solicitate în IAS 17. Diferența constă în faptul că IAS 17 solicită actualizarea ratelor de leasing, în timp ce condițiile din reglementările contabile naționale nu prevăd tehnica actualizării din cauza faptului că practica contabilă din România nu este încă pregătită pentru a opera cu această noțiune.

Întru sprijinul raționamentului profesional

Auditorii sunt plasați de societate într-o poziție specială din punct de vedere al încrederii publice. În exercitarea rolului lor

public, auditorilor li se cere să-și bazeze opiniile pe fondul economic și nu pe forma juridică a tranzacțiilor, adică se face apel la raționamentul lor profesional. Profesionistul contabil trebuie să manifeste obiectivitate și atitudine imparțială în legătură cu afacerile clienților pe care le prelucrează, pe care le oferă spre informare tuturor categoriilor de utilizatori prin elaborarea și certificarea situațiilor financiare. Auditorul trebuie să fie în măsură să ofere încredere utilizatorilor informației cuprinse în situațiile financiare certificate, astfel încât aceștia să fie în măsură ia decizii economice fundamentate.

Delimitarea leasingului ca fiind financiar sau operațional se face la data încheierii contractului de leasing. Aceasta este deosebit de importantă, nu numai pentru a distinge între cele două forme de leasing, dar și pentru a distinge leasingul de alte contracte. Având în vedere caracterul său complex, leasingul poate fi privit ca o amalgamare a unor caracteristici ale altor contracte cu care nu se confundă: contractul de vânzare-cumpărare, contractul de locație, contractul de împrumut, contractul de mandat. Însă ceea ce deosebește contractul de leasing de celelalte contracte poate fi sintetizat după cum urmează¹⁰:

- spre deosebire de *contractul de vânzare-cumpărare*, în cazul leasingului vânzătorul este furnizorul care livrează și instalează bunul direct utilizatorului/locatarului; furnizorul răspunde de conformitatea bunului; locatorul/finanțatorul are doar nuda proprietate, folosința aparținând utilizatorului; locatorul trebuie să conserve proprietatea bunului datorită caracterului irevocabil al leasingului (în cazul în care locatorul cedează bunul către un nou finanțator, răspunderea finanțatorului – cedent rămâne angajată alături de cea a finanțatorului cesionar);
- spre deosebire de *contractul de locație*, în cazul leasingului riscul pieirii sau deteriorării bunului revine utilizatorului nu locatorului care este proprietar; utilizatorul este obligat (în lipsă de stipulație contrară) să continue plata chiar în cazul dispariției bunului din caz fortuit; neplata a două rate scadente atrage nu numai rezilierea contractului (ca la locație), dar și daune-interese, constând în plata ratelor scadente, dar și a celor rămase de plată până la acoperirea integrală a valorii contractului; predarea în folosință se face de la furnizor la utilizator și nu de la locator la locatar; obligația de întreținere a bunului închiriat este în întregime a utilizatorului; bunul închiriat poate deveni proprietatea utilizatorului prin plata unui preț rezidual;

¹⁰ Cristea, S., *Dreptul afacerilor*, Ed. Universitară, București, 2008, p. 294

- spre deosebire de *contractul de împrumut*, în cazul leasingului utilizatorul nu restituie bunuri de aceeași natură și calitate (ca în cazul împrumutului de consumație) și nici chiar bunul împrumutat (ca în cazul împrumutului de folosință) deoarece are posibilitatea de a-și exercita opțiunea de cumpărare; dobânda de leasing va fi întotdeauna mai mare decât cea bancară deoarece cuprinde atât dobânda bancară, cât și un profit pentru locator;
- spre deosebire de *contractul de mandat*, în cazul leasingului utilizatorul, deși acționează ca un mandatar al locatorului preluând bunul de la furnizorul-vânzător, nu dispune de o împuternicire expresă în acest sens; utilizatorul nu poate fi considerat comisionar al locatorului deoarece nu încheie vânzarea – cumpărarea cu furnizorul pentru sine, dreptul de proprietate asupra bunului transmițându-se locatorului.

În ceea ce privește mediul de afaceri din țara noastră, în general, și întreprinderea, în particular, putem afirma că, din punct de vedere al raționamentului profesional, întreprinderea lăstării unui viitor „normal.” Asta pentru că în afaceri, cel puțin ca structură, nu s-a produs încă limpede diferențierea acționariat – management, proprietarii fiind încă, în cadrul majorității întreprinderilor, manageri. Chiar dacă directorul economic, răspunzând criteriilor de etică și profesionalism, va propune o soluție adecvată, proprietarul va acționa destul de rar bazându-se pe soluția primită și va căuta aproape mereu să arate că stăpânește fenomenul și că el este liderul. Sunt și entități în care directorul economic face legătura dintre acționariat și management, iar aici rolul său este foarte important, profesionalismul său este recunoscut și respectat. Odată cu pătrunderea problemelor legate de guvernare, cu descoperirea importanței și rolului profesionistului contabil, se pare că acesta părăsește postura de executant și i se oferă și recunoaște cea de consultant.

Concluzii

Așa cum reiese din analiza efectuată, O.G. nr. 51/1997 nu precizează criterii clare privind delimitarea contractelor de leasing în leasing financiar sau operațional. Aceste criterii sunt precizate însă, pe de o parte, în codul fiscal, iar, pe de altă parte, în reglementările contabile. Din analiza efectuată rezultă că reglementările contabile și fiscale privind leasingul financiar concordă, ceea ce face ca aplicarea principiului prevalenței economice asupra juridicului, în cazul leasingului financiar, să se realizeze prin respectarea atât a fondului economic al tranzacției, cât și a formei juridice a acestuia.

Unul din motivele pentru care leasingul este o alternativă financiară atât de populară în lume este acela care ține de filosofia sa - nu proprietatea asupra mijloacelor fixe, ci utilizarea lor efectivă este cea care aduce profit, asta dacă se poate schimba din mers mentalitatea investitorilor, a responsabililor de managementul întreprinderilor (simțul proprietății, al lucrului tău, al instrumentului care odată achiziționat oferă, dacă putem să-i spunem așa, stabilitate emoțională). Utilizarea rațională a resurselor de capital presupune acum mai mult ca niciodată investirea acestora în ceea ce generează profit (pregătirea personalului, publicitate, prospectarea de noi oportunități de afaceri, cercetare-dezvoltare) și nu blocarea acestora în achiziționarea de mijloace fixe. Resursele financiare rare și accesul limitat la creditele de investiții sunt motive care restricționează politica investițională a celor mai mulți agenți economici. Leasingul reprezintă alternativa, soluția viabilă, care face posibil accesul unei părți din ce în ce mai mari la obținerea în folosință, cu un minim de capital investit, a echipamentelor necesare pentru desfășurarea activităților, pentru diversificare și pentru extinderea segmentelor de piață. Se apelează din ce în ce mai des și mai mult la această modalitate de finanțare întrucât procedura de obținere a unei finanțări în sistem de leasing este mai simplă și mai accesibilă decât în cazul procedurilor clasice de creditare; pentru că permite o gestionare mai bună a numerarului și a echivalentelor de numerar; pentru că permite o rețehnologizare din mers și chiar din motive fiscale. Apelarea la leasing este sinonimă cu economisirea de lichidități, întreprinderea putând realiza simultan mai multe proiecte de investiții, fapt ce contribuie la poziționarea fruntașă a leasingului printre formele de finanțare pe termen mediu și lung.

Dacă avem în vedere normativele contabile naționale și internaționale, leasingul (sub cele două forme ale sale: financiar și operațional) trebuie privit în perspectiva unei convergențe care pare pe cât de necesară pe atât de eficientă. Foarte puțini întreprinzători naționali derulează contracte de leasing prin intermediul unor societăți de leasing din afară (nu au rezidența în România) din cauza regulilor (văzute atât ca reglementări și normative contabile, cât și ca reguli și norme de drept) care guvernează activitatea acestora. În fapt, dezvoltarea pe plan internațional a leasingului a fost impulsivă de avantajele pe care le oferă participanților. Pentru furnizor, leasingul reprezintă posibilitatea de promovare a vânzărilor, de identificare a potențialilor cumpărători și de lărgire a ariei de desfacere. Pentru societățile de leasing atractivitatea contractului derivă din veniturile ce le revin în urma operațiunii. Beneficiarul (utilizatorul) dispune la rândul său de o serie de avantaje atâta timp cât în deciziile sale se conduce

după regula “dacă activul își crește valoarea cumpără-l; dacă se depreciază, alege varianta de leasing.”

Instituția leasingului este necesar a fi structurată și reglementată în vederea eliminării unor tratamente contabile, de altfel corect aplicabile, însă pe interpretări ale cadrului juridic, cu efect direct asupra calității situațiilor financiare. Rolul profesionistului contabil, fie că se manifestă în elaborarea situațiilor financiare anuale ale societăților de leasing (sau ale societăților beneficiare de pe urma contractului de leasing), fie în auditarea acestora (de către persoane fizice sau juridice, persoane active, membre ale Camerei Auditorilor Financieri din România, potrivit reglementărilor legale în vigoare), este întărit de reglementările contabile, regulile fiscale și normele juridice în vigoare și, acolo unde acestea nu operează, de raționamentul profesional.

În concluzie, față de avantajele adaptării unor tehnici juridice la practica mediului de afaceri, leasingul în România ar cunoaște o extindere mai mare dacă: s-ar dezvolta leasingul de echipamente și leasingul imobiliar, ceea ce ar presupune o politică bancară care să asigure finanțări de valori mari; s-ar crea o piață specializată în echipamente second-hand; s-ar acorda mai mare atenție pregătirii de specialiști în evaluarea unor astfel de utilaje și echipamente. Unele previziuni ne îndreptățesc să credem că pentru viitor există o tendință de creștere a leasingului în domeniul construcțiilor și infrastructurii (mai ales în realizarea de șosele), agriculturii și sectorului medical.

Vom încheia aici acest demers, cu speranța, afirmată încă din debutul acestei încercări, că am suscitat atenția și preocuparea spre dezaprobare și critică în rândul specialiștilor domeniului, că am abordat anumite tronsoane de discuție, dar nu le-am dus până la capăt, furnizând astfel posibilități reale de continuare, și cu convingerea de a fi suficient de încăpățânați să credem că am reușit.

Acest articol a fost elaborat ca parte a proiectelor:

- „Doctorat și doctoranzi în triumful educație-cercetare-inovare (DOC-ECI)”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 și coordonat de Academia de Studii Economice din București;
- „Dezvoltarea unui model funcțional de optimizare a strategiei naționale privind raportările financiare ale entităților sectorului privat din România”, CNMP 92-085/2008”, proiect finanțat de Consiliul Național de Management al Proiectelor și coordonat de Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Academia de Studii Economice din București și Universitatea de Vest din Timișoara.

Bibliografie

- Baker, R.C.; Hayes, R., (2004), *Reflecting form over substance: the case of Enron Corp*, Critical Perspectives on Accounting, nr. 15, pag. 767-785;
- Beattie, V.; Goodacre, A; Thomson, S.J., (2006) *International lease-accounting reform and economic consequences: The views of U.K. users and preparers*, The International Journal of Accounting, nr. 41, pag. 75- 103;
- Cristea, S., (2008), *Dreptul afacerilor*, Ed. Universitară, București;
- Gruiescu, M., (2006), *Problema riscului în contractul de leasing*, Contabilitatea, Expertiza și Auditul Afacerilor, nr. 3, pag. 52-54;
- IASB (2009) *Standarde Internaționale de Raportare Financiară*, traducere, Ed. CECCAR, București;
- Jianu, I., (2007), *Evaluarea, prezentarea și analiza performanței întreprinderii – O abordare din perspectiva Standardelor Internaționale de Raportare Financiară*, Ed. CECCAR, București;
- Maines, L.A (2007), *Spotlight on principles-based financial reporting*, Business Horizons nr. 50, pag. 359-364;
- Martens, S.C; Mcenroe, J.E., (1992), *Substance over form in auditing and the auditor's position of public trust*, Critical Perspectives on Accounting, nr. 3, pag. 389-401;
- Morariu, Ana; Jianu, Ionel (2009), *Autentic sau iluzoriu în activitatea profesioniștilor contabili – la limita dintre contabilitatea creativă și fraudă contabilă*, Revista „Audit Financiar”, nr. 12, pag. 27-36;
- Munteanu, I., (2005), *Leasingul – alternativă de finanțare pe termen mediu și lung*, Tribuna Economică, nr. 8, pag. 58-60;
- Nișulescu, I., (2006), *Alternative privind finanțarea IMM-urilor: creditul bancar versus leasingul*, Gestiunea și Contabilitatea Firmei, nr. 3, pag. 61-64;
- Noul Dicționar Universal al limbii române (2008), ediția a treia, editura Litera Internațional, pag. 807
- Vasilache, V., (2008) *Impactul leasingului financiar asupra echilibrului financiar ale întreprinderii*, Contabilitatea, Expertiza și Auditul Afacerilor, nr. 10, pag. 50-55;
- Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M.Of. nr. 927 din 23 decembrie 2003;
- O.M.F.P. nr. 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în M.Of. nr. 766 bis din 10.11.2009;
- Ordonanța 51/1997 republicată, privind operațiunile de leasing și societățile de leasing, republicată în M.OF. nr. 9 din 12 ianuarie 2000;

Principiul prudenței în reglementările contabile aplicabile operatorilor economici

Georgeta PETRE* & Alexandra LAZĂR**

Abstract

The Prudence Principle in the Accounting Regulations Applicable to the Economic Entities

In accordance with Accounting Regulations compliant to the European Directives, approved by the Minister of Public Finance Order no. 3055/2009, applicable to the economic entities, the items presented in the annual financial statements are evaluated on the base of general accounting principles, one of them being the prudence principle.

In conformity with this principle, when the annual financial statements are prepared, the evaluation must be made on a prudent basis. This means that assets and income can not be overestimated, and liabilities and charges - underestimated.

In accordance with Accounting law no. 82/1991, republished, and accounting regulations applicable, the annual financial statements represent official documents for submitting the financial and economic situation of the entity, which should provide a true and fair view of financial position, financial performance and other informations regarding its activity.

Through the statement accompanying the annual financial statements, the administrators confirm that those statements give a true and fair view of financial position, financial performance and other informations regarding the activity performed. It is important, in this regard, that the balance sheet items represent the accounting informations, put in relation to the real value of assets, liabilities and equity, established at the inventory date.

Key words: *annual financial statements, true and fair view, prudence, accounting loss, value adjustments, provisions*

Cuvinte cheie: *situații financiare anuale, imagine fidelă, prudență, pierdere contabilă, ajustări de valoare, provizioane*

Introducere

În condițiile în care informația declarată poate să nu corespundă cu cea prezentată prin documente, iar uneori una dintre aceste informații sau ambele se dovedesc a fi altceva

decât imaginea reală, imaginea fidelă își demonstrează odată în plus importanța în contextul raportării financiare.

Un risc major pentru utilizatorii situațiilor financiare, în general, și pentru investitori și creditori, în particular, îl constituie supraevaluarea activului. De aici, rolul important al prudenței

* Dr., director, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: geta.petre@mfinante.ro

** Dr., director adjunct, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, MFP, e-mail: alexandra.lazar@mfinante.ro

În evaluarea elementelor de bilanț, respectiv contul de profit și pierdere.

Contextul normativ

De la 1 ianuarie 2010 au intrat în vigoare *Reglementările contabile conforme cu directivele europene*, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009¹, aplicabile operatorilor economici. Potrivit reglementărilor respective, elementele prezentate în situațiile financiare anuale se evaluează în conformitate cu principiile contabile generale, unul dintre acestea constituindu-l principiul prudenței.

În baza principiului prudenței, la întocmirea situațiilor financiare anuale, evaluarea trebuie făcută pe o bază prudentă și, în special:

- în contul de profit și pierdere poate fi inclus numai profitul realizat la data bilanțului;
- trebuie cuprinse în situațiile financiare anuale toate datoriile apărute în cursul exercițiului financiar curent sau al unui exercițiu precedent, chiar dacă acestea devin evidente numai între data bilanțului și data întocmirii acestuia;
- trebuie să se țină cont de toate datoriile previzibile și pierderile potențiale apărute în cursul exercițiului financiar curent sau al unui exercițiu financiar precedent, chiar dacă acestea devin evidente numai între data bilanțului și data întocmirii acestuia. În acest scop în situațiile financiare anuale trebuie cuprinse eventualele provizioane și datoriile rezultate din clauze contractuale;
- trebuie să se țină cont de toate deprecierile, indiferent dacă rezultatul exercițiului financiar este pierdere sau profit. Înregistrarea ajustărilor pentru depreciere sau pierdere de valoare se efectuează pe seama conturilor de cheltuieli, indiferent de impactul acestora asupra contului de profit și pierdere.

Ca urmare, activele și veniturile nu trebuie să fie supraevaluate, iar **datoriile și cheltuielile, subevaluate**. Totuși, exercitarea prudenței nu permite, de exemplu, constituirea de provizioane excesive, subevaluarea deliberată a datoriilor sau cheltuielilor, deoarece situațiile financiare nu ar mai fi neutre și nu ar mai avea calitatea de a fi credibile.

Aplicarea principiului prudenței se regăsește atât în momentul recunoașterii inițiale a operațiunilor economico-financiare, care presupune recunoașterea structurilor de bilanț, respectiv cont de profit și pierdere, cât și **cu ocazia întocmirii situațiilor financiare anuale**.

Plecând de la cerințele principiului prudenței, se prezintă în continuare câteva elemente cuprinse în legislație, care fac trimitere la acest principiu sau sunt determinate de acesta.

a) determinarea costului de producție al stocurilor

În ceea ce privește costul de producție al stocurilor, reglementările contabile (pct. 52(5)) prezintă **exemple de costuri care nu trebuie incluse în costul stocurilor, ci sunt recunoscute drept cheltuieli ale perioadei în care au survenit**, respectiv:

- pierderile de materiale, manopera sau alte costuri de producție înregistrate peste limitele normal admise, inclusiv pierderile datorate risipei;
- cheltuielile de depozitare, cu excepția cazurilor în care aceste costuri sunt necesare în procesul de producție, anterior trecerii într-o nouă fază de fabricație. Cheltuielile de depozitare se includ în costul de producție atunci când sunt necesare pentru a aduce stocurile în locul și în starea în care se găsesc;
- regiile (cheltuielile) generale de administrație care nu participă la aducerea stocurilor în forma și locul final;
- costurile de desfacere;
- regia fixă nealocată costului, care se recunoaște drept cheltuială în perioada în care a apărut. Alocarea regiei fixe asupra costurilor se face pe baza capacității normale de producție (activitate).

Tot în contextul principiului prudenței poate fi adus și aspectul capitalizării costurilor îndatorării. Astfel, aceleași reglementări contabile prevăd **posibilitatea includerii costurilor îndatorării** care sunt direct atribuibile achiziției, construcției sau producției unui activ cu ciclu lung de fabricație în costul acelui activ. Ca urmare, acest tratament este determinat de politica contabilă aleasă de administratori, fără a constitui o regulă contabilă obligatorie.

Totodată, **costurile îndatorării suportate de entitate în**

¹ Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 766 bis din 10 noiembrie 2009

legătură cu împrumutul de fonduri pot fi incluse în costul bunurilor sau serviciilor cu ciclu lung de fabricație, cu respectarea prevederilor principiului prudenței (pct. 53(3) din reglementările contabile).

Astfel, la sfârșitul exercițiului financiar, cu ocazia evaluării se analizează dacă activul a fost supraevaluat ca urmare a capitalizării costurilor îndatorării, caz în care se procedează la înregistrarea de ajustări pentru depreciere.

b) recunoașterea subvențiilor

O altă situație în care se aplică principiul prudenței este cel referitor la momentul recunoașterii în contabilitate a unor venituri din subvenții aferente activelor sau veniturilor. Astfel, potrivit subsecțiunii 8.8 „Subvenții” din reglementări, subvențiile se recunosc, pe o bază sistematică, drept venituri ale perioadelor corespunzătoare cheltuielilor aferente pe care aceste subvenții urmează să le compenseze.

În cazul în care într-o perioadă **se încasează subvenții aferente unor cheltuieli care nu au fost încă efectuate, subvențiile primite nu reprezintă venituri ale acelei perioade curente**, recunoașterea la venituri fiind amânată până în momentul efectuării cheltuielilor. În astfel de situații, sumele încasate drept subvenții se înregistrează în contul 472 „Venituri înregistrate în avans”, urmând ca pe măsura efectuării cheltuielilor pe care aceste subvenții le compensează, să se efectueze înregistrarea contabilă:

472 „Venituri înregistrate în avans” =
741 „Venituri din subvenții de exploatare”

În cazul subvențiilor pentru active, venitul amânat este evidențiat în contul 475 „Subvenții pentru investiții”, care se debitează (se transferă la venituri), pe măsură ce sunt înregistrate cheltuielile cu amortizarea imobilizărilor corporale sau necorporale sau la scoaterea din evidență a imobilizărilor finanțate din subvenții:

475 „Subvenții pentru investiții” =
758 „Alte venituri din exploatare”

Prin urmare, în cazul subvențiilor, recunoașterea veniturilor se efectuează numai în limita cheltuielilor pe care acestea le compensează/finanțează.

În ceea ce privește restituirea unei subvenții aferente veniturilor, aceasta se înregistrează prin reducerea veniturilor

amânate, dacă există, sau, în lipsa acestora, pe seama cheltuielilor, articol contabil:

658 „Alte cheltuieli de exploatare” = 462 „Creditori diverși”.

În măsura în care suma rambursată depășește venitul amânat sau dacă nu există un asemenea venit, **surplusul, respectiv valoarea integrală restituită, se recunoaște imediat ca o cheltuială**.

Referitor la subvențiile pentru investiții (cont 475 „Subvenții pentru investiții”), trebuie avut în vedere că în această categorie se includ atât subvențiile propriu-zise, cât și donațiile pentru investiții și plusurile de inventar de natura imobilizărilor.

c) reglementarea unor aspecte privind capitalurile proprii

În același context al prudenței se încadrează și următoarele aspecte referitoare la unele elemente de capitaluri proprii:

- prevederea cuprinsă la art. 29(1) din *Legea contabilității nr. 82/1991, republicată*², potrivit căreia situațiile financiare anuale vor fi însoțite de raportul administratorilor, raportul de audit sau raportul comisiei de cenzori, după caz, și de propunerea de distribuire a profitului sau de acoperire a pierderii contabile;
- prevederea din reglementările contabile potrivit căreia, în cazul corectării de erori care generează pierdere contabilă reportată, aceasta trebuie acoperită înainte de efectuarea oricărei repartizări de profit (pct. 249(2));
- cele două prevederi cuprinse în *Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată, cu modificările și completările ulterioare*³, și anume:
- dacă se constată o pierdere a activului net, capitalul social subscris va trebui reîntregit sau redus înainte de a se putea face vreo repartizare sau distribuire de profit (art. 69); și
- dacă consiliul de administrație, respectiv directoratul, constată că, în urma unor pierderi, stabilite prin situațiile financiare anuale aprobate conform legii, activul net al societății – determinat ca diferență între totalul activelor și totalul datoriilor acesteia – s-a diminuat la

² Legea contabilității nr. 82/1991, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 454 din 18 iunie 2008

³ Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.066 din 17 noiembrie 2004, cu modificările și completările ulterioare

mai puțin de jumătate din valoarea capitalului social subscris, va convoca de îndată adunarea generală extraordinară pentru a decide dacă societatea trebuie să fie dizolvată (art. 153²⁴).

d) evidențierea în situațiile financiare anuale a evenimentelor ulterioare datei bilanțului

Reglementările contabile prevăd necesitatea prezentării în situațiile financiare anuale, fie în bilanț și contul de profit și pierdere, fie numai în notele explicative, a evenimentelor ulterioare datei bilanțului.

În funcție de situația concretă, acestea pot fi evenimente care fac dovada condițiilor care au existat la data bilanțului, situație în care are loc ajustarea situațiilor financiare anuale (se efectuează înregistrarea în conturi bilanțiere) sau evenimente care oferă indicații despre condiții apărute ulterior datei bilanțului, caz în care se procedează la prezentarea informațiilor în notele explicative.

e) evidențierea tuturor activelor și datoriilor, inclusiv a activelor și datoriilor contingente

O categorie aparte de active și datorii o reprezintă cele din penalități stabilite conform clauzelor contractuale, despăgubiri datorate pentru contracte întrerupte înainte de termen și alte elemente de natură similară, evidențiate distinct în conturile de clienți și furnizori (pct. 180(3) din reglementările contabile).

În situația în care entitatea apreciază că nu se vor încasa în totalitate penalitățile solicitate, aceasta va înregistra la data bilanțului o ajustare pentru deprecierea creanțelor corespunzătoare.

f) evidențierea și evaluarea provizioanelor

Referitor la provizioane, înregistrarea acestora în contabilitate este legată de îndeplinirea criteriilor de recunoaștere prevăzute de reglementări. Astfel, un provizion va fi recunoscut numai în momentul în care:

- o entitate are o obligație curentă generată de un eveniment anterior (pentru stabilirea existenței unei obligații curente la data bilanțului trebuie luate în considerare toate informațiile disponibile);
- este probabil ca o ieșire de resurse să fie necesară pentru a onora obligația respectivă; și

- poate fi realizată o estimare credibilă a valorii obligației.

Dacă aceste condiții nu sunt îndeplinite, nu va fi recunoscut un provizion.

De asemenea, provizioanele sunt destinate să acopere datoriile a căror natură este clar definită și care la data bilanțului este probabil să existe sau este cert că vor exista, dar care sunt incerte în ceea ce privește valoarea sau data la care vor apărea. Ele trebuie să fie strict corelate cu riscurile și cheltuielile estimate.

De regulă, entitățile evidențiază activele și datoriile rezultate în urma operațiunilor efectuate, pe baza documentelor justificative care atestă efectuarea acestora.

În afara operațiunilor ce rezultă ca afect al tranzacțiilor efectuate, entitățile pot avea creanțe și datorii rezultate din angajamente sau contracte încheiate cu terții. Astfel de creanțe și datorii pot fi efectul unor angajamente ferme asumate de entitate, caz în care acestea trebuie înregistrate în contabilitate.

Aplicarea principiului prudenței presupune prezentarea în notele explicative a activelor și datoriilor contingente.

Din analiza modului în care entitățile au evidențiat provizioane în conformitate cu reglementările contabile aprobate prin *Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1752/2005, cu modificările și completările ulterioare*⁴, a rezultat că, în unele cazuri, entitățile nu au constituit provizioane pentru litigii, despăgubiri și provizioane pentru impozite.

Ca urmare a acestor constatări, în reglementările contabile aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 s-au adus explicații suplimentare cu privire la cazurile în care este necesară constituirea de provizioane pentru impozite (pct. 226 din reglementări).

Astfel, provizioanele pentru impozite se constituie pentru sumele viitoare de plată datorate bugetului de stat, în condițiile în care sumele respective nu sunt reflectate ca datorie în relația cu statul. Aceste provizioane pot fi constituite, de exemplu, pentru: diferențe de impozite rezultate din operațiuni de control nefinalizate; impozite pentru care entitatea are deschise procese în instanță; rezerve din facilități fiscale sau alte rezerve pentru care în legislația fiscală există prevederi referitoare la impozitarea acestora, precum și în alte situații care pot genera datorii sub forma impozitului pe profit.

⁴ Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1752/2005 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1080 bis din 30 noiembrie 2005, cu modificările și completările ulterioare

g) evidențierea ajustărilor de valoare

Referitor la ajustările de valoare, potrivit pct. 31 din aceleași reglementări, acestea cuprind toate corecțiile destinate să țină seama de reducerile valorilor activelor individuale, stabilite la data bilanțului, indiferent dacă acea reducere este sau nu definitivă.

Ajustările de valoare pot fi: ajustări permanente, denumite în reglementările contabile amortizări, și/sau ajustări provizorii,

denumite ajustări pentru depreciere sau pierdere de valoare, în funcție de caracterul permanent sau provizoriu al ajustării valorii activelor.

În ceea ce privește contabilizarea ajustărilor provizorii (pentru depreciere sau pierdere de valoare), deși acestea se reflectă în toate cazurile pe seama cheltuielilor, prezintă relevanță **natura** acestor cheltuieli sau a veniturilor din reluarea ajustărilor. Astfel:

- ajustările pentru deprecierea imobilizărilor necorporale, corporale și a imobilizărilor în curs de execuție - se constituie pe seama cheltuielilor de exploatare, articol contabil:

6813 „Cheltuieli de exploatare privind ajustările pentru deprecierea imobilizărilor”	=	%
		290 „Ajustări pentru deprecierea imobilizărilor necorporale”
		291 „Ajustări pentru deprecierea imobilizărilor corporale”
		293 „Ajustări pentru deprecierea imobilizărilor în curs de execuție”

- ajustările pentru deprecierea stocurilor și a producției în curs de execuție - se constituie pe seama cheltuielilor de exploatare, articol contabil:

6814 „Cheltuieli de exploatare privind ajustările pentru deprecierea	=	39x „Ajustări pentru deprecierea stocurilor activelor circulante” și a producției în curs de execuție”
---	---	---

- ajustările pentru deprecierea creanțelor sub formă de clienți și debitori diverși - se constituie pe seama cheltuielilor de exploatare, articol contabil:

6814 „Cheltuieli de exploatare privind ajustările pentru deprecierea activelor circulante”	=	%
		491 „Ajustări pentru deprecierea creanțelor - clienți”
		496 „Ajustări pentru deprecierea creanțelor - debitori diverși”

- ajustările pentru pierderea de valoare a imobilizărilor financiare - se constituie pe seama cheltuielilor financiare, articol contabil:

6863 „Cheltuieli financiare privind ajustările pentru pierderea de valoare a imobilizărilor financiare”	=	296 „Ajustări pentru pierderea de valoare a imobilizărilor financiare”
---	---	---

- ajustările pentru deprecierea creanțelor - decontări în cadrul grupului și cu asociații - se constituie pe seama cheltuielilor financiare, articol contabil:

6864 „Cheltuieli financiare privind ajustările pentru pierderea de valoare a activelor circulante”	=	495 „Ajustări pentru deprecierea creanțelor - decontări în cadrul grupului și cu acționarii/asociații”
--	---	--

- ajustările pentru pierderea de valoare a conturilor de trezorerie (investiții pe termen scurt) - se constituie pe seama cheltuielilor financiare, articol contabil:

6864 „Cheltuieli financiare privind ajustările pentru pierderea de valoare a activelor circulante”	=	59x „Ajustări pentru pierderea de valoare a conturilor de trezorerie”
---	---	--

Ajustările pentru depreciere sau pierdere de valoare aferente activelor se reiau la venituri atunci când se constată diminuarea lor sau la scoaterea din evidență a acestor active.

Fac excepție de la înregistrarea pe seama cheltuielilor deprecierea constatată la imobilizările corporale reevaluate, pentru care există o rezervă în contul 105 „Rezerve din reevaluare”, rezervă care se diminuează odată cu reducerea valorii imobilizării corporale, articol contabil:

105 „Rezerve din reevaluare” = 21x „Imobilizări corporale”

h) respectarea cerințelor legale privind constatarea existenței și a stării bunurilor

Prevederi referitoare la constatarea existenței bunurilor și a stării acestora sunt cuprinse în *Normele privind organizarea și efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii*, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 2861/2009⁵.

Normele respective cuprind și referințe la principiul prudenței (pct. 37). Astfel, la stabilirea valorii de inventar a bunurilor se aplică principiul prudenței, potrivit căruia se ține seama de toate ajustările de valoare datorate depreciilor sau pierderilor de valoare.

În cazul în care se constată că valoarea de inventar a unui bun este mai mare decât valoarea cu care acesta este evidențiat în contabilitate, în listele de inventariere se înscriu valorile din contabilitate.

În cazul în care valoarea de inventar a bunurilor este mai mică decât valoarea din contabilitate, în listele de inventariere se înscrie valoarea de inventar.

Potrivit aceluiași norme, pentru elementele de natura activelor la care s-au constatat depreciere, pe baza listelor de inventariere întocmite distinct, comisia de inventariere face propuneri de ajustări pentru depreciere sau ajustări pentru pierdere de valoare, după caz, ori de înregistrare a unor amortizări suplimentare (pentru deprecierea ireversibilă ale imobilizărilor amortizabile), acolo unde este cazul, arătând totodată cauzele care au determinat aceste depreciere.

Un rol important are, de asemenea, declarația scrisă care însoțește situațiile financiare anuale, prin care se confirmă că

situațiile respective oferă o imagine fidelă a poziției financiare, a performanței financiare și a celorlalte informații referitoare la activitatea desfășurată, cerință pe care trebuie să o îndeplinească situațiile financiare anuale, întocmite potrivit legii.

Concluzie

Potrivit *Legii contabilității nr. 82/1991, republicată* (art. 9(1)), **situațiile financiare anuale**, stabilite conform legislației, constituie documentele oficiale de prezentare a situației economico-financiare a persoanelor prevăzute de lege, care **trebuie să ofere o imagine fidelă** a poziției financiare, a performanței financiare și a celorlalte informații referitoare la activitatea desfășurată.

O cerință similară referitoare la imaginea fidelă este cuprinsă și în Reglementările contabile conforme cu Directiva a patra a CEE, parte componentă a Reglementărilor contabile aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009. Astfel, potrivit pct. 9 din aceste reglementări, **situațiile financiare anuale trebuie să ofere o imagine fidelă** a activelor, datoriilor, poziției financiare, profitului sau pierderii entității.

În acest context trebuie amintit că bilanțul, parte componentă a situațiilor financiare anuale, se întocmește pe baza registrului-inventar și a bilanței de verificare întocmite la finele exercițiului financiar. Posturile de bilanț trebuie să corespundă cu datele înregistrate în contabilitate, puse de acord cu **situația reală** a elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, stabilită cu ocazia inventarierii anuale.

Bibliografie

- Legea contabilității nr. 82/1991, republicată;
- Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată, cu modificările și completările ulterioare;
- Reglementările contabile conforme cu Directiva a patra a CEE, parte componentă a Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009;
- Normele privind organizarea și efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 2861/2009.

⁵ Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 2861/2009 pentru aprobarea Normelor privind organizarea și efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 704 din 20 noiembrie 2009

Riscul de audit în viziunea standardelor internaționale de audit clarificate

Martyn JONES*

Abstract

Audit Risk, from the Perspective of the Clarified Audit Standards

This article outlines and explains the concept of audit risk, making reference to the key auditing standards which give guidance to auditors about risk assessment.

Identifying and assessing audit risk is a key part of the audit process, and ISA 315, Identifying and Assessing the Risks of Material Misstatement through Understanding the Entity and Its Environment, gives extensive guidance to auditors about audit risk assessment.

The concept of audit risk is of key importance to the audit process and the professional auditors are required to have a good understanding of what audit risk is, and why it is so important. It is important for the auditor to understand that audit risk is a very practical topic that has to be taken into consideration in all the audits.

The auditors must also be prepared to apply their understanding of audit risk to questions and come up with appropriate risk assessment procedures.

Key words: risk, material misstatement, risk assesment procedures

Cuvinte cheie: risc de audit, denaturare semnificativă, proceduri de evaluare a riscului

Introducere

Acest articol subliniază și detaliază conceptul de risc de audit făcând referire la standardele cheie de audit, care reprezintă punctele de plecare pentru auditorii profesioniști în procesul de evaluare a riscului.

Identificarea și evaluarea riscului de audit reprezintă o etapă cheie din procesul de audit și ISA 315 *Identificarea și evaluarea riscurilor unor denaturări semnificative prin înțelegerea entității și a mediului în care își desfășoară activitatea*, oferă auditorilor profesioniști elemente de bază care pot fi utilizate în procesul de evaluare a riscului de audit.

Scopul acestui articol este de a furniza auditorilor profesioniști un ghid, pe scurt, cu privire la conceptul de risc de audit. Toate celelalte referiri ulterioare la acest standard cuprinse în articolul de față vor fi marcate simplu cu ISA 315, deși ISA 315 este un standard „reformulat” în conformitate cu Proiectul pentru Claritate al IAASB – International Auditing and Assurance Standards Board.

Ce este riscul de audit?

În conformitate cu Glosarul de termeni al IAASB, riscul de audit este definit după cum urmează: „*Riscul ca auditorul să formuleze o opinie de audit inadecvată în cazul în care situațiile financiare sunt denaturate în mod semnificativ. Riscul de audit este o funcție a riscului unor denaturări semnificative și a riscului ca auditorul să nu detecteze o astfel de denaturare.*”

* Evaluator ACCA, e-mail: info@ro.accaglobal.com

Riscul de audit este fundamental pentru procesul de audit pentru că auditorii profesioniști nu pot și nici nu încearcă să verifice toate tranzacțiile

De ce este riscul de audit atât de important pentru auditorii profesioniști?

Riscul de audit este fundamental pentru procesul de audit pentru că auditorii profesioniști nu pot și nici nu încearcă să verifice toate tranzacțiile. Auditorii ar trebui să facă referire la oricare dintre situațiile contabile publicate de către companii mari și să se gândească la numărul mare de tranzacții dintr-o situație care prezintă situația venitului global și situația care prezintă poziția financiară. Ar fi imposibil ca toate aceste tranzacții să fie verificate și nimeni nu ar fi pregătit să plătească auditorul profesionist pentru a face toate verificările și, prin urmare, de aici ne putem da seama de importanța unei abordări bazate pe risc în procesul de audit.

De regulă, auditorii profesioniști au utilizat o abordare bazată pe risc cu scopul de a minimiza șansa de a furniza o opinie de audit inadecvată, iar auditurile desfășurate în conformitate cu ISA-urile **trebuie** să adopte o abordare bazată pe risc, care ar trebui să ajute de asemenea la asigurarea că procesul de audit este desfășurat eficient, utilizând

cele mai eficiente teste bazate pe evaluarea riscului de audit.

Auditorii profesioniști ar trebui să își îndrepte atenția în procesul de audit către riscurile cheie (uneori descrise ca riscuri semnificative) unde este mult mai probabil ca erorile în tranzacții și balanțe să conducă la o deturnare semnificativă în situația financiară. Nu ar fi eficientă verificarea în detaliu a riscurilor nesemnificative, iar dacă un risc este clasificat sau nu drept risc-cheie aceasta ține doar de raționamentul profesional al auditorului.

ISA-uri relevante

Există multe referiri în ISA-uri la riscul de audit, dar probabil cele mai importante două standarde care detaliază riscuri de audit sunt următoarele:

❖ ISA 200, Obiectivele generale ale unui auditor independent și desfășurarea unui audit în conformitate cu ISA-urile

ISA 200 stabilește obiectivele generale ale auditorului și de asemenea explică natura și aria de aplicabilitate a unui audit, care au drept scop sprijinirea auditorului profesionist în îndeplinirea acestor obiective. În ISA 200 se face deseori referire la riscul de audit, iar standardul solicită, de asemenea, ca auditorul profesionist să planifice și să desfășoare procesul de audit cu scepticism profesional, recunoscând că pot exista circumstanțe care pot face ca situațiile financiare să fie denaturate semnificativ.

Scepticismul profesional este definit ca fiind o atitudine care presupune o minte interogativă și o evaluare critică a dovezilor de audit.

❖ ISA 315, Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturări semnificative prin înțelegerea entității și a mediului său

ISA 315 tratează aspectul legat de responsabilitatea auditorului de a identifica și evalua riscurile de denaturare semnificativă în situațiile financiare prin înțelegerea entității și a mediului de afaceri în care aceasta își desfășoară activitatea, incluzând controalele interne ale entității și procesul de evaluare a riscului. Prima versiune a ISA 315 a fost publicată în 2003, după desfășurarea unui proiect comun al IAASB și al Consiliului pentru Standarde de Audit SUA cu privire la riscul de audit. Modificările standardelor cu privire la riscul de audit au fost fără nicio îndoială singura modificare majoră în ceea ce privește standardele de audit din ultimii ani; prin urmare, importanța ISA 315 și subiectul riscului de audit nu ar trebui să fie subestimate de auditorii profesioniști.

Cerințele ISA 315 sunt sintetizate în tabelul nr. 1. În cele ce urmează vom analiza, mai în detaliu, fiecare dintre cele 4 etape.

Tabel 1
ISA 315 – sumarul cerințelor

1. Auditorul va desfășura proceduri de evaluare a riscului cu scopul de a furniza o bază pentru identificarea și evaluarea riscurilor de denaturări semnificative.
2. Auditorului i se solicită să înțeleagă entitatea și mediul acesteia, inclusiv să înțeleagă sistemele de control intern.
3. Auditorul va identifica și evalua riscurile de denaturare semnificativă și va determina dacă oricare dintre riscurile identificate sunt, în opinia sa,

riscuri semnificative. Acestea sunt necesare pentru a furniza o bază pentru formularea și derularea unor alte proceduri de audit.

4. ISA 330 tratează apoi reacțiile solicitate la riscurile evaluate.

1. Procedurile de evaluare a riscului

ISA 315 oferă o privire de ansamblu asupra procedurilor pe care ar trebui să le urmeze auditorul cu scopul de a obține informații suficiente pentru evaluarea riscurilor de audit, iar aceste riscuri trebuie luate în calcul atunci când se formulează planul de audit. ISA 315 continuă prin a solicita ca auditorul să deruleze procedurile de evaluare a riscului pentru a oferi o bază în procesul de identificare și evaluare a riscurilor care pot conduce la denaturări semnificative la nivelul situațiilor financiare și al aserțiunilor. În continuare, în ISA 315 sunt identificate trei proceduri de evaluare a riscului:

• Interogări ale conducerii și ale altor persoane din cadrul entității

Auditorii profesioniști trebuie să discute cu managementul clientului obiectivele și așteptările sale, precum și planul pentru atingerea acestor obiective.

• Proceduri analitice

Procedurile analitice derulate ca proceduri de evaluare a riscului ar trebui să ajute auditorul în procesul de identificare a tranzacțiilor sau a pozițiilor neobișnuite. Acestea pot identifica aspecte legate de entitate despre care auditorul nu avea cunoștință și pot fi utile în evaluarea riscurilor de denaturări semnificative cu scopul de a furniza o bază pentru formularea și implementarea acțiunilor de contracarare a riscurilor evaluate.

• Observarea și inspecția

Observarea și inspecția pot furniza, de asemenea, informații cu privire la entitate și la mediul în care aceasta își desfășoară activitatea. Exemple de astfel de proceduri de audit pot acoperi o arie foarte largă, incluzând observarea și inspecția operațiunilor entității, a documentelor și rapoartelor pregătite de către managementul acesteia, precum și sediul entității și facilitățile întreprinderii.

ISA 315 solicită ca procedurile de evaluare a riscului să includă cel puțin o combinație a celor trei proceduri mai sus menționate, iar standardul solicită de asemenea ca partenerul din echipa misiunii de audit și ceilalți membri cheie din echipa misiunii de audit să discute cu privire la susceptibilitatea ca situațiile financiare ale entității să fie denaturate semnificativ. Riscurile cheie pot fi identificate în orice fază a procesului de audit și ISA 315 solicită ca partenerul din misiune să determine care dintre aspecte trebuie comunicate și celorlalți membri ai misiunii care nu au fost implicați în discuții.

2. Înțelegerea entității

ISA 315 furnizează instrucțiuni detaliate cu privire la înțelegerea entității și a mediului său de către auditor, incluzând sistemul de control intern al entității. Înțelegerea entității și a mediului său este importantă pentru auditor în procesul de identificare a riscurilor de denaturări semnificative, pentru a furniza o bază pentru formularea și implementarea răspunsurilor la riscul evaluat (a se vedea ISA 330, *Reacțiile auditorului la riscurile evaluate*¹) și pentru a se asigura că sunt colectate suficiente dovezi adecvate de audit. Având în vedere faptul că în acest articol ne concentrăm asupra riscului de audit, auditorii profe-

Auditorii profesioniști ar trebui să își îndrepte atenția în procesul de audit către riscurile cheie (uneori descrise ca riscuri semnificative)

sioniști nu trebuie să piardă din vedere faptul că ei trebuie să fie familiarizați cu conceptul de audit intern și cu componentele sistemelor de control intern.

3. Identificarea și evaluarea riscurilor semnificative și a riscurilor de denaturări semnificative

În procesul de evaluare a semnificației riscurilor, auditorului profesionist i se solicită să țină cont de următoarele aspecte:

- Dacă riscul este un risc de fraudă;
- Dacă riscul este legat de recente evoluții din domeniile contabile, economice sau altele și prin urmare necesită o atenție specială;
- Complexitatea tranzacțiilor;
- Dacă riscul implică tranzacții semnificative cu terți;
- Gradul de subiectivitate în măsurarea informațiilor financiare legate de risc, în special acele măsurători care implică o scară largă de nesiguranță a măsurătorii.
- Dacă riscul implică tranzacții semnificative care se încadrează în afara

¹ <http://web.ifac.org/clarity-center/isa-330>

cursului normal al afacerii pentru entitate sau care apar ca fiind neobișnuite.

4. ISA 330 și reacțiile la riscurile evaluate

Cerințele ISA 330, *Reacțiile auditorului la riscurile evaluate*, nu vor fi discutate pe larg în acest articol, însă, în principal, ISA 330 furnizează instrucțiuni cu privire la natura și dimensiunea testării solicitate bazate pe rezultatele obținute în urma evaluării riscului.

Riscul de audit și riscul de afacere

Auditorii profesioniști trebuie să facă o distincție clară între riscul de audit și riscul afacerii, chiar dacă ISA 315 în sine nu furnizează o astfel de distincție clară. ISA 315 definește riscul afacerii ca fiind: „*Un risc care rezultă din condiții, evenimente, împrejurări, acțiuni sau pasivitate semnificativă care pot afecta în mod negativ capacitatea unei entități de a își atinge obiectivele și de a pune în practică strategiile sale, sau din stabilirea unor obiective sau strategii inadecvate.*”

Prin urmare, riscul afacerii este un concept mult mai larg decât riscul de audit.

Modelul riscului de audit

În cele din urmă este important să facem referire și la așa-numitul model tradițional de risc de audit, care exista înainte de ISA 315, dar continuă să fie important în procesul de audit. Modelul riscului de audit împarte riscul de audit în următoarele trei componente:

❖ Risc inherent

Acesta este susceptibilitatea unei afirmații despre o clasă de tranzacții, un bilanț contabil sau o prezentare de informații de a fi o denaturare care ar putea fi semnificativă, fie individual fie atunci când este agregată cu alte denaturări, înainte de a lua în calcul orice controale conexe.

❖ Riscul controlului

Acesta este riscul ca o denaturare să apară într-o afirmație despre o clasă de tranzacții, un bilanț contabil sau într-o prezentare de informații și ca denaturarea să fie semnificativă fie individual, fie atunci când este agregată cu alte denaturări și să nu poată fi prevenită sau identificată și corectată din timp de către controlul intern al entității.

❖ Riscul identificării

Acesta este riscul ca procedurile derulate de către auditorul profesionist să reducă riscul de audit la un nivel acceptabil de scăzut, încât nu vor mai fi identificate denaturările care există și care ar putea fi semnificative fie individual, fie agregate cu alte denaturări.

Interdependența celor trei componente ale riscului de audit nu face parte din obiectivele urmărite de către acest articol. În orice caz, este foarte important ca auditorii profesioniști să înțeleagă foarte bine conceptul de risc de audit pentru ca să poată aplica toate aceste cunoștințe la întrebările pe care trebuie să le formuleze pentru a identifica și

descrie proceduri adecvate de evaluare a riscului.

Perspectiva Marii Britanii

Consiliul pentru practici de audit din Marea Britanie a anunțat anul trecut că își va actualiza standardele proprii în conformitate cu ISA-urile clarificate și că aceste standarde se vor aplica auditorilor perioadelor contabile care se încheie la sau după 15 decembrie 2010.

Auditorii profesioniști din Marea Britanie vor observa că nu există diferențe semnificative cu privire la riscul de audit între ISA 315 și varianta aflată în vigoare anterior în Marea Britanie.

Concluzii

Conceptul de risc de audit este de importanță strategică în procesul de audit și este bine ca auditorii profesioniști să înțeleagă ce este riscul de audit și de ce este acesta atât de important. Riscul de audit este un aspect foarte practic și, prin urmare, este necesar să se aibă în vedere în toate procesele de audit. Este important ca auditorul profesionist să înțeleagă conceptul de risc de audit foarte bine, pentru că acesta trebuie aplicat în procesul de formulare a întrebărilor și procedurilor adecvate de evaluare a riscului.

Bibliografie

<http://web.ifac.org/publications/international-public-sector-accounting-standards-board/handbooks#2009-ifac-handbook-of-inter>

<http://www.ifac.org/iaasb/>

<http://web.ifac.org/clarity-center/isa-315>

IFAC, Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate. Audit financiar 2009, coeditare CAFR - editura Irecson, București, 2009

O tendință relevată de un studiu KPMG:

Integrarea rapoartelor privind dezvoltarea durabilă a companiilor în raportarea anuală financiar-contabilă a acestora

„Un număr tot mai mare de companii integrează în raportul lor anual financiar-contabil, raportul privind dezvoltarea durabilă” – relevă un studiu elaborat de KPMG, care apreciază că o asemenea tendință decurge din creșterea gradului de conștientizare în rândul multor companii asupra valorii și necesității raportării cu privire la impactul social și asupra mediului, alături de performanțele financiare. În publicația numită **“Raportarea integrată - închiderea buclei strategiei”**, KPMG avertizează asupra faptului că această practică ar trebui luată serios în considerare atât din perspectiva managementului, cât și din punct de vedere al comunicării.

Deși în 2008 doar 3 la sută dintre companiile din topul Global Fortune 250 elaborau rapoartele financiare într-o asemenea manieră integrată, **„Un mod de gândire larg răspândit în rândul companiilor cu privire la integrarea raportării financiare și a celei referitoare la dezvoltarea durabilă a început la mijlocul**

acestui deceniu”, afirmă Wim Bartels, Global Head of Sustainability Assurance în cadrul KPMG. **„Cum dezvoltarea durabilă a devenit parte a programului conducerii și, în plus, a strategiei companiei, valoarea adăugată dată de dezvoltarea durabilă este acum în mod logic, de asemenea, făcută public în raportul anual”**.

Evoluțiile recente printre multe companii de top, precum și opiniile a 20 de companii europene mari, așa cum sunt evidențiate în publicația KPMG, confirmă faptul că drumul către raportarea integrată a fost urmat. În acest sens, Bartels a adăugat: **„Raportarea este convergentă, ca parte a procesului de evoluție în responsabilitatea afacerii. De asemenea, Inițiativa de Raportare Globală¹ consideră că aceasta este calea de urmat.”**

La rândul său, Daniela Nemoianu, Partner, Head of Advisory la KPMG România, adaugă: **„Cu toate că în România nu am observat încă o astfel de dezvoltare, este clar că tendința este stabi-**

lită de către companiile de top, care vor fi urmate, mai devreme sau mai târziu, de multe altele. Dacă în 2006 doar 24% din primele 100 de companii din România, ierarhizate în funcție de cifra de afaceri, au raportat cu privire la dezvoltarea durabilă, în prezent, numărul lor a crescut la 31%, demonstrând interesul sporit al companiilor românești în a publica informații referitoare la dezvoltarea durabilă”.

„În contextul economic actual, în care o mai mare transparență privind riscurile este necesară, riscuri apreciate până acum ca fiind non-financiare sunt considerate din ce în ce mai mult ca făcând parte din domeniul financiar, din cauza implicațiilor lor financiare. Companiile românești au conștientizat că publicarea informațiilor referitoare la dezvoltarea durabilă este foarte apreciată de către clienți, investitori și alte părți interesate responsabile”, a precizat Geta Diaconu, director, departamentul de asistență în domeniul dezvoltării durabile din KPMG România.

Integrarea raportării trebuie, totuși, să îndeplinească o serie de condiții. În acest sens, Wim Bartels explică în continuare: **„Integrarea nu ar trebui privită pur și simplu ca un raport „toate într-unul”**. Numai dacă integrarea este susținută printr-o corelare reală și profundă a proceselor de management, inclusiv a guvernanței și controalelor, raportarea poate fi considerată credibilă și solidă. În plus, este esențial ca firmele să răspundă nevoilor de informare ale părților interesate. Canale eficiente de comunicare care se potrivesc acestor nevoi ar putea implica faptul că un raport „toate într-unul” nu este soluția. Prin urmare, vorbim mai degrabă despre raportare integrată”.

¹ Inițiativa de Raportare Globală (GRI) este o organizație bazată pe o rețea care a realizat cel mai utilizat din lume ghid de raportare în domeniul dezvoltării durabile și se obligă să-l îmbunătățească în mod continuu pentru aplicarea lui în lumea întreagă.

Participarea la evenimentele profesionale organizate de ACAP Republica Moldova

Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova (ACAP - RM) a organizat în perioada 17-21 mai 2010, într-o aulă a Academiei de Studii Economice din Moldova, un curs de instruire pe tema „**Aplicarea Standardelor Internaționale de audit, calitate și etică**”, în cadrul Programului de Dezvoltare Profesională Continuă, cu suportul profesional al Camerei Auditorilor Financiari din România.

În comunicatul privind evenimentul, transmis de ACAP, se relatează, printre altele: „La seminar au participat peste 100 de auditorii din Republica Moldova, fiind invitați **toți** auditorii care dețin certificat de calificare din Republica Moldova.

Seminarul a fost deschis de viceministrul Finanțelor al Republicii Moldova, **Victor Barbăneagră**. Au participat colaboratori ai Ministerului Finanțelor din Republica Moldova, membrii Consiliului de supraveghere a activității de audit, ai Comisiei de certificare a auditorilor, reprezentanți ai mediului academic, alți reprezentanți ai profesiei.

Cursul a fost ținut de specialiști din partea Camerei Auditorilor Financiari din România: prof. univ. dr. **Ion Mihăilescu**, președintele CAFR, **Emil Culda**, prof. univ. dr. **Ali Eden**, prof. univ. dr. **Horia Neamțu** - vicepreședinți ai Consiliului CAFR.

În cadrul seminarului au fost abordate următoarele subiecte:

- Aplicarea practică a ISQC 1 într-o societate de audit;

- Soluționarea conflictelor etice și organizarea procesului de monitorizare a respectării Codului etic al IFAC;
- Aplicarea ISA clarificate. Îndrumări practice la utilizarea ISA 220, 300, 315, 320, 500, 501.

Ulterior seminarului, la 21 mai 2010, a fost organizată o masă rotundă pe tema „**Supravegherea publică a activității de audit și auditorilor**”, cu participarea auditorilor din Republica Moldova. În cadrul mesei rotunde s-au pus în discuție următoarele subiecte:

1. Experiența Slovaciei în implementarea cerințelor directivelor UE cu privire la supravegherea publică a activității de audit, ca rezultat al vizitei de studiu a unor profesioniști moldoveni la Bratislava, în cadrul Proiectului privind schimbul de experiență în domeniul raportării financiare în sectorul corporativ, finanțat de Banca Mondială;
2. Experiența României în implementarea cerințelor directivelor UE cu privire la supravegherea publică a activității de audit – prezentarea CAFR;
3. Perspectivele dezvoltării profesiei de audit în Republica Moldova.

Dezbaterile în cadrul mesei rotunde s-au axat pe probleme aferente supravegherii publice a activității de audit și a auditorilor individuali și ale controlului calității.

În intervenția sa, **Victor Barbăneagră**, viceministrul Finanțelor, a subliniat importanța alinierii legislației naționale la experiența Uniunii Europene, ceea ce presupune o inventariere a legilor recent adoptate, cu axare pe coerența dintre prevederile diferitelor legi, și elaborarea unui tabel de concordanță, care ar permite identificarea unui grafic cu termene concrete de aliniere deplină la practicile UE în domeniul raportării financiare corporative.

De asemenea, a accentuat necesitatea creării fundamentului durabil pentru funcționarea sistemului de supraveghere publică a auditului și a unei legislații secundare adecvate în domeniul supravegherii auditului, precum și importanța stabilirii bazelor sistemului de asigurare a calității în domeniul auditului, creării metodologiilor și instrumentelor adecvate pentru facilitarea funcționării efective a sistemului național de asigurare a calității auditului. În context, **Victor Barbăneagră** a menționat că Ministerul Finanțelor este deschis pentru colaborare, deoarece doar în condițiile unui climat consensual, cu asigurarea unui proces participativ, inclusiv a publicului larg, se vor putea atinge scopurile propuse.

Prof. univ. dr. **Ion Mihăilescu**, președintele CAFR, a împărtășit experiența României în implementarea cerințelor directivelor UE cu privire la supravegherea publică a activității de audit.

În urma discuțiilor s-a conturat propunerea privind crearea Camerei Auditorilor în Republica Moldova. Astfel, s-a decis constituirea unui grup de lucru, cu implicarea reprezentanților Ministerului Finanțelor, a asociațiilor contabililor și auditorilor, a mediului academic, a altor instituții relevante pentru a studia propunerea și a elabora proiectul de modificare a Legii cu privire la activitatea de audit.”

A apărut primul număr al revistei editate de ACAP - Republica Moldova

Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști (ACAP) din Republica Moldova a editat primul număr al revistei proprii, intitulată „CAP – Contabil și Auditor Profesional”. În mesajul de salut care deschide publicația, Veaceslav Ciobanu, președintele Consiliului director al ACAP – Republica Moldova, precizează că prin intermediul acestei reviste Asociația încearcă să ofere încă o posibilitate de instruire a profesioniștilor contabili și în audit, propunând un schimb de experiențe și practici performante: „Spun „Într-un ceas bun” tuturor celor care au pus umărul pentru ca acest număr al revistei „Contabil și Auditor Profesional” să vadă lumina tiparului. Mulțumesc mult colegilor de la Camera

Auditorilor Financieri din România pentru suportul acordat la realizarea intenției noastre”.

Revista prietenilor de la ACAP are o structură editorială echilibrată, cu rubrici incitante, interesante, precum: „Tendințe și evoluții autohtone și internaționale”; „Audit: de la teorie la practică”; „Pagina academică: cercetări științifice, probleme și soluții”; „Politici și practici contabile și fiscale”; „Consultații și sfaturi ale experților”; „Tribuna fierbinte”.

Din sumarul primului număr remarcăm două articole semnate de profesioniști români:

- Ion Mihăilescu, Ciprian Teodor Mihăilescu „Auditorul financiar – un profesionist în slujba interesului public și al dezvoltării afacerilor”

- Alexandra Jora „Federația Internațională a Contabililor (IFAC), o prestigioasă organizație profesională, implicată activ în depășirea crizei economice globale”
- De asemenea, sunt furnizate informații privind desfășurarea seminarului de formare profesională cu tema „Aplicarea Standardelor Internaționale de audit, calitate și etică”, 17-21 mai 2010, și a mesei rotunde, cu subiectul „Supravegherea publică a activității de audit și auditorilor” din 21 mai 2010, la care au avut substanțiale expuneri și intervenții specialiști ai Camerei Auditorilor Financieri din România. Îi felicităm pe colegii noștri moldoveni și urăm redactorului șef, Tatiana Prisacar, și colegiului de redacție succes în drumul revistei către mintea și inima cititorilor săi.

Important pentru autori!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din Consiliul Științific al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic cu extensia **.doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redacție a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor

lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagină; în articol se precizează metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză și română de circa o pagină, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Important for the Authors!

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the Scientific Council of the „Financial Audit” Journal, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, actuality, importance and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research

methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted, accepted with reviewing, rejected. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published. The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the article is drafted is **English**; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, footnote references from the bibliography; an abstract in English presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, in English.

Details on our website www.revista.cafr.ro, section: „Reviews” and „Manuscripts”.

